

Pavol Strauss – Úsmev nad úsmevom

■ Žiť je viac ako písať o živote. Ale silná a živá myšlienka o živote je reálnejší kus života ako bezmyšlienkovité živorenie.

■ Ale myšlienka pred ničím nezastane. Myšlienka je večná. Vyústila z počiatočného Slova a vústi do vlastného prameňa. Opriada všetko a nevynechá nič. Obchádza všetky zastávky života a nahýna sa do všetkého a nad každého. Nedodrží ani cestovný poriadok smrti. Prekročí aj nasýtený roztok ticha v oborách neodvolateľného mlčania.

■ S myslením je to ako s oblohou. Sú hviezdokupy, sú husté mliečne dráhy a sú nezmerné priestory. I dostrel nášho myslenia a umeleckej tvorby je zatiaľ obmedzený. Až sa možnosti ľudského myslenia a ľudskej psychiky dostanú do raketovej a superraketovej fázy, s atómovými pohonnými možnosťami, dostaneme sa do nových a neznámych oblastí doteraz vari netušeného poznania radosti a uchvátenia.

■ Myslenie je ničivý proces. Tých, čo myslia, páli. Tých, čo to prijímú, zapáli. Tých, čo to odmietnu, dopáli. A nik zo zúčastnených nevie, ako to vypáli.

■ Myšlienky sú večné. Preto sa vracajú. Presvedčenie je menlivé, preto sa zriedkakedy opakuje. Pomery sú vratké. Preto sa nikdy nevrátia.

■ Myšlienky, čo sa v nás vynárajú, sú mílnikmi nášho života. Hradská, pri ktorej sú postavené, je naša tvorivá túžba, zakotvená v neznámej budúcnosti. A tou je smrť. Oporný stĺp našich rozbehov.

■ Sú dobové myšlienky, čo skôr vyšedivejú, ako ich tvorca ošedivie.

■ Ťažšie sa chodí na vypožičaných nohách ako na vypožičaných myšlienkach.

■ Myšlienku si nemožno vypožičať, len ukradnúť.

■ Vyčítal z cudzích kníh vlastné myšlienky.

■ Myšlienka je realita, rovnocenná umeniu, celej hmotnej skutočnosti. Môžu ju zachytiť súčasne viacerí.

■ Myšlienka plodí myšlienku. Mozog nie je akumulátor, ale generátor.

■ Cenná myšlienka je dobrý chirurgický nástroj.

■ Pekná myšlienka sa nemusí zaodievať do dlhých šiat.

■ Veľká myšlienka sa pomestí do krátkej vety. „Die Würze der Kürze.“

■ I v malom aforizme sa môže zrkadliť svet ako nebo v kvapke rosy.

■ Aforizmus – zdravý úsmev múdrosti.

■ Výhoda aforizmu je, že sa omyl nerozšíri na knihu.

■ Aforista by nemal čítať aforizmy, ak nemá chorobne zlú pamäť.

Malé veľké jubileum

Moji milí, štyridsiatka je síce číslom malé, no pre nás priateľov Pavla Straussa zároveň značí veľké okružle jubileum. Preto pár spomienok a malá bilancia na úvod.

Po založení *Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa* v roku 2003 vyšlo prvé číslo *Listov Pavla Straussa* o rok neskôr, teda v roku 2004, t. j. desať rokov po Straussovej smrti. Mapuje Valné zhromaždenie Spolku, Stanovy, približuje osobnosť Straussa a stanovuje i aktuálne úlohy pri rozvíjaní jeho odkazu. Zostavovateľom bol osobný priateľ P. Straussa prof. Júlio Rybák. Grafiku tvoril Ing. Ivan Červený a tlač zabezpečila vtedajšia tlačiareň Typopress v Liptovskom Mikuláši. Počnúc rokom 2005 už dvadsať rokov vydávame ročne dve či jedno číslo *Listov Pavla Straussa*. Počas dlhých rokov vydávanie prešlo len malými zmenami. Pod hlavičkou Spolku vydávanie od druhého čísla časopisu až doteraz organizuje a financuje spoločnosť Telink, s. r. o. Keďže *Listy Pavla Straussa* nie sú v poštovej či knižnej distribúcii, náklad bol prvých desať rokov 1000 ks, no neskôr sa znížil na 500 ks. Navyše kompletne všetky vydania sú prístupné online na webstránke *Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa* www.pavolstrausa.sk, ale aj vo viacerých slovenských knižniciach. Vydavateľský kolektív sa od svojich počiatkov nezmenil. Grafik Ivan Červený po zániku Typopress-u

prevzal aj tlač. Hlavným autorom i zostavovateľom bol pri 34 číslach časopisu len ťažko nahraditeľný prof. Július Rybák. Po jeho chorobe a napokon odchode z tohto sveta pokračuje v ich tvorbe od roku 2020 kolektív pod vedením doc. Jána Gallika. Hlavným prispievateľom je nový predseda Spolku doc. Tomáš Pružinec. Snažíme sa od počiatku predovšetkým približovať myšlienky, dielo a život Pavla Straussa i jemu blízkych osobností a mapovať aktivity Spolku.

Rok 2024 bol opäť rokom viacerých významných aktivít. Predovšetkým je nám ctou a radosťou zároveň, že nový spišský biskup Mons. František Trstený prijal naše pozvanie za čestného predsedu Spolku. Privítali sme ho na našom Valnom zhromaždení v októbri. Bližšie o tomto stretnutí prináša článok Jána Gallika.

Koncom roka sme zorganizovali na pôde Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre dve významné udalosti. Konferenciu s názvom *Hodnoty a cnosti v živote, myslení a tvorbe Pavla Straussa* a súčasne v Univerzitnej knižnici UKF v Nitre sme slávnostne otvorili *Knižnicu Pavla Straussa*.

Na obidvoch udalostiach sa zúčastnili dekan Filozofickej fakulty prof. Martin Hetényi i Fakulty stredoeurópskych štúdií Dr. Ladislav Szekeres. Pozvanie prijali aj otec biskup Mons. František Rábek, predseda Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru Konferencie biskupov Slovenska, i Marián Naster, zástupca Múzea holokaustu v Seredi. Medzi viacerými členmi Spolku boli prítomní aj syn Pavla Straussa Jozef Strauss a vnučka Katarína Nikitin Strauss. Slávnostný akt otvorenia špeciálneho knižného fondu uskutočnila riaditeľka Univerzitnej knižnice doc. Viera Tomková

a syn Pavla Straussa MUDr. Jozef Strauss. Konferenciu moderoval Tomáš Pružinec a príspevky predniesli Ján Gallik, Martin Koleják a Pavol Ondrik. Z konferencie bude vydaný zborník. Bližšie o tom informujeme v článku Michala Krautera. Na webstránke ukf.sk bol o konferencii a otvorení knižnice uverejnený aj rozhovor s Tomášom Pružincom, ktorý s dovolením autorky rozhovoru taktiež uverejňujeme v tomto čísle.

Osobitne nás však veľmi teší prvý španielsky preklad tvorby Pavla Straussa, konkrétne básnickej zbierky *Stĺpy*, ktorá vyšla prvýkrát v Ružomberku v roku 1948, a začiatkom januára 2025 pod španielskym názvom *Pilaes*. O preklad a vydanie sa zaslúžila Dr. Adriana Lastičová, ktorá pôsobí na Univerzite Complutense v Madride. Prológ do zbierky napísal španielsky literárny vedec Antonio Barnes, úvod Ján Gallik a záver Tibor Žilka. Úvod i záver v slovenskom jazyku sme sa rozhodli uverejniť v tomto čísle.

Už viac rokov sledujeme prácu doc. Ivana Petranského a avizujeme vydanie jeho biografie Pavla Straussa. Rozsiahle dielo bolo autorsky ukončené, sú naň i odborné recenzie, momentálne prebieha hľadanie vydavateľa. Je reálny predpoklad, že v tomto roku 2025 sa vydanie uskutoční a budeme ho môcť slávnostne predstaviť a privítať na našom jesennom zasadnutí *Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa* a aj v *Listoch PS* č. 41.

Jozef Šišila

Deväť dní s Pavlom Straussom alias deviatnik láskavého človeka – tretia modlitba (Eucharistia)

Úvodná modlitba

(Ž 108 [107], 2-6)

*Ochotné je moje srdce, Bože,
ochotné je moje srdce:
budem ti spievať a hrať.
Prebuď sa, duša moja, prebuď sa,
harfa a citara, chcem zobudiť zornicu.
Budem ťa, Pane, velebiť medzi pohanmi
a zaspievam ti žalmy medzi národmi.
Lebo až po nebesia siaha
tvoje milosrdenstvo
a tvoja vernosť až po oblaky.
Bože, vznes sa nad nebesia
a tvoja sláva nech je nad celou zemou.*

Z PERA PAVLA STRAUSSA

Nezabudnuteľné sú chvíle, keď som prosternovaný pred svätostánkom vyznal sviatostnému Spasiteľovi prvý raz Credo.¹

Eucharistia je večným svetlom v chráme viery, bez ktorého by bola iba vybielenou modlitebňou, náhodnou miestnosťou pre schôdzky veriacich. Kristus, ktorý je pre nás najreálnejšou – ba večnou – skutočnosťou, povedal: „Toto je moje telo“ a hovorí denne skrze svojich kňazov a cez naše srdcia. Aj sv. Pavol nás utvrdzuje: „Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes i na veku.“ A keďže Kristus je pevným stredobodom života i časov, je ním i Eucharistia. Kolká to krása Božej vravy. Svet a všetok život sa krúti okolo bieleho bodu, ktorý je večnosťou.²

K viere v Boha sa môže dôjsť i čisto rozumovou cestou. K viere eucharistickej treba viac: milosťou vystuženej viery. Viera v eucharistiu je najumeleckejším výkonom duše. Lebo eucharistia je tajomstvom tajomstva Božieho. Vrcholným postojom k nej je zmĺknutie duše po výkriku: „Adoro te devote latens deitas!“ Klániam sa Ti vrúcne, skryté Božstvo!³

O PAVLOVI STRAUSSOVI NAPÍSALI

Denne navštevoval bohoslužby a prijímal Eucharistiu. [...] Prácu začínal modlitbou a účasťou na svätej omši. Mnohých pacientov svojím osobným príkladom priviedol k aktívnemu kresťanskému životu.

Jozef Strauss, syn⁴

[...] v roku 1973 som bol preložený za kaplána do Farského kostola sv. Petra a Pavla (františkánsky) v Nitre. A práve tam, takmer denne, chodieval doktor Strauss na svätú omšu. [...] V nedeľu som mával

siedmu, a potom v niektorom z filiálnych kostolov [...] doktor Strauss sa ponúkol, že ma bude do týchto kostolov vozíť.

František Rábek, biskup⁵

TEXT ZO SVÄTÉHO PÍSM

Všetci, čo uverili, boli pospolu [...]. Deň čo deň spoločne zotrvali v chráme, po domoch lámali chlieb a spoločne jedávali pokrm s radosťou a úprimným srdcom (Sk 2,44, 46).

ÚVAHA

Boh zostupuje do sveta, aby si ho celý vyzdvihol k sebe. Zostupuje do eucharistického zhromaždenia, ktorému neviditeľne predsedá Kristus. Zostupuje ku každému, kto je prítomný – na všetkých bez rozdielu. V Kristovi sa daruje celkom a úplne. V celých dejinách ľudstva jestvuje len jedna omša – jedna posledná večera, jedna Golgota, jedno nedeľné ráno – len jedno prijímanie. V dejinách nik nie je vynechaný, nechaný bokom.

Boh robí prvý krok a je prítomný vo svojom ľude, ktorý sa zhromažďuje okolo jeho Syna. Ten sa mi dáva v kúsku chleba, ktorého zrná boli rozdrvené, v dúšku vína, ktorého bobule boli rozomleté. Ježišove ruky chlieb lámali a víno rozlievali, aby všetko vospolok spojili. Eucharistia spája a zjednocuje, vo mne i v druhých to, čo bolo rozdrvené a rozomleté. Láme sa a rozlieva, aby nakoniec všetkých a všetko spojila. Tajomstvo jednoty.

MODLITBA

Môj Boh a Pán, Ježiš, stredobod života a dejín! Ty si ten istý včera i dnes i na veku. Ďakujem ti za každú chvíľu, ktorú môžem prežiť v eucharistickom spoločenstve. Ďakujem ti, že si prítomný v oslavujúcom spoločenstve mojich spoluveriacich. Ďakujem ti že sa mi odovzdávaš. Neprichádzaš ku mne ako moja zásluha, ale ako dar od Otca. Inšpirovaný vzorom nášho brata Pavla Straussa, pred tebou sa sťišujem a mlknem. Klániam sa ti vrúcne! Amen.

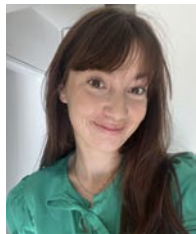
Tomáš Pružinec

Poznámky:

- 1 Strauss, Pavol: Človek pre nikoho, s. 492.
- 2 Strauss, Pavol: Mozaika nádeje, in Pavol Strauss. S výhladom do nekonečna. Zbrané literárne a mysliteľské diela. 1. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 125.
- 3 Tamže, s. 126.
- 4 Strauss, Jozef: Žitá viera, in Žilka, Tibor – Gallik, Ján (eds.): Pavol Strauss, prorok novej evanjelizácie. Gelnica: Vydavateľstvo G-Ateliér, 2018, s. 93.
- 5 Rábek, František: Moje spomienky na MUDr. Pavla Straussa, s. 24a.

Konverzia ako transformácia náboženskej a kultúrnej identity v živote Pavla Straussa

Teoretické uchopenie pojmu konverzia

Pojem konverzia má svoj pôvod v latinskom slove *conversio*, ktoré je odvodené zo slovesa *convertre*, čo znamená obrátiť sa, zmeniť nasmerovanie. Termín náboženská konverzia

sa opisuje ako prijatie zmeny celoživotných postojov. Vo všeobecnosti sa však vedci nezhodujú na jednotnej definícii, o čom svedčí aj zamieňanie s pojmom duchovná transformácia. V kulturologickom diskurze sa stretávam s oboma pojmami, prostredníctvom ktorých je možné opísať proces, vďaka ktorému jedinec transformuje, resp. mení svoje náboženské presvedčenie. Podstatný rozdiel tkvie v tom, aký aspekt procesu sa zdôrazňuje. Z preštudovanej literatúry je možné na termín duchovná transformácia nazerať ako na hlbšiu zmenu v duchovnej ceste, pri ktorej jedinec mení vnútorné hodnoty, svetonázor, vnímanie seba samého či okolia. Cieľom duchovnej transformácie je zvýšiť povedomie či hľadať hlbší zmysel života pri vnímaní duchovných dimenzií.

V tomto príspevku budem pracovať s pojmom náboženská konverzia, ktorá sa viac zameriava na zmenu náboženských presvedčení človeka z jednej viery na inú. V konverzii je obsiahnutá transformácia náboženských hodnôt a praktík. Pokúsím sa objasniť vplyv konverzie na kultúrnu identitu, vnímanie človeka a s tým spojené spoločenské interakcie. V snahe teoreticky zdefinovať pojem náboženská konverzia narážam na problematiku spojenú s rôznorodosťou interpretácií. Americká sociologička Ines W. Jindra tvrdí, že rozdielnosť, ktorú nachádzame v spoločenskovednej literatúre zahŕňa náhle, stupňovité, viacnásobné či sériové konverzie.¹ V kontexte tejto štúdie a reflexii života Pavla Straussa ide o stupňovité, resp. postupnú konverziu, t. j. o proces, pri ktorom človek postupne, systematicky prijíma a integruje náboženské presvedčenia a hodnoty.

Pri štúdiu pojmu náboženská konverzia je dôležité zohľadniť niekoľko hľadísk:

- 1) Primárne ide o to, že konverzia je osobným rozhodnutím jednotlivca zahrňujúcim duchovný proces hľadania zmyslu života či transformácie osobnosti.

- 2) V kontexte štúdie je najaktuálnejším práve náboženské hľadisko. Jednotlivec, ktorý sa rozhodne zmeniť svoju vieru, systematicky transformuje svoje náboženské presvedčenia, praktiky, rituály, tradície a v neposlednom rade komunitu, v ktorej žil.
- 3) Rovnako dôležité je zohľadniť zmenu kultúrneho hľadiska, nakoľko konverzia môže ovplyvniť aj kultúrny kontext človeka, jeho tradície, zvyky a hodnotový systém.
- 4) Či už v pozitívnom alebo negatívnom zmysle, konverzia môže mať aj sociálne dôsledky. Jednotlivec môže stratiť nadobudnuté vzťahy a väzby a integruje sa do novej komunity.
- 5) So stratou vzťahov úzko súvisí spoločenské hľadisko, nakoľko konverzia môže mať vplyv na medzikultúrne vzťahy vytvárajúce nielen dialóg, ale aj konflikty.
- 6) Podstatným bodom je svetonázorový pohľad, ktorý môže podnecovať jednotlivca a vytvárať priestor na otázky týkajúce sa morálky, pravdy a identity.
- 7) Proces konverzie môže byť emocionálne, sociálne a kultúrne náročným procesom, nakoľko sa jedinec musí prispôbovať novým skutočnostiam a odpútať sa od starých presvedčení.
- 8) S psychologickým hľadiskom sa do úzkeho vzťahu dostáva historické, ktoré po stáročia kreovalo a ovplyvňovalo náboženský, kultúrny a politický vývoj rôznorodých spoločností.

Ako som už spomenula vyššie, náboženská konverzia je mnohvrstevným a náročným kultúrnym fenoménom ovplyvňujúcim všetky sféry života. Konverzia je v rôznych krajinách vnímaná odlišne v náboženských a sociálnych kontextoch.² Kulturologický výskum náboženskej konverzie zahŕňa rôznorodé teoretické prístupy. Dôležité je ale poznamenať, že ľudia konvertujú na inú vieru z rôznorodých dôvodov, rovnako ako osobnosť slovenskej kultúry Pavol Strauss.

Vplyv okolia na identitu P. Straussa pred formálnou konverziou – fáza 1

Pavol Strauss sa narodil 30. augusta 1912 v Liptovskom Svätom Mikuláši do židovskej rodiny otca Izidora a matky Vilmy Straussovov. Zomrel 3. júna 1994 v Nitre. Bol výnimočnou osobnosťou

slovenskej kultúry. Bol lekárom, spisovateľom, filozofom, esejistom, vedcom a prekladateľom. Slovenský historik Ivan Albert Petranský tvrdí, že rodina „Straussovov bola plne integrovaná v prostredí mikulášskeho židovstva, vrátane jeho kultúrnych i spolkových aktivít. Okrem toho – keďže Izidor Strauss sa aktívne angažoval v sionistickom hnutí a v mikulášskych štruktúrach sionisticky orientovanej Židovskej strany – neprekvapuje, že v rodine existovala aj inklinácia k židovskej národnostnej príslušnosti.“³ P. Strauss sa k židovskej národnosti hlásil v priebehu svojich študentských rokov. Poslednýkrát sa k židovskej národnosti prihlásil v roku 1940.⁴ I. Petranský v tomto kontexte dodáva, že výpovednú „hodnotu to však už malo iba minimálnu, keďže v tomto sčítaní sa všetci židia na Slovensku museli prihlásiť k židovskej národnosti.“⁵ P. Strauss bol žid, ktorý aj napriek zdanlivej komplexnosti židovskej identity (kultúrnej, národnej a náboženskej) nebol plne integrovaný do tradície a náboženstva judaizmu. Svedčí o tom aj skutočnosť, že detstvo trávil so svojim starým otcom, lekárom Bartolomejom Kuxom, ktorého dobové svedectvá vykresľujú ako „skeptického žida.“ Rodičia P. Straussa židovskému náboženstvu nikdy neprisúvali zásadnú hodnotu, no rovnako sa ho nikdy nevzdali. Udržovali ho vo formálnej úrovni, čo malo za následok, že P. Strauss sa neskôr vyjadril, že vyrastal v ateistickom prostredí⁶, čo ale nebola celkom pravda, o čom sa zmienim neskôr. Pavol Strauss dodržiaval náboženské praktiky a rituály povrchné v detstve a mladosti bez hlbokého osobného presvedčenia či duchovnej hĺbky. Starý otec B. Kux zväčša vyznával formálny prístup k náboženským praktikám. Mohlo tak dochádzať k trom aspektom, resp. k povrchnosti, sociálnemu nátlaku a tradícii. Ide o to, že B. Kux praktizoval určité praktiky a rituály, ktoré boli vlastné židovskému náboženstvu. Aj napriek udržiavaniu náboženských praktík, ktoré boli spojené s tradíciou a kultúrnym dedičstvom, mohlo z formálneho hľadiska dochádzať k rôznym dôsledkom: Primárne k strate duchovnej hĺbky, čo mohlo spôsobiť ujmu možného spojenia s náboženskými hodnotami. Rovnako mohlo dochádzať k vnútornému konfliktu so samým sebou, resp. k rozporu so skutočnými osobnými presvedčeniami, či v neposlednom rade k sociálnemu úniku, čo môže do istej miery „zachrániť“ jednotlivca od spoločenskej stigmy či tlaku okolia.

Aj napriek tomu, že B. Kux zrejme disponoval osobnými dôvodmi, pre ktoré sa rozhodol udržiavať náboženské vyznanie iba formálne, Pavol Strauss sa počas

svojho detstva do istej miery, ako som spomenula vyššie, oboznámil aj s autentickým židovským náboženstvom, ktoré sa do neho snažili vstúpiť starí rodičia z otcovej strany. I. Petranský tvrdí, že „Adolf a Regina Straussovci žili tiež v Liptovskom Svätom Mikuláši a boli hlboko nábožensky orientovaní ľudia. Pavol registroval, ako sa intenzívne modlili a v sobotu stará mama celé odopoludnie čítala žalmy. Spoločne prežívali veľké židovské sviatky.“⁴⁷ Aj napriek možným snahám osvojiť si duchovné tradície judaizmu sa do kultúrnej identity vtesnal pocit duchovnej neukotvenosti, ktorý mohol mať významný vplyv na hľadanie vlastnej identity P. Straussa. Tento pocit mohol byť spojený s hľadaním zmyslu a zmysluplnosti vo vzťahu k duchovným hodnotám, presvedčeniam či komplexne viere. Preto a ako sa P. Strauss rozhodol vedome kreovať svoju kultúrnu identitu?

Možnú príčinu badám v diferenciácii rodinného prostredia, ktoré bolo z jednej časti silne ortodoxné, zatiaľ čo z druhej voľnomyšlienkarске. Nakoľko Pavol Strauss poznal oba kontexty náboženskej viery, resp. jedni starí rodičia boli viac asketickí, druhí sekulárnejší, mohlo sa stať, že na základe vedomého kreovania svojej identity inklinoval Pavol viac k druhej časti rodiny. Keďže mladý Strauss primárne spoznal, resp. bol viac ovplyvňovaný „slobodomyselným“ prostredím, tak práve to sa pre neho mohlo stať normou. Pri následnej konfrontácii s ľuďmi, ktorí boli jeho komunitou, resp. rovnako boli židmi, no ortodoxnejšími, to už pre neho nemuselo byť bežné, pretože primárne zrejme spoznal iné prostredie, ktoré bolo určujúce.

Následne u P. Straussa pocit náboženskej neukotvenosti viedol k hľadaniu nových spôsobov duchovného naplnenia. Rovnako tento proces u neho podnietil potrebu hlbšej introspekcie a reflexie, ktorú P. Strauss zrejme nachádzal v iných ľuďoch. Duchovná neukotvenosť bola dočasným stavom, resp. procesom duchovnej obnovy identity, ktorej východiskom bola konverzia na kresťanskú vieru. V tomto kontexte je dôležité upozorniť na skutočnosť, že sociokultúrne procesy ovplyvňujú, resp. podmieňujú náboženskú konverziu a v dôsledku toho sa transformuje kultúrna identita človeka. Konverzia vzniká v podmienkach istých zmien, ale zároveň už transformuje konkrétnu identitu. S krokom vedome zvolenej konverzie jedinec žije v zmenej realite života. Rovnako je dôležité porozumieť procesu transkulturality, resp. prekračovaniu vlastného kultúrneho rámca. Ide o to, že každý človek má svoj

kultúrny rámec, do ktorého sa narodí, rovnako ako P. Strauss, ktorý sa otváral novým myšlienkam, postupne aj náboženským hodnotám, a tak svoju identitu vedome kreoval odklonom od židovstva, čo sa týka náboženstva. Domnievam sa, že P. Strauss ako človek mysliaci, kreatívny a aktívny seba utváral a vyrovnával sa s otázkou identity nie cez prizmu etnicity, ale cez náboženskú rovinu.

Konverzia na kresťanstvo bola spôsobom, ako nájsť a dosiahnuť duchovné naplnenie, zmysel a spojenie, ktoré P. Straussovi chýbalo. Konverzia na inú vieru môže byť zložitým procesom pre jedinca, ktorý sa rozhodne odísť, resp. ďalej nenasledovať náboženskú tradíciu, ktorú doteraz „vynával“. P. Strauss tvrdil: „Mal som však od mladi pestútku, svätú dušu, s ktorou som skoro denne chodieval do kostola. Táto moja prvá vychovávateľka, ktorá dodnes žije a je rehoľnicou, iste najviac prispela svojimi modlitbami k tomu, že ma dobrotivý Pán Boh povolal do sveta poznania.“⁴⁸ Dôsledky osobnostnej krízy a duchovnej prázdnoty boli dôsledkom konverzie na kresťanstvo. P. Strauss hľadal hlbší zmysel života, ktorý našiel v posolstve a náuke Ježiša Krista. Rovnako mu ponúkla zážitok spojenia s Bohom či inou duchovnou dimenziou, ktorú v judaizme nenachádzal.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že ak sa v rodine nenachádza žiadny člen, ktorý by systematicky integroval jedinca do tradície judaizmu, neskôr to môže mať fatálny vplyv na spôsob, ako osoba vníma, resp. nevníma danú náboženskú tradíciu. „Chodili sme na veľké sviatky do kostola, to bolo všetko. Ale že by som to duchovne nejako do seba nasával, to nie. U brata to bolo ešte výraznejšie. Nerozumel som tým obradom, pre mňa to bolo viac menej divadlo. Nikdy som sa nedostal hlbšie do tej viery. Bolo to tým, že moji rodičia neboli duchovne spätí s náboženstvom.“⁴⁹ Je teda možné tvrdiť, že v živote P. Straussa absentoval vzor, vďaka ktorému by udržiaval praktiky židovskej viery. Na základe laxnosti náboženského judaizmu mal viac priestoru na osobný výber, prieskum k inklinácii k náboženskej viere a k transformácii svojej identity. Postupom času sa P. Strauss začal otvárať novým myšlienkam. Pri formovaní svojej identity pred konverziou sa začal prikláňať k sekulárnym ideológiám, resp. socializmu, komunizmu a marxizmu. To mohlo byť spôsobené náhlým odpojením sa od kultúrneho a náboženského dedičstva.

Je viac než isté, že v detstve u Pavla Straussa dochádzalo k dezorientácii v kontexte náboženstva, čo neskôr malo

zásadný vplyv na jeho kultúrnu identitu. Nakoľko detstvo je kľúčovým obdobím pre formovanie hodnôt, presvedčení a identity jedinca, tak neporozumenie zásadných tém malo za následok, že P. Strauss „...v detstve vnímal boha akosi panteisticky a modlieval sa v izbe k veľkej neznámej sile. To v ňom vyvolávalo neistotu a obavy až do takej miery, že sa bál aj tmavej izby.“⁴¹⁰ To, že u P. Straussa v detstve dochádzalo k fragmentárnosti v kontexte náboženskej otázky, zrejme v dospelosti viedlo k zvýšenému záujmu o kresťanstvo, resp. inú duchovnú cestu, čo malo neskôr vplyv na to, ako sa identifikoval. V dokumente s názvom *Patróni ľudskosti* (Pavol Strauss) sa uvádza, že po „puberte sa ho zhostili pochybnosti o hodnote sveta, v ktorom všade videl príkru sociálnu nespravodlivosť. U viacerých svojich židovských súkmeňovcov videl veľa negatívnych vlastností, no na druhej strane svietil mu cez židovstvo príklad chasidských rabínov. Na konci gymnaziálnych rokov koketoval s komunizmom, študoval Mehringove, Engelsove, Leninove, Plechanovove a Bucharinove diela. Bol pod silným vplyvom surrealizmu Bretona, Éluarda, poetizmu a dadaizmu. Za pražských štúdií prešiel bohatými kultúrnymi zážitkami, ktoré však v spätnom pohľade vnímal len ako nálepku, ako náplast na rozcapartené vnútro. Vonkajší nepokoj nad nepokojnejším hriešnym vnútrom. Neujasnenosť v morálnych ohľadoch, túžba vyniknúť a veľký hlad po pravde, čistote a istote i mimo tie rozkričané sociálne problémy.“⁴¹¹

Počas vysokoškolských štúdií natrvalo zanechal židovské náboženstvo, čo bolo zrejme šťastie spôsobené aj inklináciou ku komunizmu a materialistickému svetonázoru. Zaujímavé je, že „počas štúdií vo Viedni a takmer celého štúdia v Prahe uvádzal formálne pri zápise do jednotlivých semestrov pri svojej osobe židovské vyznanie. Až do deviateho semestra v roku 1935 zostávala rubrika náboženstvo pri jeho mene v univerzitných katalógoch prázdna.“⁴¹² Z vyššie uvedeného vyplýva, že dezorientácia určité obdobie vplývala na život P. Straussa a viedla k otázkam a pochybnostiam, ktoré ovplyvnili nielen pohľad na seba samého, ale aj na okolitý svet.

Formovanie identity – fáza 2

V 40. rokoch 20. storočia pôsobil lekár P. Strauss v Ružomberku, nakoľko musel narukovať ako vojak na povinnú vojenskú službu. Neskôr tam stretá židovskú rodinu Munkovcov, ktorej členovia už dávnejšie stáli pred rovnakou situáciou ako

P. Strauss, t. j. pred rozhodnutím prijať kresťanské posolstvo. Z pohľadu kulturológie môže kultúrna dynamika jednotlivcovi priniesť nové životné vzory, ktoré nielenže nabádajú, ale aj inšpirujú k hľadaniu duchovného naplnenia. Týmto vzorom bola už spomenutá rodina Munkovcov, ktorá Pavla zásobovala katolíckou literatúrou. Na základe toho bola kreovaná a ovplyvňovaná identita P. Straussa.

V procese konverzie môžu ovplyvňovať identitu jedinca rôznorodé faktory:

- 1) Osobné pohnútky – človek môže predhodnocovať otázky pojednávajúce o náboženstve, identite a duchovnosti.
- 2) Znovunájdenie zmyslu života – môže dochádzať k explorácii, respektíve ku kontaktu s novými názormi a myšlienkami podnecujúcimi vnútorné prežívanie jedinca.
- 3) Rozhodovanie pre a proti – človek zvažuje vplyv konverzie na identitu, kultúru a štýl života.
- 4) Môže dochádzať k vnútornému dialógu so samým sebou uvedomujúc si rozpory medzi starými a novými hodnotami. Avšak tieto konflikty môžu prispieť k sebapoznaniu.
- 5) Proces vnútorného stotožňovania sa – tento proces v sebe nesie zmenu vnútorného nastavenia jedinca, resp. ak konverzia nie je iba formálnym úkonom, mení sa kultúrna identita človeka, nakoľko dochádza k identifikácii s novoprijatými hodnotami.
- 6) Transformácia v životnom štýle – jedinec praktizuje novoprijaté praktiky a tradície a zároveň sa integruje i asimiluje do nového spoločenstva, ktoré, ako som spomenula vyššie, má vplyv na sociálnu a kultúrnu identitu.
- 7) Zmena svetonázoru – po začlenení náboženstva ako podstatného piliera sa transformuje aj samotný svetonázor človeka.
- 8) Nedokončený vývoj – človek sa neustále vzdeláva a je otvorený novým myšlienkam, čo ovplyvňuje samotnú identitu.

Z vyššie uvedeného je evidentné, že proces konverzie nie je jednorazovým, ale dlhodobým procesom vplývajúcim na identitu človeka. V živote P. Straussa v čase pred konverziou dochádzalo k vnútorným rozporom, nakoľko v tomto období sa ešte nedokázal úplne odpútať od myšlienok nemeckého filozofa a filológa Friedricha Nietzscheho či francúzskeho spisovateľa a teoretika surrealizmu Andrého Bretona. Americký antropológ Henri Gooren považuje konverziu za „... komplexnú osobnú zmenu náboženského

svetonázoru a identity“¹³. I. Jindra náboženskú konverziu definuje ako „... komplexnú zmenu náboženských presvedčení, potenciálne zahrňujúcich zintenzívnenie presvedčení, ktoré človek už má alebo mu pomáhajú v adaptovaní na novú vieru.“¹⁴ Podobný postup náboženskej konverzie badám i v živote Pavla Straussa.

Vplyv na identitu – fáza 3

Posledná fáza Straussovho života a vplyvu na kultúrnu identitu, ktorou sa budem v mojom príspevku zaoberať, je proces samotnej konverzie. Skutočné uvedomenie si a rozhodnutie konvertovať začína akceptáciou prijatia krstu. Okolo roku 1940 P. Strauss systematicky študuje Nový Zákon pod vedením kanonika Jozefa Kožára. V kontexte kultúrnej identity študovanie Nového Zákona tesne pred konverziou môže dopomáhať jedincom pripravujúcim sa na náboženskú konverziu na kresťanstvo. Nový Zákon je kľúčovým textom kresťanskej viery obsahujúci učenie a život Ježiša Krista, kresťanské hodnoty a etiku. Na Pavla Straussa, ktorý sa v tom období pripravoval na konverziu, štúdium Nového Zákona mohlo vplývať rôznymi spôsobmi:

- 1) Dokázal lepšie porozumieť kresťanskej viere, základným učeniám a histórii.
- 2) Štúdium mohlo prispieť k duchovnému rastu a v kontexte kultúrnej identity ho mohlo obohatiť a inšpirovať.
- 3) Nakoľko Nový zákon obsahuje učenia o etike, morálke a spôsobe života, je možné badať vplyv na spôsob, akým konvertita premýšľa v každodennosti.
- 4) Štúdium predstavuje pole, prostredníctvom ktorého sa konvertita dokáže identifikovať s kresťanskými hodnotami a princípmi, čo v konečnom výsledku ovplyvňuje jeho kultúrnu identitu.
- 5) Prostredníctvom štúdia sa konvertita pripravuje na náboženský život a učí sa prijímať a tvoriť svoju novú identitu. Celkovo štúdium pomáha ľahšie sa integrovať do nového spoločenstva či komunity veriacich.

Ako som spomenula vyššie, P. Strauss systematicky študoval Nový Zákon, ktorý mu pomohol na ceste k lepšiemu porozumeniu náboženskej konverzie na kresťanstvo. „Tesne pred krstom si vykonal exercície“¹⁵ pod vedením jezuitu Jána Diešku a napokon absolvoval rozhovory s vtedajším provinciálom jezuitov, pátrom Jozefom Mikušom.¹⁶

Definitívne Pavol Strauss prešiel procesom konverzie, resp. prijatím krstu v ro-

ku 1942. Vtedy 30-ročný P. Strauss, „večne pochybujúci žid“, začal zrejme prvýkrát vnímať hodnotu náboženstva vo svojom živote. Avšak na to, aby sa konverzia skutočne považovala za platnú, v akademickom diskurze existujú určité prvky, vďaka ktorým je možné uznať jej právoplatnosť. Americký sociológ David A. Snow a americký sociálny teoretik Richard Machalek tvrdia, že na to, aby bol proces považovaný za konverziu, je nutné predefinovať, resp. premeniť „diskurzívne univerzum“ človeka¹⁷. Ďalším krokom je „radikálna zmena“ vo vnímaní seba samého. Záverečným prvkom je rekonštrukcia vlastnej biografie vo svetle nového náboženského presvedčenia, t. j. ide o to, že konvertita P. Strauss na svoju minulosť už nazeral z perspektívy novej kresťanskej viery¹⁸. Ako uvádza I. Petranský: „Vstup do katolíckej cirkvi mu priniesol aj potrebu čiastočne predefinovať svoj vzťah k židovstvu. Prijatie krstu pre neho neznamenovalo zrieknutie sa židovského pôvodu. Opačne, vo chvíli, keď mi bolo jasné, že Ježiš Kristus je Boží Syn, prisľúbený mesiáš a Vykupiteľ, stal som sa kresťanom a židom.“¹⁹ Ide o to, že P. Strauss, aj napriek tomu, že konvertoval na kresťanskú vieru, svoj osobný vzťah k židovskej identite a kultúre nikdy nezaprel. „Ale prelom vo mne bol razom. Zobrali ma na litánie. A pri Tantum ergo som naraz vedel: tu je moje miesto, tu je vlast' mojej duše. Pritom nikdy a nikomu kvôli, ani Hitlerovi, ani iným zažratým antisemitom, nezapriem svoj pôvod. Lebo to je Božie určenie. A z toho sa nedá, ani sa nechcem vyzuť. Opačne, vo chvíli, keď mi bolo jasné, že Ježiš Kristus je Boží Syn, prisľúbený Mesiáš a Vykupiteľ, stal som sa kresťanom a židom.“²⁰ Spolu s prijatím kresťanstva pokračovala jeho židovská identita, ba viac, umocňovala sa.

Ako som spomenula vyššie, P. Strauss utváral svoju identitu cez prizmu náboženstva. Je dôležité spomenúť, že kultúrnu identitu výlučne nediferencuje iba náboženstvo. Je to dané tým, že aj napriek tomu, že náboženstvo významne prispieva pri procese kreovania kultúrnej identity, nie je jediným určujúcim prvkom. Determinantmi sú taktiež jazyk, národnosť, etnicita či história. Rovnako ako v prípade P. Straussa, ktorý, hoci sa identifikoval s kresťanstvom, súčasne prijal viaceré kultúrne príslušnosti. Konkrétne hľadal súlad medzi identitou Žida a Slováka, ale z náboženského uhla pohľadu. „Doteraz som bol podozrivý preto, že som žid, teraz preto, že som sa stal kresťanom.“²¹ Na danú problematiku je možné nazerať aj cez prizmu násobiacej sa identity, keď u Pavla Straussa dochádzalo pod vplyvom nového kultúrneho prostredia a viery k rozširovaniu refe-

renčných skupín a hodnôt, na ktoré odkazoval a prostredníctvom ktorých sa identifikoval. Pavol Strauss dospel k tomu, že nielen prijal dve identity (Slovák a žid), ale dokonca medzi nimi našiel súlad. „Narodiť sa v niektorom národe nie je zásluha, ale určenie. A neodôvodnené, lebo každý sme sa narodili s určením.“²²

Záver

Dospievam k záveru, že náboženská konverzia je zaujímavým a dôležitým javom pre štúdium kultúrnej dynamiky a jej interakcií. Konverzia v živote Pavla Straussa sa stupňovito vytvárala v rôznorodých podmienkach, no finálna zmena prišla až po formálnom procese. Hoci Pavol Strauss systematicky študoval sväté texty v stave pred konverziou, a tým pripravoval svoju identitu na zmenu, až krokom konverzie začal spoznávať a hľadať svoje miesto niekde uprostred nového kultúrno-náboženského prostredia.

Mojím cieľom bolo analyzovať, ako sa transformuje vnímanie kultúrnej identity počas procesu konverzie a ako nové náboženské presvedčenia ovplyvňujú každodenný život a s ním spojené kultúrne praktiky. Je podstatné si uvedomiť, že udržiavanie, resp. zachovanie židovskej aj slovenskej kultúrnej identity po konverzii môže byť individuálnym a subjektívnym rozhodnutím. Pavol Strauss mal svoju vlastnú cestu a spôsob, ako udržiaval a vyjadroval svoju kultúrnu identitu. Stačí sa obzrieť späť do obdobia protižidovských perzekúcií počas druhej svetovej vojny. Pavol Strauss sa hlásil ku koreňom židovstva, čo znamenalo, že udržiaval spojenie so židovskou identitou aj napriek tomu, že sa stal súčasťou iného sociokultúrneho a nábožensko-politického života. Dospievam k záveru, že je možné tvrdiť, že Pavol Strauss sa rozhodol konvertovať a sčasti preformátovať svoju kultúrnu identitu z dvoch uhlov pohľadu. Nakoľko mu od malička bolo paradoxne bližšie kresťanské prostredie a bol systematicky integrovaný do tradície kresťanstva, ktoré mu vyplňalo duchovnú prázdnotu, sa postupom času najmä pod vplyvom rodiny Munkovcov rozhodol naplniť svoj život práve konverziou. Bolo to dané aj tým, že ako lekár videl rôzne formy utrpenia a analógiu uzdravenia videl v katolíckej cirkvi. Sám tvrdil, že „...videl som všeliaké formy triedneho boja, boj o chlieb a boj o miesta, boj o prvenstvo a boj o trhy, boj národov a boj rás, boj jednotlivcov a más, boj, boj a všade a stále boj, hmýrenie a morálku pralesa. (...) A videl som smery, ktoré tvrdili, že chcú tento

žalostný stav napraviť. Lebo (...) svet je chorý a potrebuje lekára a liek.“²³

Z iného uhla pohľadu sa nikdy nevzdal židovskej identity, nakoľko on sa ju snažil pochopiť nie v medziach etnicity, ale náboženstva. Keďže judaizmus ho nikdy príliš neoslovoval, hľadal zmysel duchovného života v iných myšlienkach. Aj na základe toho preformátovoval, resp. rozšíril svoju kultúrnu identitu na židovsko-slovenskú. V identite Slováka, v jej duši videl utrpenie, s ktorým sa ako člen minority stretával celý život. Tvrdil, že ak „duša netrpí, ešte sa neprebrala k životu. Nie je citlivá na nedostatky a zlo v sebe i vo svete. Preto najúbohejší je človek, čo je so sebou spokojný. Duševná bolesť môže byť omnoho intenzívnejšia ako telesná. K najväčším bolestiam patrí, že sme dosť neurobili. Že sme nevykonali, čo sme mali vykonať.“²⁴ S prijatím utrpenia a trpkého osudu dokázal Pavol Strauss vedome a aktívne kreovať svoju dvojitú židovsko-slovenskú identitu, pretože i „bolesti, utrpenia a útlaky i ústrky slovenského národa majú veľa spoločného s mnohostoročným utrpením židovského národa, od každého poníženia cez nenávisťné výbuchy, až po hitlerovský holocaust. A preto je im spoločná túžba po spásе a Spasiteľovi. Rozdiel medzi židovským a slovenským národom je rozdielom medzi starozákonným a novozákonným ľudom: U Židov ostala mesašská túžba, a Slovákov drží a drží viera v Spasiteľa.“²⁵ Je možné tvrdiť, že vďaka všetkým neľahkým situáciám, ktorým musel čeliť, či ako lekár, či ako spisovateľ alebo iba ako Pavol, dokázal pochopiť a prijať hodnotu vedomého života.²⁶

Ingrida Hudecová

Poznámky:

- JINDRA, I. Religious Conversion and Spiritual Transformation in Sociology and Social Work. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: [file:///Users/ingridhudecova/Downloads/Religious+Conversion+-+final+formatted+\(2\).pdf](file:///Users/ingridhudecova/Downloads/Religious+Conversion+-+final+formatted+(2).pdf)
- LAMB, CH. BRYANT, M.: Religious Conversion: Contemporary Practices and Controversies, 1999, s. 6.
- PETRANSKÝ, I. Miesto židovstva v živote Pavla Straussa. In Listy PS, 2022, č. 37, s. 3.
- SNA, f. Sčítanie ľudu 1940, šk. č. 946. Popisný hárrok Námestie A. Hlinku 50, Liptovský Svätý Mikuláš.
- PETRANSKÝ, I. Miesto židovstva v živote Pavla Straussa. In Listy PS, 2022, č. 37, s. 3.
- Tamže.
- Tamže.
- STRAUSS, P.: Konverzia je dielom Ducha Svätého. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: https://www.kniznicapb.sk/literarne-zrkadlenie/pavol-strauss.html?page_id=2833
- PETRANSKÝ, I. Miesto židovstva v živote Pavla Straussa. In Listy PS, 2022, č. 37, s. 3.
- Tamže.
- RTVS: Patróni ľudskosti (Pavol Strauss) [online]. 2022. [cit. 14. 08. 2023]. Dostupné na: <https://www.rtvs.sk/televizia/archiv/19156/351001>
- PETRANSKÝ, I. Miesto židovstva v živote Pavla Straussa. In Listy PS, 2022, č. 37, s. 3.
- GOOREN, H.: Religious Conversion and Disaffiliation – Tracing Patterns of Change in Faith Practices, 2010, s. 3.

- JINDRA, I.: A New Model of Religious Conversion: Beyond Network Theory and Social Constructivism, 2014, s. 8.
- Ide o duchovné cvičenia, ktoré vytvoril svätý Ignác z Loyoly, resp. zakladateľ jezuitov. Cvičenia obsahujú modlitbu, meditáciu a vnútornú reflexiu. Ich cieľom je prehĺbiť a posilniť duchovný život.
- RTVS: Patróni ľudskosti (Pavol Strauss). [online]. 2023. [cit. 14. 08. 2023]. Dostupné na: <https://www.rtvs.sk/televizia/archiv/19156/351001>.
- SNOW, David. MACHALEK, Richard. The sociology of conversion. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/234838262_The_Sociology_of_Conversion
- Tamže, 1984, s. 169 – 173.
- PETRANSKÝ, I. Miesto židovstva v živote Pavla Straussa. In Listy PS, 2022, č. 37, s. 3.
- Strauss, Pavol: Človek pre nikoho, s. 490.
- Pavol Strauss – známy i neznámy tichý konvertita. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: <https://www.farnostokolicne.sk/clanok/pavol-strauss-znamy-i-neznamy-tichy-konvertita>.
- Tamže.
- Tamže.
- Spiritualita a utrpenie. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?814>
- Tamže.
- Pod vedomým životom mám na mysli aktívne uvedomovanie si dôsledkov svojho správania vo vzťahu k druhým ľuďom, k rôznym životným situáciám.

Bibliografia:

- GOOREN, HENRI. Religious Conversion and Disaffiliation – Tracing Patterns of Change in Faith Practices. United States: Palgrave Macmillan, 2010. 171 s. ISBN 978-0-230-10453-2.
- JINDRA, Ines. A New Model of Religious Conversion: Beyond Network Theory and Social Constructivism. Leiden: Brill, 2014. 227 s. ISBN 978-90-04-26498-4.
- JINDRA, I. Religious Conversion and Spiritual Transformation in Sociology and Social Work. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: [file:///Users/ingridhudecova/Downloads/Religious+Conversion+-+final+formatted+\(2\).pdf](file:///Users/ingridhudecova/Downloads/Religious+Conversion+-+final+formatted+(2).pdf)
- KRAUS, J. a kol. Slovník cudzích slov. Prešov: Polygraf print, 2008. 1054 s. ISBN 978-80-10-01425-5.
- LAMB, Christopher. BRYANT, Darrol. Religious Conversion: Contemporary Practices and Controversies. London: Continuum International Publishing, 1999, 342 s. ISBN 978-0-304-33843-6
- STRAUSS, Pavol: Človek pre nikoho, in Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zbrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 345 – 526.
- Pavol Strauss – známy i neznámy tichý konvertita. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: <https://www.farnostokolicne.sk/clanok/pavol-strauss-znamy-i-neznamy-tichy-konvertita>
- PETRANSKÝ, Ivan. Miesto židovstva v živote Pavla Straussa. In Listy PS, 2022, č. 37, s. 3, február 2022. ISSN 2453-9333.
- RTVS: Patróni ľudskosti (Pavol Strauss). [online]. 2023. [cit. 14. 08. 2023]. Dostupné na: <https://www.rtvs.sk/televizia/archiv/19156/351001>
- SNOW, David. MACHALEK, Richard. The sociology of conversion. [online]. 2023. [cit.2023-08-20]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/234838262_The_Sociology_of_Conversion
- SNA, f. Sčítanie ľudu 1940, šk. č. 946. Popisný hárrok Námestie A. Hlinku 50, Liptovský Svätý Mikuláš. Spiritualita a utrpenie. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?814>
- STRAUSS, P.: Konverzia je dielom Ducha Svätého. [online]. 2023. [cit.2023-08-16]. Dostupné na: https://www.kniznicapb.sk/literarne-zrkadlenie/pavol-strauss.html?page_id=2833

Teofil Klas

Krása je v inom

Krása je v inom

Krása je v inom.

Nie v tom, čo očakávam,
ale v tom, čo ma čaká.

Za netušenie vďaka!

Dáva stop *svojským* právam
tep s Božím spinom.

Bratislava 17. apríla 2024

Podám sa cestou mímov

(Po prvých piatkoch)

Z fragmentov svojho lega
už *kaštieľ* neposkladám.

Tu po mačacích hlavách
sa *rebrinák* môj hegá.

Nehádzem stenu na hrach
a neholdujem radám.

Poskladá to už iný,
čo ešte treba *menu*.

A svätí za dedinou
prijmú ma do rodiny.

Podám sa cestou *mímov*
do kraja na výmenu.

Bratislava 9. decembra 2024

Všetko vo všetkom a poézia par excellence

Rabínsky závet: „*Všetko je ináč*.“ Kuriózum výroku je *nie* v jeho kategorizácii vtipnosti, lež v jeho pravdivosti. Stokrát overenej a stokrát overovanej životnou praxou, ktorá zakaždým frapuje.

Ak, pravda, sme si neušliapali všednodenný chodník natoľko, žeby sme si boli dokonale spohodlnili krácanie a tým aj myslenie.

V závere svojej knižnej eseje *Veľké tajomstvo* prichádza Maurice Maeterlinck ku konštatovaniu, že nijakého veľkého tajomstva niet. Mohli by sme mu dať za pravdu, keby nás to tajomstvo nelákalo a keby nás aj on svojím vlastným rozvažovaním neprivádzal k zamýšľaniu sa nad veľkosťou toho tajomstva. Maeterlinck postupuje racionalisticky, no už sám taký postup, práve tak ako postup z ktoréhokoľvek iného hľadiska, svedčí o apriórnom postoji ku skutočnosti. Dialektika sa vyžíva v rozlišovaní, vo vyberaní si z potencií (διαλεγω = *rozprávam sa*, ale aj

vyberám, odlučujem). Dialektika je už zakódovaná v „novobjavenej“ binárno-digitálnej podstate nášho myslenia (jednotka-nula, niečo-nič, svetlo-tma, dobro-zlo, kozmos-chaos). Ide o to, čomu kedy, ako a nakoľko chytíme stranu.

Na dialektickej ceste sa však stretávame s priam závažným množstvom odtieňov v chápaní skutočnosti – a z toho celého pramení nepreberná zmes predstáv, obrazov, fantázií, snov a mýtov, projekcií a ilúzií, ako ich reprodukovujú filozofie, náboženstvá, vedy aj pavely, mágie, gnózy a báje, literárne a teatrálné fantázie i faktografie. A to už nehovorme o vnímaní a predstavotvorných účinkoch hudby. Alebo hoci abstraktného výtvarného umenia. Nad všetkými tými prejavmi, záznamami a prezentáciami skutočná kraluje poézia. Vo všetkých svojich podobách a odnožiach – pritom nie natoľko v súboroch literárnych artefaktov, ako skôr zásadne ako kategorická podnož všetkého, čo vnímame ako jestvujúce. Navyše aj ako antipoézia, čo je tu len druhá strana mince. Či už by to mala byť poézia nejakého antisveta, či jednoducho disharmónia prevráteného.

Najzavádzajúcejšie, pretože vlastne celkom svojvoľné, je rozlišovanie, čo je naozajstné, skutočné, reálne a čo iba snívané, fantazirované, paranoické a či ináč chorobné. Ak totiž máme o niečom predstavu, akúkoľvek, či napospol voľnú, slobodnú ako vták, či zaškatulkovávajúcu, je to už pre nás *reálne*. Nič na tom nemeňte fakt, že hľadáme na to z takého, alebo onakého uhla pohľadu. Či to poznávame „pozitívne“, či sa nám to sníva, či o tom fantazirujeme. Špecifikácia tu nehrá rolu. A ani posudzovanie niečoho z číro psychologického aspektu nič z toho vnímaného neradičuje. To treba duplikovať. Ak by totiž to *ono* nejestvovalo, naše zmysly, vonkajšie alebo vnútorné – jedno, čo si o tom myslíme –, by nás o tom ani náhodou neinformovali.

Isteže, aby bolo jasné: jestvujú, prirodzene, aj zmyslové – a všelijaké iné – klamy, ako napríklad tie, ktoré veľmi dobre poznáme ako takzvané klamy optické. Naozaj jestvujú. Zdôrazňujem: *jestvujú*. Preto aj ony sú jednoducho *reálne*. Nemôže jestvovať, čo nie je. A vlastne zo skúsenosti vieme, že jestvujú klamy každého druhu – medziiným aj kaukliarske triky a etické podvody (a nepochybne, dodajme, aj exotické). A jestvujú aj apórie – spojené s predstieraním, že je niečo *nie tak, ale ináč*. A jestvuje aj matematika (a v nadväznosti matematická štatistika), čosi založené na axiómach, na predpokladoch, o ktorých sa a priori nediskutuje, no ktoré majú vlastne metafyzický základ, pretože sa opierajú o intuitívnu predstavu nekonečna. Tá istá matematika – áno, tá istá –, ktorú si vzal pozitivizmus za osved-

čovacíu bázu, skrátka za istinu presvedčenia, že veda prevalcuje všetky intuitívne motivované názory. No ná! – poviem to tak po trnavsky. Už sme doma! Už nás to vykoľajuje! – Alebo, naopak, práve privádza na pravú kolaj? – A psychológia, cítime viac-menej, sa v rozlišovaní často zamotáva. Jednako treba konštatovať, že aj psychologické náčrty a odhady sú reálne, veď majú podobu vykresľovaných, vnímateľných a vnímaných obrazov. Symbolika, taká alebo onaká, hovorí zakaždým výraznou, čo aj nie vždy „normálne“ dešifrovateľnou rečou.

A čo ešte potom symbolika prírodných vied, od ktorých sa odvíja, prinajmenšom v terajšom našom svete, všetko naše pozorovanie skutočnosti, čo nás obklopuje! Nezabúdajme pritom, že všetko humánne sa v reči fyzikálnych a matematických veličín a symbolov priveľmi ľahko stráca, stáva sa číslom a bezduchým artiklom politickej štatistiky a subjektom politickej aktivity, objektom budúcich manipulovaných volieb, navyše nezodpovednou – s ohľadom na manipulovanie aktérov – interpoláciou neraz nezmieriiteľných predstáv o vesmíre. Svet v sterilnej racionálnej predstave, zbavenej ducha a fantázie, nemá smer ani zmysel, a to nielen čisto fyzikálne, vektorovo, tenzorovo, ale už vôbec nie filozoficky, iba sa rozpína (vyplavuje?) do akéhosi neurčita. A to veru vôbec nie je slávne!

Akokoľvek – vráťme sa v myšlienkach –, všetko predsa vzájomne súvisí. Svet (univerzum) sa vo všeobecnosti, v bežnom ponímaní chápe ako jeden, hoci predstáv o ňom je nepreberné množstvo a vieme si ho predstaviť dokonca aj ako pluralitu svetov. Každý jeden z nás ľudských tvorov – jednotlivý, svojský komponent v kozme –, má svoj osobitný, špecifický svetonázor, pričom nikde nie je napísané, že to konkrétne nazeranie musí byť úplné, nerozporné a konzekventné. Koľko ľudí, toľko predstáv a toľko názorov. Platí to, pravdaže, aj do minulosti a takisto do budúcnosti. Každý svojím spôsobom filozofuje, ale nik, ani ten akademicky najpuncovanejší, nevlastní na filozofovanie patent. A každý jeden má svoje jednak zdedené, jednak nadobudnuté predstavy, navyše okrem toho svoje vízie a sny, ktoré sa aktívne rozvíjajú pred jeho vnútorným zrakom. A, nezabúdajme, sú tu aj predstavy o poslaní budúcich: vnukov, pravnukov a ďalších detných detí. Všetko, čomu sme upísali svoju pozornosť a vnímanie. Všetko to má z ontologickej perspektívy právo na vlastnú existenciu čiže na reálnosť vo vnímanom svete. Dokonca aj s apokalyptickými rezonanciami.

Odbočím. Zamrzelo ma svojho času, že poľský autor, kňaz Ludwik Wciórka, sa vo svojej ináč vzácnej knižnej práci *Szkice*

o Teilhardzie vlastne ponížujúco vyslovil o Teilhardovi de Chardin, že nie je filozof – konštatujú jednoducho, že chýrny paleontológ, protagonista myšlienky evolúcie v kresťanskom myslení, istý čas autor na indexe, potom v istej oblasti naozaj nepriamo spirituálny „radca“ Druhého vatikánskeho koncilu, nevypracoval nijaký vlastný filozofický systém. Ako keby uzatvorenosť systému bola znakom pravej mysliteľskosti. Pritom Teilhard de Chardin si vyslúžil meno, ktoré sa už zapísalo do análov moderného myslenia.

Pravdaže, pluralita vo vnímaní reality, čo ako reálna a čo ako žiaduca, či už ju ako takú pociťujeme, alebo nie, neznamená nijaký relativizmus, iba roznorodosť. Je to iba mnohorakosť, hoci aj do detailov neuplititeľná. – Azda klasické „in pluribus unum“? Ibaže nie ako priama konzekvencia v mienkotvornom ohľade, ale ako výraz kompaktnosti univerza? – Táto mnohorakosť neznamená nijakú bezhodnotovosť, naopak, nastoľuje otázku hodnoty čoraz nástojčivejšie, pretože ide o „všetko vo všetkom“. Neznamená to, že posúvame skutočnosť, ako ju momentálne vnímame, do nejakého neskúmateľna, iba prekladáme o ďalšiu métu terajšie hranice v rámci svojho momentálneho stavu poznania.

Na to prekladanie hraníc sme si už vlastne medzičasom akoby zvykli. Pritom ono to vôbec nie je prosté. Radi by sme obsiahli v myšli všetko, čo len sa obsiahnuť dá, a tak sa nám svet doslova pred očami jednodaj mení. Je za tým sústavné bombardovanie vnemami z nášho vonkajšieho i vnútorného prostredia, navyše podporované, ba i podpichované našou vlastnou zvedavosťou, tušeniami a podozrievaním. Ale i dozrievaním. Pravdaže, trvalé úsilie o kompaktné uchopenie skutočnosti prináša zakaždým len čiastkové plody. Ani jednu sústavu myslenia nemožno pokladať v jej aplikáciách za definitívne uzavretú, totiž takú, že už neprijme a či nie je schopná prijať do seba nič nové. Keby sa tak stalo, bol by to asi koniec sveta. Katastrofa na pohľadanie.

Tu sa na jednej strane naráža na problém sústavnej neuzavretosti predmetu našej predstavy, takisto tej predstavy samej, na strane druhej popri skúmateľskom úžase sa črtá pred nami priam zúfalstvo z toho, že každé vylúsknuté riešenie, Popoluškine rozkošné šaty z lieskového orieška, nenazdaný zvrät, každý nový obraz nastoľujú ďalšie nové otázky, predkladajú ďalšie a ďalšie sviežo motivované predstavy.

Môžeme tu v rámci behu sveta konštatovať nie cyklický kolobeh, hoci stále máme do činenia s návratmi, s vlnami odrážajúcimi sa od brehov so skaliskami a vinohradmi, možno aj visutými záhradami, a stále sa konfrontujeme s nálado-

tvornými rezonanciami i s keplerovskou hudbou sfér. Ale ohromení pozorujeme, ako sa jednodajne tvoria nové predstavy, nové obrazy, ako sa pred nami stvorenie jednodajne rozvíja, ako sa stále rodí niečo nové. To nové, novopoznané však – uvedomme si – neodráža aktuálnu skutočnosť univerza, jeho situáciu *a dato* vo všeobecnosti. Informácie z kozmu, ktorý od veľkého tresku stále expanduje, prichádzajú k nám z najrozličnejších časových odstupov, mnohé prinášajú obrazy spreď miliárd rokov. Pridajme k tomu ešte ich opiniálnu kontamináciu z našich myslí, a máme ďalšie nové predstavy. Akokoľvek, i to všetko je pre nás reálne, zrno i pleva (?) v jednom začíne.

Život nás tvrdošijne a húževnato presviedča, že sa svet naozaj mení. Aj ten všednodenný život v zápasoch o existenciu, aj život prežívaný ako tvorivé poslanie – ten, z ktorého vyvodzujeme svoje svetonázorové konzekvencie. A *on ten svet* sa mení rapídne, zmeny sa čoraz väčšími akcelerujú. Kedysi, keď som začínal chodiť do školy, v polovici dvadsiateho storočia, prezentovala mi spoločnosť relatívne ucelený *moderný* obraz sveta, tak ako sa javil kompilátorom z konca devätnásteho storočia. So všetkými dômyselnými systematickimi a štruktúrovanými hlavných vedných disciplín. A to už sa vtedy na slnku vedeckých teórií a hypotéz presúšali poznatky z teórie relativity, kvantovej fyziky a lematrovsko-hubblovskej kozmogónie big bangu. Už o ďalšie desaťročie vhuľla do toho bohatierskym priskokom éra kozmonautiky. A o dvadsať-tridsať rokov nato éra reálnej počítačovej informatiky a informatickej techniky, v ktorej sa dnes cítíme ako ryby vo vode – pravdaže, vode čistej, zdravej, prírodnej, neintoxikovanej našou civilizáciou, a pravdaže, ak sme neprepadli droge počítačovej závislosti.

Dnes, keď sa ocitám pomaly azda na sklonku svojej životnej cesty, ma však väčší upútavajú Moodyho zápisky o zážitkoch z klinickej smrti, objav Higgsovo bozónu, odkrývanie tajomstiev tmavej energie a tmavej hmoty vo vesmíre, experimentálne „prekabáčovanie“ čiernych dier, aby konečne vyjavili svoju pravú tvár, zaregistrovanie – donedávna už nedúfané – gravitačného vlnenia a Tiplerove odborne, matematickofyzikálne podložené, no pre mňa fantazmagorické predstavy o tom, ako sa realizuje v počítačovej emulácii nesmrteľnosť človeka. – Nuž asi tak. Sú to len zlomky, čriepky z kozmickej, univerzálnej poézie, ako ju sám vnímam. Kozmológia a matematika, to je tá najčírejšia, z bohatosti ducha koncipovaná poézia. V každom prípade poézia par excellence.

Všetko vo všetkom a poézia par excellence. Prepojenie pavlovského so starozmluvnou biblickou poézou, vníma-

nia univerza s osnovaním ľudskej duše, teilhardovský „iba fenomén, ale zato celý fenomén“, hľadanie spoločnej hodnotovej základne. Naozaj nie jednoduché. A už vonkoncom nie priamočiare. Ale pritom i všednodenná skúsenosť, z ktorej sa nijako nevymoceme. Obrazy, metafory, zástupky, paraboly, no aj hyperbolické odkláňanie sa do nepriestrelných húšťav, opätovné schovávanie sa do Platónovej jaskyne i teleportovanie sa do končín, o ktorých svojhlavo, hoci nepresvedčene tvrdíme „hic sunt leones“. Všetko predstavy, *reálne* predstavy nášho sveta. Reálne skrátka preto, lebo si ich *predstavujeme*, lebo si ich *utvárame*.

Rozlišovanie *skutočné-neskutočné* nehrá pri poznatkoch, predstavách, snoch a víziách podstatnú rolu. Aj tie predstavy, sny a vízie sú koniec koncov plnoprávnymi poznatkami. Akurát, že niektoré, tie alebo oné, si väčšími privlastňujeme, že si ich väčšími pritŕľkávame k srdcu, a iné si zasa za svet nechceme pripustiť ako relevantné. Každý podľa svojho založenia. Ale je to *jeden kozmos*, ten náš kozmos, čo sa nám tu takto vyjavuje v kráse. A pre pochabú myseľ človeka často aj v neuspokojenosti, v chaose. Paradox ako len jeden z mnohých. Chestertonovský? Možno aj. A možno iba tak mimochodom, veď *rozpornosť* je mláka v intraviláne, v ktorej sa osviežujeme kúpaním, no ktorá nás výdatne kŕmi salmonelami.

A čo ešte tak zachytiť *skutočno-neskutočno* v totálne nereprodukovateľnej histórii svetočiar, ktoré sa utvárajú v univerze a v jeho konkrétnych relativistických konšteláciách sledom nespočítateľných svetobodov ešte nespočítateľnejších „udalostí“? Každý máme iba jednu svetočiaru, tú svoju, totiž svoj životný príbeh, a pritom ju vieme často obdivuhodne prepájať a prekrížovať so svetočiarami iných tvorov (pozor!, nie iba ľudí) – v životnej praxi, ale i vo svojich myšlienkach, snoch a rozvažovaniach. Kedykoľvek pri náležitej fyzicko-psychickej dispozícii sme schopní sa myšlienkovo ocitnúť kdekoľvek a v ktoromkoľvek „čase“ v univerze – pravdaže, podľa toho, ako si to svoje univerzum predstavujeme – a tomu zodpovedajú aj naše momentálne konkrétne predstavy. Skrátka, v obrazotvornosti a vlastne v tvorení obrazov sveta máme tu do činenia s multiplikáciou až potenciovaním na entú. Nemá tu do toho čo vraviť napríklad homeopatia? – A tu už naša myseľ žasne, lebo to všetko *reálne* vidí a *precituje*.

Nuž, pluripotentnosť unikátneho „unifontného“ čiže jednopramenného sveta. „Posledný“ polyhistor Gottfried Wilhelm Leibniz prišiel kedysi, v závese za antickým myslením, s myšlienkou monád

ako svojráznej principiálnej kvintesencie v štruktúre univerza, zrkadliacich v každej jednotlivosti celý vesmír. Zodpovedá to svojím spôsobom antickej predstave o vzájomnom odrážaní sa makrosvetu (kozmu) v mikrosвете (človekovi) a vice versa. To isté nám predkladá v podstate, ale už vo fyzikálne precíznej podobe, Gáborov objav holografie, akurát ten je maximálne ulapiteľne reálny, až technicky perfektne demonštrateľný. Môžeme si podľa toho predstaviť, že „holograficky“ je svet v každej svojej jednotlivosti celý, čiže nespočítateľnekrát sa sám v sebe zrkadlí. A čím viac obrazov obsahuje, čím viac predstáv, čím viac vykreslení, čím viac vízií – snových alebo fantazmagorických –, tým je komplexnejší a kompletnejší. A tým je v otvorenosti uzatvorenejší. A relatívne dokonanejší, dotvorenejší. Číra poézia, o akej sa i básnikom snívá.

Takže – treba konštatovať – informácie, ktoré sa k nám permanentne dostávajú zovšadiaľ, zvonka i z vlastného vnútra, z „hmatateľného“ okolia i zo snových a vizionárskych „pavučín“, prispievajú v nás k tvoreniu nových obrazov, k utváraniu si čoraz komplexnejšej predstavy o svete a o sebe v ňom, ba nepochybne k postupnému dotváraniu sveta. Aktívne prispievajú k Stvoreniu s veľkým S. Juho-kórejský lyrik Ko Un to vyslovil lapidárne, keď konštatoval, že „píše básne, ktoré utvárajú nový svet“. Isteže, je to metafora. Ibaže aj každá metafora je skutočná. Veď len preto je hodna literárneho záznamu, literárnej sfragistikácie.

Skutočné – neskutočné? To je otázka ocenenia zo strany nielen rozumu, ale i srdca. Bolo by veľmi vzácné, a šťastné, keby sme sa vedeli dohodnúť na hodnotách. Žiaľ, ono to tak nefunguje. Ale je pravda, že všetko, čo vnímame zrakom, sluchom, hmatom, čuchom a chuťou, ale i šiestym zmyslom, či už je to srdce, či najvnútornejšie osobné ja, pociťujeme ako jestvujúce. A to nemôže byť číro subjektívne, na hony vzdialené od takzvanej objektívnej pravdy poznávacieho úsilia, ktorá sa zakaždým tvrdošijne uhýba nášmu úmyslu o spoľahlivú definíciu.

Riešenie nespočíva v spohodľujúcej skepe, ktorá nakoniec môže pôsobiť na človeka deprimujúco – a diskvalifikujúco preňho –, v resignovanom ponorení sa do skutočnosti ako dajakého neprebádateľného zmätku, z ktorého ako z inferna niet úniku, ani v zovšeobecňujúcej interpolácii totálne všetkých pohľadov ako niečoho relatívne spoľahlivého v poznaní. Nájdeme ho iba v precíťovaní sveta a svojho miesta v ňom ako čohosi unikátneho a univerzálneho, azda leibnizovskej *prestabilizovanej harmónie*, čo stojí za to, aby sme tým naplno žili. A aby sme vedeli naostatok s náležitou dávkou poézie žasnúť, že všetko je ináč.

Teofil Klas

Korešpondencia pani Gizely Munkovej a Pavla Straussa

Z nemčiny listy preložil Martin Jančuška

Milé dieťa Pavol, – končí sa rok a aký rok... začína sa rok, budeme môcť spievať jeho makabernú melódiu ako pozostalí? ... Odpoveď je len v Bohu a je to dobre.

– Na silvestrovskú pobožnosť – (pri svetle posvätenej mníšskej sviece) – vianočné posolstvo nášho Tomáša, ako aj dve nádherné modlitbové meditácie svätého kňaza (*pozn. redakcie – nižšie uvádzame obe meditácie od Bernarda Heinricha Overberga*). Prečo vám dávam tento dovolenkový list v takej triezvej podobe? – Nuž jasné, jasné slová môjho drahého dieťaťa neznesú výkvet môjho pompézneho písma, – tak som radšej zvolila poriadok mašiny.

(Dopísané rukou.)

Rada by som si chcela zaslúžiť meno, ktoré ste mi dali, a chcem byť i zostať

Vaša mama Gi.

Pozn. prekladateľa: Kedy bol list napísaný? Ešte si vykali a Pavol ju prvýkrát oslovil ako matku.

Bernard Heinrich Overberg

Pozn. prekladateľa: *Bernard Heinrich Overberg* (1754 – 1826) bol katolícky teológ a veľký pedagóg. Učiteľ učiteľov.

Na sviatok narodenia Pána.

Ó, drahý Pane Ježišu, čo mi je platné, že si sa pre nás narodil ako človek, ak sa nenarodíš znova vo mne?

A v tomto znovuzrození, ako sa obávam, nie bezdôvodne, je situácia stále veľmi zlá. Stále sa ma drží moja stará skazenosť, ktorá sa zdá, že skôr narastá, ako klesá, aspoň v určitých obdobiach. Stále taká chladná v láske, taká úzkostlivá o svoju česť, taká ohnivá vo veciach, ktoré ju zdanlivo podporujú, taká vlažná v tých, ktoré sa týkajú len tvojej cti, taká plná strachu, že niečo stratím z ľudskej priazne, a taká málo ustráchaná – že ťa nepoteším. Zároveň pomalý... pomalý v tom, čo sa týka Teba, Tvojej cti, Tvojho potešenia, a nestriedmy tam, kde to závisí od Ja, Mne, Môj, Ma. – Pravdaže, nie vždy sa to deje s úplným vedomím. Ale či nie som pre to tým nešťastnejší, čím viac je moja bieda predom mnou skrytá? – Pozri, Pane Ježišu, na moju biedu, na moje trápenie a zmiluj sa nado mnou pre svoje veľké milosrdenstvo, ktoré ťa pohlo, aby si sa pre nás stal človekom.

Amen.

Na úsvite nového roka.

Dovolil si mi ukončiť predchádzajúci rok a začať tento so zvláštnou túžbou byť konečne úplne obnovený. Niekedy pociťujem mimoriadnu túžbu po nej, o ktorej často neviem, či sa ju mám snažiť potlačiť alebo zvýšiť. Prvé sa mi zdá vhodnejšie, aby som sa utvrdil v nutkaní, ktorého sa niekedy obávam, že jeho sila by nemusela byť tvoja. Skôr sa prikláňam k druhej možnosti v nádeji, že oheň túžby a sila nutkania jedného dňa rozdrví a pohltia starého človeka. Niekedy to považujem za vhodné aj preto, že ak nechcem zaspať, musím sa silno vnútorne obmedzovať. Potom sa mi zdá, že by bolo najlepšie, keby som vzhľadom na túto túžbu nerobil nič, ale nechal Ťa vo mne pokojne pracovať. Pane, nauč ma robiť to, čo sa ti páči. Vo všetkom je nebezpečenstvo. Včera si ma udržoval v neustálom dobrom vedení a činnosti, bez nejakého zvláštného pokušenia... Zobudil som sa s Tebou s veľmi zvláštnym pocitom harmónie a Tvojej všetko naplňujúcej slávnej blízkosti... Počas celého dňa som pracoval s pokorou... Včera večer som videl neobyčajne jasne plynúce dni nášho života v našom súčasnom stave prípravy, bez námahy a boja nechať preletieť zbieranie ovocia pre večnosť. Čoraz lepšie vidím svoju slepotu všetkých cností – k **Pokore**.

Amen.

Korešpondencia pani Gizely Munkovej, Tomáša Munka a Pavla Straussa z roku 1942

Poznámka prekladateľa: Rok 1942 bol už vojnový rok. Koncom roku 1941 utrpeli Nemci pod Moskvou prvú zdrvivú porážku. Bolo by možno dobré, na plastické zobrazenie, medzi listy vsunúť i niekoľko historických poznámok, čo sa odohrávalo doma na Slovensku, ale i vo svete a hlavne na frontoch.

LIST č. 1

(*Pravdepodobne po návrate P. Straussa zo zimnej prechádzky asi z Laziska, kde rád chodil k známemu horárovi.*)

Drahá Gi!

Uvoľnený, úplne zmrznutý a opäť fantasticky prechladnutý. Teraz sa zotavujem z liečby. Aká musíš byť vďačná za pozhnanie teplej pustovne. Ako ťažko musia títo lesní ľudia vybojovať od nemilosrdnej prírody každú maličkú životnú potrebu. Ale ako vedome prežívajú každú malú

udalosť v sebe a v prostredí. A predsa vedie priama cesta od ich ťažkého života k citlivosti prežívania sveta a la Waser. Vznášajúci sa pokoj Vášho Rafaela, toto spojenie sfér v duchu ma prijalo pri návrate zo zimného lesa vo Vašom mene. A tak ti posielam jeho pozdravy
Tebe, Tvoj Pavol

LIST č. 2

Drahý Tomáš!

Čo aj trochu oneskorene, dobro od srdca idúce slovo je vždy na mieste. Tak sa Ti teda i ja približujem ako dozvuk blahoprajúceho (pozn. prekladateľa: nečitateľné slovo).

Prichádzam s prázdnyimi rukami, prichodím nahý, ale prichodím celý, s otvoreným srdcom.

Však nám obom vekový odstup neznamenal dialku a obaja najlepšie vieme, že i skrz vzájomnú bezslovnosť nastalo medzi nami „krátke spojenie“ toho nášho najvnútornejšieho. To stačí cez dvoch bratov zasvätencov tohto všehomíru, cez hranicu hovoreného i písaného slova, spojilo nerozlučne, do rádu anjelom poranených a tí sú jedni v druhom: jeden žije druhého, jeden žije za druhého v druhom.

Všetko môže byť všetkým. To je v duchovnom princípe estetiky a základ umenia. Substitúcia, metafora vlastností i pojmov všetkého, čo jestvuje, je večným žriedlom duchovných vlastností a krás, každý môže byť každým je paralelou tohto poznatku vo sfére dobra.

Všetkých pozdravuj a mamičke povedz, aby sa kľudne obrátila na Horvátha.

(Pozn. prekladateľa: Trochu čudné na liste je, že nespomína konkrétne, k čomu mu blahoželá a potom sa nepodpísal, čo vždy robil.)

LIST č. 2a

Pozn. prekladateľa: Preklad listu z nemčiny, ktorý napísala strojom mama Gi v období pred zoslaním Ducha Svätého v roku 1942. V liste spomína na to isté obdobie a istú udalosť z predchádzajúceho roku 1941, kedy Pavol ešte bojoval svojimi argumentmi o vieru.

Quinquagesima je 50 dní do zoslania Ducha Svätého a v tento čas poslala mama Gi Pavlovi Straussovi artikel od katolíckeho kňaza a spisovateľa Emila Fiedlera. Už v *Listoch Pavla Straussa* č. 38 (s. 15) sme uverejnili od neho text s názvom *Veľkonočná perspektíva*.

Nedela Quinquagesima, Evanjelium:
Lk 18, 31-43.

Emil Fiedler: Môcť vidieť

Slepota pred našimi očami je, žiaľ, skutočnosťou. Celé naše bádanie je namáhavou mozaikovou prácou. Kúsky pribúdajú ku kúskom, ktoré musíme poskladať dokopy. A obraz nikdy nie je kompletný. Ako často sme si mysleli, že je už hotový? Konečne. Dokončený pohľad na svet. Realizácia až do posledného tmavého kúta. Riešenie hádanky. Prišiel ďalší a opäť to celé prevrátil. Nikdy nechýbali pokusy strhnúť pásku spreď očí. A bezpochyby je to jeden z najčestnejších aspektov ľudského rodu. Toto skúmané, neúnavné hľadanie, ktoré sa nenechá odradiť neúspechom. Táto snaha o pravdu, jasnosť a poznanie je jednou z vecí, na ktoré môžeme byť hrdí. Boli časy, keď sa ľudia do krvi bili za čisto duchovné záležitosti. Fanatizmus. Určite. Nie som zastancom bojov. Ani v malom, ani vo veľkom meradle. Svaly a zaťaté päste sú zlé argumenty, keď ide o poznanie a pravdu. Rovnako málo ako pohrebné hranoly a mučiarne. Ale 10 miliónov mŕtvych za štyri roky len kvôli prekliatemu mamonu je väčšie barbarstvo. Ľudia, ktorí sa v boji za pravdu stanú násilníkmi, stoja vyššie. Hľadači pravdy sú o sto percent cennejšou triedou ľudí ako hľadači zlata. Čas duchovných bojov je časom mysliteľov. Storočie, v ktorom sú peniaze dôležitejšie ako rozum, sa nenávratne stane veľkom vydieračom.

Niet pochyb o tom, že počet poctivých hľadačov pravdy je aj dnes veľký. Vždy však boli a budú v menšine. Plošticová väčšina je najstabilnejšou väčšinou na svete. A poctiví hľadači pravdy sú vo všetkých táboroch. Mohli by ste to nazvať lapidárnou pravdou, ale v skutočnosti to až taká pravda bez hodnoty nie je, ak si len uvedomíte, aký sklon má väčšina ľudí popierať úprimnú vôľu a úprimnú lásku k pravde u svojich oponentov.

Veci, ktoré ste sami uznali za pravdivé, sa čoskoro stanú samozrejmosťou. Ako nadprirodzene zmýšľajúci, presvedčený kresťan sa čudujem, prečo Boh nedá všetkým úprimne hľadajúcim plné uvedomenie si pravdy. Prečo musia čestní, dobrí a svedomití ľudia napriek svojmu úprimnému úsiliu zostať celý život na pochybách, v súmracej zóne, z ktorej sa tak zúfalo chcú dostať, z ktorej tak horlivo túžia uniknúť.

Prečo Kristus bez ďalšieho uzdravuje slepého žobráka z Jericha a tisíce svojich

ľudí necháva v ich slepote voči nemu; jednému z nich sňal z očí obväz fyzickej slepoty, pozrel na múry Jeruzalema, zaplakal a povedal: „Keby ste to len vedeli... ale teraz je to skryté pred vašimi očami.“ To je práve ono: „skryté pred vašimi očami“ – obväz. Prečo ho Boh neodstráni; Prečo neurobí pravdu takou zjavnou, aby sa už nedala prehliadnuť?

V Božom správaní voči nám ľuďom je toľko dôvodov, prečo a k čomu. A každý, kto si myslí, že dokáže dať na všetko jasné a uspokojivé odpovede, musí byť o sebe veľmi presvedčený. Sú záhady, za ktorými Boh nemôže vidieť žiadneho pozemského človeka. Môžete do nich štučať znova a znova a nikdy nepríďte na koniec. Môžete stratiť trpezlivosť a všetko zahodiť. Otázka, prečo Boh nedáva všetkým ľuďom jasné poznanie pravdy, je jednou z tých hádaniek, ktoré sú väčšie ako hádanky spiacej zeme, po ktorej chodíme a z ktorej žijeme. Nezbúdame pri všetkých našich „prečo“ na Boha príliš na jednu vec: že život na zemi je pre každého človeka iba začiatkom? Učňovské roky. Prechod. Most. Prístup. Nie cieľ, ale cesta k cieľu. Nie hrad, ale dočasná ubytovňa.

Nie doma, ale na cestách v cudzej krajine. Samozrejme, že to znie ako prílišné odkladanie odchodu do neba, ale to je moja chyba. Len som to odkopíroval od Pavla. „Teraz vidíme len cez zrkadlo v domnienkach, ale potom tvárou v tvár. Teraz viem len čiastočne, ale potom budem vedieť, ako som bol sám poznany“ (1 Kor 13, 12).

Tak to bolo aj v prípade Pavla. Aj jeho poznanie Boha bolo v mnohých veciach len odhadom, takže nie je dôvod byť smutný. Boh nám dal túžbu hľadať a príslub nájdenia tým, ktorí poctivo hľadajú. To druhé však nebude ani dnes, ani zajtra. Jedného dňa dokonca pochopíme, prečo obyvatelia Jeruzalema zostali slepi. Zažijeme riešenie každého „prečo“. Naše hľadanie a bádanie na zemi je a zostane čiastkové.

Ďalší. Úcta k hľadajúcim. Poctivých, horlivých hľadačov. Aj keď sa mýlia. Učíme sa, že viera je bezplatný dar od Boha. Boh teda nevyžaduje nič viac než úprimné hľadanie. On rozhoduje o nájdení. Hľad a smäd po spravodlivosti a pravde. To je naša vec. Kto to robí, je brat. Tu je moja ruka. Uspokojovanie je Božou záležitosťou. To, ako dlho nechá jednotlivca čakať, určuje On a nikto iný. Ak On nerozviazá putá, všetko môže hľadať.

Nemôže priviesť ľudí ďalej ako na hranicu, kde sa začína oblasť viery. Nemôže urobiť ten jeden malý, posledný krok cez hranicu. A nepochopiteľní ľudia stoja bokom a hovoria: on nechce. Ale on tak veľmi chce. Ak len neprestane hľadať a vidieť, bude jedným z tých, ktorí pričádzajú „od východu a západu slnka“ a nájdu si miesto pri stole Božieho kráľovstva. Veď aj tí, čo hľadajú, sú Božími synmi a deťmi kráľovstva. Šťastlivci, ktorí nikdy nemuseli bojovať za pravdu, ktorí sa narodili so všetkým, za čo iní roky trpeli a bojovali, zvyčajne ani netušia, koľko utrpenia môže toto hľadanie priniesť. Aké ťažké je oslobodiť sa od zdedených predsudkov. Po troch rokoch osobnej Kristovej výchovy nie sú apoštoli na ceste k Pánovej poslednej Veľkej noci ešte tak ďaleko, aby pochopili, čo Kristus hovorí o svojom utrpení a smrti, ale oni sa ho nechopili. Od mladého veku všeobecný židovský názor na návrat Mesiáša nestačil na to, aby túto falošnú predstavu vykorenili. Myslím na to zakaždým, keď sa na protestantských kázňach, vystúpeniach a stretnutiach podávajú staré predsudky voči Rímu a pápežskej cirkvi. Sú len predstieraní? Ale nie, oni tomu naozaj veria. – „Bolo to pred nimi skryté“ – a ešte viac to bolo skryté pred niektorými ľuďmi, ktorí išli na dovolenku do Talianska. To je naša dnešná úloha. Nechať svetlo zažiaríť. Postaviť mesto na vrchu. Mesto, ktoré žiari. Katolicizmus veľkosti, šírky, lásky, sociálnej spravodlivosti, sviežeho ducha, vnútornej sily. Všetko, čo robíme, je apoštolát alebo odpadnutie, odporúčanie alebo diskreditácia Božieho kráľovstva. Celým svojím bytím sme my sami buď mostom a cestou k poznaniu pravdy, Kristovej Cirkvi, alebo sme prekážkou na tejto ceste. Múr medzi Božím kráľovstvom a hľadajúcimi.

Amen.

J.H.S. Naš dobrý Paulkind.

Nebudeš bez pozdravu odo mňa. „Keď nedeľná Quinquagesima na nás vychádza. Spomínate si na jeho vlnajšie rytmy? Pripadol na 7. marca – na meniny nášho Tomáša. Pri svätej omši sme zažili stretnutie s doktorom Hanusom, ktorý pre nás rozpitval Pavlov hymnus na lásku. Tušili sme a vedeli, že v rodinnom kruhu naposledy oslavujeme nášho Akvina a ja osobne som mala pocit, akoby on jediný medzi nami všetkými mal právo na Pavlovu epistolu v tento deň. Ach, tak dobre si pamätám na každú maličkosť. Slávnostný stôl so žltým tulipánom uprostred. (Spoločne sme ho večer predtým vybrali v kvetinárstve v pápežských farbách.) Meninový koláč bol voňavý

a pár slov bolo povedaných ako milosť pre Svätého Otca – všetko bolo okolo nás a v nás márnivá radosť a láska. Potom sa zrazu ozval náš zvon.

Thomas zbehol k bráne a priviedol so sebou neznámeho pána, ktorý sa s tebou chcel porozprávať – milý Paul. A počas tohto rozhovoru si sa potkol a spadol, a to veľmi zle. S tvojím pokojom, s vnútorným pokojom milého, krásneho dňa – teraz sa to pre teba skončilo. Hriech sa vkradol do tvojho srdca cez malú štrbinu v tvojom bytí – neúmyselne – nepozorovane – a zmenil všetky tvoje zásoby farieb na jediné, negatívnu sivú – čiernu smútku. Keď pripomínam vonkajšie kontúry minuloročnej nedeľe Quinquagesima, nerobím to len ako stylistické cvičenie. – Tento rok chcem tie isté hodiny využiť na zvýšené spytovanie svedomia. Chcem v mýslí znovu prežiť všetky útrapy cesty, ktorú som odvtedy prešiel. Chcem sa zastaviť pri všetkých svojich veľkých i malých hriechoch a chcem z celého srdca poprosiť „Božieho priateľa“ o odvahu – aby som dokázal kráčať ďalej... napriek tomu všetkému a napriek tomu všetkému.

A napriek tomu všetkému.

Krátky čas, ktorý som strávila s mojím drahým dieťaťom, bol všetko, len nie nežný. Povedal mi toľko vecí a toľko – vyžadoval všetko. Nepohladil ma a nešetril ma. Ale pevnosť v jeho povahe mi robila dobre. Naozaj, kto by mohol klásť požiadavky, ak nie niekto, kto sa úplne postavil na Boží piedestál, aby tam úplne rozdrvil svoju sebalásku a svojvôľu, aby mohol vzniknúť „nový človek“.

Veľmi dobre som počula útržkovité vety, ktoré ste si vymenili s otcom Františkom o nemocniciach Milosrdných bratov a o tom, že „si zachovám ich a svoje srdce“. Viete, ako ťažko nesiem radu, ktorú som nedávno dala svojmu Tomášovi. Pravdepodobne som voči radcom už dávno imúnna. Ale odvažujem sa k tebe priblížiť so svojou tichou istotou: dnes ani zajtra ešte nie si pripravený na rehoľný život. Nech Boh osvieti váš pozajtrajší deň a pošepká vám cestu vášho pravého povolania, nech je to smer vašich najlepších, najvrúcnejších modlitieb. Nemôžeš sa jedným okom pozeráť do kláštora, kde tvoje ústa naraz nájdu také slová: „Mamička, prečo mi nenájdješ dobrú katolíčku?“ alebo „Kolega X má dve krásne deti, je mu čo závidieť.“ A tak sa aj stane.

A teraz na záver.

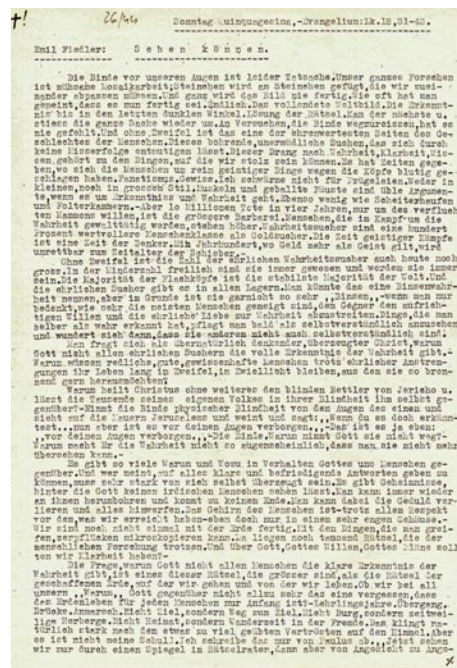
Teraz, na prahu Veľkého pôstu, si navzájom odporúčajme zvýšenú bdelosť nad všetkými našimi chybami. Vieme až príliš dobre, že diabol nikdy nespí, mal by nás

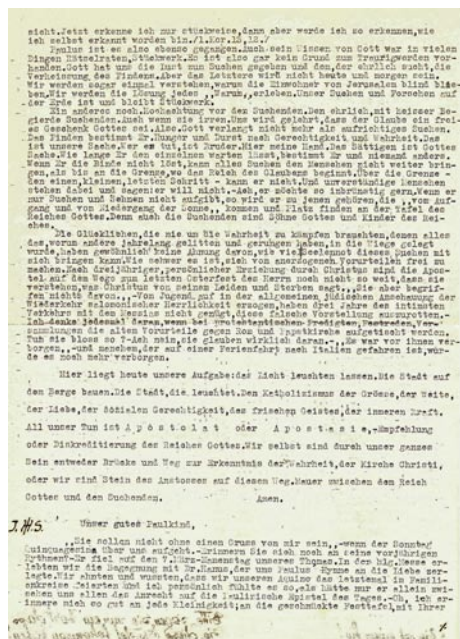
prekvapiť uprostred našich „najsladších snov“? To by bolo pre Zlého naozaj príliš ľahké. A nech sa ten fajnšmeker sám pre seba ironicky neusmieva, keď od vás počuje tieto slová: „Práve v tom je moja pokora, že znášam od vás také ostré (časťo nespravodlivé – poznámka redakcie) reči.“ Kdeže sme obaja od „pravej pokory“ – veď sme krvaví začiatovníci a zatiaľ nemáme „dobrému pánovi“ čo ponúknuť – okrem nášej dobrej vôle. To, čo som tam povedala, bolo treba zopakovať, ale nechcem, aby sa to kritizovalo. Sama som rada, že ste mali nedávno možnosť vidieť moje chyby a veľké omyly zblízka. Veľmi dobre viem, že Boh potrebuje dokonalejšie stvorenia, aby vychovával a menil iných, a nie také spleti odchýlok a omylov, ako som ja! Koľko práce musí Dobrý vykonať, aby ich rozmotal. Aby ho to predčasne neunavilo a nezahodilo – za to sa môžete modliť.

Úprimne vám ďakujem za vaše modlitby a všetky ostatné dobré veci, ktoré si o mne myslíte, a objímam vás v mene nášho spoločenstva.

V Kristovi, stará Gi.

S. Pán Anso tu bol a bol dojatý Vašou lekárskou pomocou pre jeho manželku. Nedokážem vám povedať, milé dieťa, ako dobre som sa vďaka Vašej starostlivosti cítila. Pani Ansová vám povedala, že lieky užívajú pravidelne a zdá sa, že jej veľmi prospievajú. Tak čo je to za prípravok? Nemala by tá úbohá žena dostať ďalšiu dávku, aj keď je to len psychologický prínos? Som presvedčená, že otec Franz bude veľmi – veľmi rád za Vašu láskavosť na správnom mieste. Prosím. Povedzte mi slovo, že ste dostali tento list.

LIST č. 3

Moja drahá, dobrá mama – Gi!

V sobotu po šťastnom návrate domov som dostal list od Juraja z februára. Ešte predtým, ako som Ti napísal svoju radosť, otec dostal zrušenie bytu. Vyriešenie tejto záležitosti ešte stále nie je doriešené.

Okrem množstva práce sú to vonkajšie „medzníky“ posledných dní, bez ohľadu na to, akými nálepkami sú označené, vnútro ich registruje ako veci, ktoré sú, t. j. potrebné. Je čoraz menej dôležité, čo nás prepadne, dôležité je, ako to prijímame. Radostné Božie srdce odberuje zmyslu všetkých udalostí.

Týmto Ťa objímam a všetkých ostatných
Pavol

* * *

LIST č. 4

3. II. 42.

Moja drahá mama – Gi!

Chcel som ti poslať aspoň tieto riadky s pozdravom na víkend. Na viac nemám energiu. Ak ma neprejde bolesť hlavy, uvidíme sa začiatkom budúceho týždňa, keď prídem k Ferovi Horskému.

Veľmi pekne Ti ďakujem za Tvoje milé listy.

Všetkých Vás objímam

Váš Pavol

EPILÓG

Noc je len sen o temnom sne, kúsok vyplavený na breh, zvyšok búrkovej peny.

Je to stará izba, chrapľavá a zadymená.

Je to deň – vyvetraný, osviežený a neprebudený.

Neexistuje žiadne rozlúčenie. Noc sa vždy vracia.

Je to čierne slnko dní bez šťastia.

Neexistuje rozlúčka. Je to len opätovné stretnutie.

Raduj sa, srdce, z každej noci musí prísť deň a radosť.

P. S. Prosím, ak je to možné, napíš tento verš a pošli mi ho.

Dá sa zdieľať: cezúra je registrovaná.

* * *

LIST Pavla Straussa adresovaný Tomášovi Munkovi je napísaný po slovensky

Tomáš Munk a Pavol Strauss

LIST č. 5

Drahí!

V tichej, pokojnej radosť a očakávaní dozrievajú aj pre mňa dni tejto neskorej jari. Najpodstatnejšia práca, ktorú človek robí na svojom vnútri, je naozaj často tvrdá práca cestára. Je potrebné odstrániť mnohé kamene, ktoré sem spadli zvonku. Úspech závisí rovnako od aktuálneho stavu sily ako od veľkosti, a predsa sa ľahké emocionálne pieskovce odstraňujú len tak, zatiaľ čo niektoré viditeľné kamienky sa stávajú ťažkými prekážkami. A tak sa dopracujete k Bohu. Pomaly, ale isto. A to je dôležité. Musíme sa vymaniť zo zvyku na čas.

Včera som s pánom Kozárom strávil dve lahodné hodiny a už sa teším na ďalšie. Čo môže byť úžasnejšie ako krátky skrat všelásky pod ochranou Ducha Svätého. Kiež by to zažili všetci ľudia.

S touto myšlienkou Vás všetkých objímam

Váš Pavol

• Juraj Munk a Pavol Strauss

LIST č. 6

Korešpondenčný listok 12. 3. 42.

Drahá, dobrá Gi!

Aj pri tomto skrátenom písaní som úplne prítomný, s jarnou rastúcou nádejou a stálou istotou: všetko rastie v pokoji

Tvojich rúk, aj nepokoj okolo nás a v nás. To je dobrý spôsob života a smrti, a tak som v týchto postupných dňoch posledných búrok stále s Tebou

* * *

Tvoj Pavol

LIST č. 7

Moji drahí!

Trikrát mi zabránili vrátiť sa k Vám domov, ale ja stále žijem, stále chválím, stále milujem. To o mne hovorí všetko. A v týchto skúšobných dňoch vzdialenosti to cítíme dvojnásobne, že sa len stretávame ako dva lúče v Bohu a žiarime jasnejšie ako každý zvlášť.

A keď Boh vo mne len jeden kamienok do základu stavby prinesie, urobím to denne. A tak čas je pre mňa ničím pred cieľom.

Dúfam, že sa čoskoro opäť stretneme.

Dovtedy Ťa objímam

Paul

* * *

LIST č. 8

Drahá, dobrá Gi!

Ako som sa potešil, keď som dostal Tvoju správu a zhodu Tvojho tónu s mojím – čo môže byť lepšie ako slúžiť v slobode a radosť. Takto ma napĺňa aj tento víkend, keď unikám kolegom na niekoľkodňový svadobný výlet.

Mimochodom, včera som si musel ľahnúť, pretože som sa zobudil s pocitom veľkej závrate a nemohol som sa jej zbaviť až do večerných hodín. Takže som sa včera nemohol hýbať dvojnásobne.

A tento rok, ktorý som tak rýchlo premenil na leto – a na rok dôkladného dozrievania a ospravedlňovania sa – nám vo svojom sebestačnom pokoji a dokonalosti poskytuje veľa útechy a príkladu. Krajina vchádza cez neustále otvorené okná s podkasanou sukňou a v duchu ma spája s Vami. (Viete, milá Gi, neviem, ako by som sa Vám, ja živá bytosť, lepšie poďakoval.) Takže som s Vami.

Ale dúfam, že s Vami všetkými budem aj budúcu sobotu.

Dovtedy pozdravujem Teba i ostatných.

Z hĺbky môjho srdca

Tvoj Paul

* * *

LIST č. 9

Môjmu milému priateľovi Jurkovi k narodeninám venujem tento životopis dobrehého a obetavého človeka.

Paľo

V Palúdzke 16. IV. 42.

Pozn. redakcie: Životopis sa stratil. Dodnes sa ho nepodarilo nájsť.

Valné zhromaždenie Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa (19. 10. 2024) v Liptovskom Mikuláši

Predsedníctvo i členovia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa sa stretli 19. októbra 2024 v dopoludňajších hodinách na Farskom úrade v Liptovskom Mikuláši a po slávnostnej sv. omši, ktorú celebroval spišský diecézny biskup Mons. František Trstenský, ktorý sa stal zároveň čestným predsedom Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, sa už tradične v priestoroch Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši začalo pracovné valné zhromaždenie Spolku. Moderoval ho pán Ľubomír Raši, ktorý v úvode všetkých privítal a zároveň hneď aj odovzdal slovo Mons. Františkovi Trstenskému, ktorý s veľkým potešením prijal funkciu čestného predsedu Spolku a je rád, že môže nadviazať na svojich predchodcov – spišských biskupov, ktorí považovali za dôležité šíriť osvetu, kultúru a poznanie o osobnostiach, akou bol i Pavol Strauss. Ocenil prácu všetkých členov Spolku, že neustále originálnym spôsobom predstavujú jeho osobnosť a dielo v domácom i medzinárodnom prostredí. Vyzval všetkých, aby sa nebáli inšpirovať a byť inšpirovaný, lebo aj to bola veľkosť Pavla Straussa, že prijímal inšpiráciu od iných a zároveň on sám bol i je inšpiráciou pre mnohých ľudí.

Následne sa ujal slova úradujúci predseda Spolku Tomáš Pružinec, ktorý poďakoval za vzácne slová pánovi biskupovi Mons. Františkovi Trstenskému a predstavil program valného zhromaždenia, na ktorom bolo potrebné zmapovať aktivity, ktoré sa od posledného valného zhromaždenia podarilo zrealizovať a aj poukázať na to, čo sa v blízkej budúcnosti pripravuje. Michal Krauter predstavil svoju prácu na štúdiu o Pavlovi Straussovi v optike audiovizuálnych médií, ktorú predniesol na medzinárodnej konferencii v Brne. Ján Gallik informoval o viacerých aktivitách, ktoré v roku 2023 a 2024 súviseli s osvetou o živote a tvorbe Pavla Straussa, keďže o ňom prednášal na viacerých konferenciách, napr. na domácej Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre i na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, na Univerzite Complutense v Madride i v poľských Katoviciach. Dané prednášky budú publikované a dostupné pre všetkých záujemcov. Dlhoročný člen Spolku Jozef Šišila informoval o najnovšom čísle časopisu *Listy Pavla Straussa* a aj o príprave ďalších čísel, ktoré už majú svoju

tradíciu a aj čitateľov. Zameranie by malo byť hlavne na hodnoty a cnosti v živote a tvorbe Pavla Straussa. Spomenul i viaceré publikácie, ktoré už boli vydané. Tomáš Pružinec predstavil svoje aktivity v rámci činnosti Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, t. j. stretnutie s bývalým predsedom Martinom Jančuškom, vedenie doktorandskej práce pani Gabriely Kratochvílovej, ktorá píše o tichu a samote v živote a diele Pavla Straussa, keďže P. Strauss je vnímaný aj ako mystik pre 21. storočie. Dôležitá bola informácia aj o priebehu Roka Tomáša Munka, keďže rodina Munkovcov bola úzko prepojená s Pavlom Straussom. Taktiež Tomáš Pružinec spoločne s Jozefom Straussom a Enzom Passerinim navštívili archív jezuitov v Ivanke pri Dunaji a Tomáš Pružinec na zhromaždení Slovenskej akadémie vied predniesol štúdiu o etickom pojmosloví filozofického myslenia Pavla Straussa. Ľubomír Raši informoval členov Spolku o prekladateľských aktivitách Martina Jančušku. Ten sa venuje prekladom po nemecky písanej korešpondencii Pavlovi Straussovi, ale aj denníku Gizely Munkovej z roku 1933.

Jezuita Dušan Bezák predstavil priebeh Roka Tomáša Munka i plánované podujatia spojené s daným rokom. Zaujímavým spôsobom predstavil i osobnosť a duchovný život Gizely Munkovej, t. j. jej cestu ku kresťanskej viere. Je presvedčený, že práve Gizela Munková priniesla kresťanstvo do svojej rodiny. Na plánovanej výstave chcú teda priniesť dôležité informácie o celej rodine. I samotný vzťah Gizely Munkovej a Pavla Straussa vníma ako biblické stretnutie Abraháma a Melchizedecha, t. j. išlo o bytostné stretnutie v prostredí, ktoré nerozumie tomu, čo človek prežíva a zrazu príde niekto, kto tomu rozumie.

Ján Gallik informoval o príprave otvorenia knižnice, resp. špeciálneho knižného fondu Pavla Straussa, ktorý bude súčasťou Univerzitnej knižnice v Nitre. V čase písania tejto správy možno hovoriť už o úspešnom podujatí, ktoré sa uskutočnilo 28. 11. 2024 a jeho súčasťou bola i konferencia o živote a tvorbe Pavla Straussa. Podrobnejšiu správu o nej podáva Michal Krauter v danom čísle *Listov Pavla Straussa*.

Tomáš Pružinec informoval o plánovanom vydaní knihy historika Ivana Petranského, ktorý poslal text o mimoriadne očakávanej knihe. Jozef Strauss, syn Pavla Straussa, už rukopis čítal a hovorí o publikácii ako obrovskom prínosom,

že pôjde o nosné dielo, systematicky spracované, z ktorého sa bude veľmi dlho vychádzať. Autor na ňom pracoval viac ako 10 rokov. Manželka Jozefa Straussa, pani Zuzana Straussová pripomenula, že Ivan Petranský spracoval dielo historicky spravodlivo a dielo sa výborne číta. Malo by vyjsť v polovici roka 2025.

Gréckokatolícky kňaz Jozef Voskár pripomenul, že ak chceme, aby bol Pavol Strauss beatifikovaný, musíme budovať kult Pavla Straussa a bolo by potrebné vyriešiť otázku jurisdikčnej kompetencie, kto daný proces bude viesť, pretože daný biskup musí byť zapálený pre tento proces.

Napokon Ján Gallik v závere valného zhromaždenia spomenul, že začiatkom roka 2025 vyjde v španielskom vydavateľstve Ideas y libros ediciones preklad Straussových básní v próze *Stĺpy* pod názvom *Pilares* (v preklade Adrianu Lastičovej, ktorá pôsobí na Univerzite v Complutense v Madride). Prológ do zbierky napísal španielsky literárny vedec Antonio Barnés, úvod Ján Gallik a záver Tibor Žilka. Napokon František Mikloško v diskusii navrhol, aby sa našla jedna nosná myšlienka, ktorá by charakterizovala Pavla Straussa pre proces beatifikácie. Diskutujúci sa zhodli, že zaujímavou myšlienkou, vystihujúcou život a tvorbu Pavla Straussa, je vnímať ho ako proroka novej evanjelizácie.

Ján Gallik

Záchrana človeka a čestné predsedníctvo Spolku

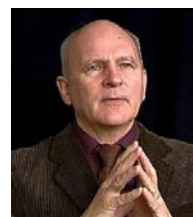
Prvý čestný predseda Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, diecézny biskup Spišskej diecézy František Tondra v prvom čísle *Listov PS* napísal, že „Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa a jeho Bulletin sa pokúša zachrániť človeka pred úpadkom a pred stratou človečenstva v sebe“. Biskup Tondra veľmi správne vystihol jeden zo zámerov Spolku. Tento zámer – dvíhať človeka k duchovným a ľudským hodnotám, rozvíjať v ňom intelektuálny potenciál, prehľbovať v ňom človečenstvo, no i solidarizovať ho s ostatnými – nám pomáhali naplňovať spišskí biskupi už od založenia Spolku. Tak František Tondra, ako aj Štefan Sečka, obaja diecézni biskupi Spišskej diecézy, ktorí boli čestnými predsedami Spolku, ale aj diecézny administrátor Ján Kuboš, nám pomáhali tento zámer realizovať –

v intenciách MUDr. Pavla Straussa, ktorého pokladáme sa vzor hodný nasledovania pre našu dobu a pre našich súčasníkov. A nie sú to prázdne slová. Títo biskupi chodili medzi členov Spolku najmä na jeho valné zhromaždenia, ktoré sa každoročne konajú v Liptovskom Mikuláši, telesnom i duchovnom rodisku Pavla Straussa. Účasť na valnom zhromaždení nikdy nevynechali, len jeden raz nemohol prísť biskup Sečka z mimoriadnych dôvodov. Vtedy delegoval nášho priateľa a člena Spolku Antona Tyrola. Nejednen raz nás títo biskupi prijali v Spišskom Podhradí a my sme od nich cítili nielen prajnosť

a podporu, ale aj priateľstvo. Preto sme s nesmiernou radosťou prijali správu od nového diecézneho biskupa Spišskej diecézy Mons. Františka Trstenského, ktorý naše pozvanie stať sa čestným predsedom Spolku prijal a ktorý nám všetkým aj tlmočil, že nám bude vyprosovať Božie požehnanie. Táto duchovná väzba však nebude len jednostranná. Aj my, členovia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, budeme nového spišského biskupa niest v našich modlitbách, budeme za ním stáť a ako nášho pastiera ho budeme aj podporovať.

Tomáš Pružinec

Spomienka na Mira Cipára pri jeho nedežitých 90. narodeninách

Prednesené v Bratislave 10. januára 2025 v Pálffyho paláci na Zámockej ulici.

Milá Vilma, milý Cipárovský rod, milí priatelia!

Keď mám hovoriť o Mirovi Cipárovi, príde mi hneď na myseľ jeho manželka Vilma. Mirov pozorovací talent sa mi spája s Vilminou noblesou. Mirov rozprávačský talent sa mi zase spája s Vilminou pohostinnosťou. Mirov umelecký talent vidím celý život sprevádzaný Vilminou vernosťou. Mirova ľudskosť bola vždy povzbudzovaná Vilminou láskavosťou.

Mirov Semeteš a Vilmino bratislavské Staré mesto. Samota Semeteša a fajnovosť starej Michalskej ulice. Kde sú tie staré časy...? Nespočetné rozhovory v krčme u Cipárov na Kysuciach, s večerami u Cipárov pod Slavínom. A nielen večere, to prestieranie, taniere, vidličky a nožičky...! Mirove umelecké a pedagogické cesty po celom svete, ktoré by bez Vilminej prajnosti nemohol absolvovať. Mirove charitatívne akcie, podnecované a realizované spolu s Vilinou.

Dvaja Cipárovci, jedna duša, jedno telo! Ale musím dodať: dnes hovoríme najmä o Mirovom umeleckom diele, ale keď vidím celý Cipárovský rod, ktorý je tu prítomný a vďaka ktorému prežívame aj tento pekný večer, toto je Vilmino a Mirovo umelecké dielo, ktoré nakoniec pretrvá a prekoná všetko ostatné.

Ale vráťim sa k Mirovi a Vilme. Napadá mi pri nich báseň Vítězslava Nezvala *Levitace*. Pretože dodnes neviem správne vysloviť české „ř“, poprosil som, koho iného, ako Ľuba Feldeka, aby mi ju preložil do slovenčiny. A tak ja mám jediný slovenský preklad tejto básne a teraz vám ju poviem:

Vítězslav Nezval
Levitácia

*Zbavovať tarchy ťažké veci
Byť bedár čo v ňom knieža vidia všetci
Ako brat cyprusov a snov mesačný spln
Do výšky dvíhať každú z morských vln*

*Dávať ľudským ranám včelie krídla
Lietat bez krídiel a bez kormidla
Nadlahať ľudský údel smrť a des
Aj s truhlou potom vzlietnuť do nebies.*

„Nadlahať ľudský údel smrť a des...“ – krásou, priateľstvom, charitou... To bol Miro, to ste boli Vy dvaja, to si Ty Vilma. Miro už vzlietol aj s truhlou do nebies, Vilmuška, Ty sa ešte prosím neponáhľaj!

Ďakujem vám za pozornosť!

František Mikloško

Pozn. redakcie: Výtvarník Miroslav Cipár získal *Cenu Pavla Straussa* za trvalý prínos v oblasti kultúry v roku 2009.

MONS. FRANTIŠEK TRSTENSKÝ

SPIŠSKÝ DIECÉZNY BISKUP

Rímskokatolícka cirkev Biskupstvo Spišské Podhradie

Spišská Kapitula 661/9, 053 04 Spišské Podhradie
+421 53 454 11 36 | dieceznybiskup@kapitula.sk, trstensky@kbs.sk

Spišské Podhradie 15. 02. 2024

Prot. č. BÚSP-254/2024/Vkc-881/2024

Dp.

doc. PhDr. ThDr. Tomáš Pružinec, PhD.

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa

Nám. Osloboditeľov 31

031 01 Liptovský Mikuláš

Ctený pán predseda,

s vďačnosťou som prijal Váš list, ktorý ste mi poslali začiatkom februára a v ktorom mi v krátkosti predstavujete Spolok priateľov Pavla Straussa. Rovnako som vďačný za pozvanie, ktoré ste mi v mene spolku adresovali, aby som sa ako spišský biskup stal čestným predsedom Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, nakoľko sa to počas dvadsiatich rokov fungovania spolku stalo už istou tradíciou.

Keďže si veľmi vážim osobnosť Pavla Straussa – veriaceho katolíckeho lekára a mysliteľa, ktorý vo svojej životnej ceste bohato zužitkoval skutočnosť, že bol členom národa, z ktorého sa narodil aj sám Ježiš Kristus, rád prijímam Vaše pozvanie a bude mi ctou byť čestným predsedom Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa.

Vás, pán predseda, a rovnako všetkých členov spolku srdečne pozdravujem a do ďalších rokov fungovania spolku vyprosujem všetkým Božie požehnanie.

V modlitbách

František Trstenský

✠ Mons. František TRSTENSKÝ
spišský diecézny biskup

+421 53 454 11 36 | dieceznybiskup@kapitula.sk :: trstensky@kbs.sk

Konferencia o živote a diele Pavla Straussa

Dňa 28. novembra 2024 sa na pôde Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre uskutočnila konferencia s názvom *Hodnoty a cnosti v živote, v myslení a v diele Pavla Straussa*, ktorú zorganizovali Katedra

filozofie a politológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre, Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre, Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa a Univerzitná knižnica UKF v Nitre. Záštitu nad konferenciou prevzali dekan Filozofickej fakulty UKF v Nitre Martin Hetényi a dekan Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre Ladislav Szekeres. Pozvanie prijali aj František Rábek, predseda Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru Konferencie biskupov Slovenska, Marián Naster, zástupca Múzea holokaustu v Seredi, syn Pavla Straussa Jozef Strauss a ďalší hostia.

Konferencii predchádzala slávnostná bohoslužba v kaplnke Univerzitného pastoračného centra Pavla Straussa, ktorej predsedal František Rábek za hojnej účasti zamestnancov a študentov univerzity a ďalších hostí.

Následne sa v priestoroch Univerzitnej knižnice UKF v Nitre uskutočnila samotná konferencia, ktorú otvoril a moderoval Tomáš Pružinec z Katedry filozofie a politológie FF UKF v Nitre, spoluorganizátor konferencie a predseda Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. V úvodnom príhovore upriamil pozornosť prítomných na knižnicu ako centrum, ktoré „zrkadlí túžbu po vzdelanosti a zároveň odráža kultúru miesta, v ktorom sa nachádza. Odráža hodnoty ľudí, ich bohatstvo, ale aj ich suchotu a prázdnotu. Knižnica doma či kdekolvek inde prezradí mnohé. Keď vstúpime do knižnice, už vieme kde sme.“ Prítomných privítala aj Viera Tomková, riaditeľka Univerzitnej knižnice UKF v Nitre.

Súčasnou konferencie bolo aj otvorenie osobitného knižničného fondu venovaného rozsiahlej umeleckej tvorbe Pavla Straussa. Akt slávnostného otvorenia fondu prestrihnutím pásky vykonali riadi-

teľka Univerzitnej knižnice UKF v Nitre Viera Tomková a syn Pavla Straussa Jozef Strauss.

V ďalšej časti konferencie odzneli tri príspevky, ktoré z rôznych aspektov hodnotili život a dielo Pavla Straussa.

Literárny vedec Ján Gallik, spoluorganizátor podujatia, riaditeľ Ústavu stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF v Nitre a podpredseda Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, v prednáške *Básnická tvorba Pavla Straussa* literárnohistoricky a interpretačne priblížil Straussovu básnickú tvorbu od juvenilií až po zreľú formu. Potvrdil slová literárneho vedca, prekladateľa a osobného priateľa Pavla Straussa – Júliusa Rybáka o tom, že Strauss bol v prvom rade básnik, u ktorého ostatné aktivity postihovali len časť jeho osobnosti. Zdôraznil stredoeurópsky charakter jeho osobnosti i tvorby, ktorú okrem Rybáka vedecky reflektovali napríklad Mária Bátorová, Bogusław Bakula, Małgorzata Dambek či Martin Koleják. Zmienil inšpiračné zdroje Straussovej tvorby – nemecký expresionizmus, R. M. Rilkeho, J. Seiferta, V. Nezvala, F. Halasa, J. Demla, V. Holana, ako aj štyri zdroje, ktoré identifikoval literárny vedec Andrej Červeňák – hebrejskú duchovnosť, rímsku kultúru, germánsku filozofiu a slovanskú/slovenskú senzibilitu. Podľa Gallika dominantnou črtou jeho tvorby je milosrdný súcit s trpiacimi, ohrozenými, umierajúcimi. Jeho spirituálna tvorba, ktorá býva tradične priradovaná ku generácii slovenskej katolíckej moderny, však podľa neho nie je nábožensky tendenčná a moralizátorská. V ďalšej časti prednášky spomenul aj zrealizované preklady vybraných básní Pavla Straussa do taliančiny, nemčiny a maďarčiny, ako aj pripravovaný preklad zbierky básní v próze *Stĺpy* z roku 1948 do španielčiny, ktorý iniciovala Adriana Lastičová pôsobiaca na Univerzite Complutense v Madride. Pripomenul, že už v roku 2013 sa na pôde Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre uskutočnila konferencia s názvom *Pavol Strauss a katolícka moderna*, z ktorej vzišiel aj rovnomenný zborník.

Univerzitný pedagóg z Katolíckej univerzity v Ružomberku Martin Koleják – autor doteraz najrozsiahlejšej biografie *Pavol Strauss, hľadač pravdy* – v teologicko-filozofickom príspevku *Pokora v živote a v diele Pavla Straussa* predstavil Straussa a jeho dielo ako skutočnosti preniknuté pokorou. Tá uňho mala spočívať v uznaní pravdy o sebe samom ako stvorenej bytosti, ako aj v schopnosti priznať si omyl nielen v každodennom živote, ale aj vo vedeckom bádaní – teda i v medicíne, ktorá bola jedným z pilierov, na ktorých stál Straussov život. Priblížil, že jeho hľadanie pravdy bolo vždy otvorené duchovnej dimenzii, čo ho v istej etape života priviedlo ku konverzii na katolicizmus.

Posledný prednášajúci Pavol Ondřík prezentoval úvahu *Pavol Strauss nebol čnostný, on bol!* o čnostnom živote Pavla Straussa. Zamýšľal sa nad vzájomnou prepojenosťou čností a praktickej lásky voči blížnemu, ktorú Strauss uskutočňoval nielen ako lekár.

Slávnostnú atmosféru tohto dňa umocňoval aj hudobný sprievod študentiek Katedry hudby Pedagogickej fakulty UKF v Nitre pod vedením pedagogičky Marcely Lechtovéj.

Konferencia vytvorila priestor na sumarizujúce vedecké reflexie, nastolenie nových bádateľských impulzov, ako aj na znovuoobjavenie hodnôt a cností Pavla Straussa zrkadliacich sa v mysli súčasného človeka.

Michal Krauter

Pozdrav účastníkom konferencie *Hodnoty a cnosti v živote, myslení a v diele Pavla Straussa*

„Problém integrácie ľudského bytia je posväcovanie života.“ (Pavol Strauss)

V súčasnej dobe modernizmu, multikulturalizmu a globalizácie je termín „integrácia“ vysoko aktuálny. Podnetom na toto moje zamyslenie je práve

daná myšlienka mysliteľa Pavla Straussa. Kľúčovými slovami poukazujúcimi na integráciu sú ľudské bytie a posväcovanie života. Možno povedať, že práve posväcovaním života sa zdokonaľuje samotné ľudské bytie a následne život človeka ako taký i jeho následná integrácia.

Myšlienky prorokov sú víziou budúcnosti, cestou kráčania správnym smerom. Posväcovanie života determinuje osobu k jej rastu, od toho, kým je, k tomu, kým má byť.

Integrovať znamená začleniť sa, vniknúť, byť začlenený, ale zároveň byť aj prijatý. Je to proces obojsmerný. Ľudské bytie nemožno integrovať bez prijatia, no zároveň nemožno prijať bez integrácie samotného človeka.

Stretnutie po rokoch

Stretnutie to zázrak žitia,

bo živého len

možno stretnúť človeka.

Čo nového udialo sa?

Každému zopár šedin pribudlo...

Iní už len spomienkou sú medzi nami,

no dielo ich svedčí o nich.

Jedni odchádzajú,

iní ich miesto zaujmú.

To kolobeh času v nás

Božou milosťou i požehnaním daný...

Dedičstvo otcov, Pane, zachovaj!

V Kluknave 27. 11. 2024,

Mária Šmidová, doktorandka TF KU RK

Príhovor Kataríny Nikitin Strauss v rámci konferencie Hodnoty a cnosti v živote, myslení a v diele Pavla Straussa

Chcem sa vám všetkým veľmi pekne poďakovať, že sa venujete a vkladáte svoj čas do toho, aby myšlienky môjho starého otca ďalej boli a prežívali. Je to pre mňa aj veľmi emotívne, pretože nemám veľa možností chodiť na takéto stretnutia a o to viac si cením, že tu môžem byť a že sú ľudia, ktorí sa tomu venujú. Starý otec by bol určite hrdý na to, že takáto knižnica vznikla. Tešil by sa, že vzniká takýto nový projekt, že sú v nej knihy, ktoré si môžu študenti vypožičať a môžu ich obohatiť.

Ja som starého otca zažila do svojich desiatich rokov a musím povedať, že to detstvo, čo som strávila s ním, aj tých pár rokov, my sme veľmi radi s mojou sestrou chodievali k nemu do izby, lebo bola celá obklopená knihami, ktoré boli dominantné, i písací stôl, za ktorým tvoril. Rád sa v izbe zavrel a mal svoje rána, kedy sa venoval len tvorbe. Ako deti sme túto rutinu veľmi silno vnímali i samotnú potrebu, kedy tvoril a písal. Strašne ma teší, že takýto projekt vznikol, pretože na tých knihách, slovách a myšlienkach bol postavený jeho život.

Ešte by som sa s vami chcela podeliť o svoju skúsenosť. Ako som spomínala, starý otec zomrel, keď som mala desať rokov. Teraz sme tu po tridsiatich rokoch, stále v nás prežíva a za tých tridsať rokov som sa stretla s mnohými ľuďmi, ktorých ovplyvnil. Či to bolo počas mojej práce v nemocnici alebo v rámci výskumu. Napríklad pani docentka Krechňáková, ktorá s ním robila ako zdravotná sestra. Práve starý otec ju povzbudil, aby išla na medicínu, stala sa lekárkou a venovala sa farmakológii. A nedávno som si náhodne vybrala knihu v knižkupectve od autorky, ktorá pochádza rovnako ako starý otec z Liptovského Mikuláša a je ňou v súčasnosti veľmi známa osobnosť Iboja Wandall-Holm, ktorá žila v tom istom období ako starý otec a zrejme ho poznala. Vyhľadala som si jej emailovú adresu, napriek tomu, že som nevedela, že to je tá správna adresa, napísala som jej a ona mi odpísala. V emailovej komunikácii mi prezradila veľmi veľa vecí i o tom, ako sa stretávali, keďže Liptovský Mikuláš bolo veľmi intelektuálne mesto. Veľmi rada chodila na prednášky, stretávali sa ako gymnazisti, spomínala na môjho starého otca a jeho brata Juraja, kde predčítavali Rilkeho a veľmi ju starý otec ovplyvnil. Iboja Wandall-Holm má 103 rokov, na Slovensku jej vyšla druhá kniha, a som veľmi rada, že mi prezradila mnoho osobných vecí z jeho mladosti, z tých mikulášskych čias. Ešte raz veľká vďaka Vám všetkým, ktorí máte záujem o slová a myšlienky môjho starého otca i o to, že vznikla táto knižnica.

Veľký svojím myslením a zároveň dobrý človek

Jedným z iniciátorov vzniku knižnice Pavla Straussa na pôde Univerzitnej knižnice UKF v Nitre bol doc. PhDr. ThDr. Tomáš Pružinec, PhD., pedagóg Katedry filozofie a politológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre. V rozhovore nám priblížil cieľ konferencie o Pavlovi Straussovi, osobnosť tohto významného filozofa a humanistu aj význam založenia jeho knižnice

Ako vy ako predseda Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa vnímate založenie tejto knižnice na našej univerzite? Kde je počiatok tejto myšlienky?

Založenie knižnice MUDr. Pavla Straussa v priestoroch univerzitnej knižnice UKF vzišlo z podnetu radových členov spolku. S návrhom prišiel pred dvomi rokmi Ing. Jozef Šišila z Liptovského Mikuláša. Následne sme návrh prerokovali v užšom vedení a vzápätí jednohlasne odobrili. Viete, kolkým už zosnulým Slovákom ešte dnes vychádzajú knihy v cudzích jazykoch? V poslednom desaťročí vyšli Straussovi knihy v taliančine, nemčine, dokonca na Gregorovej univerzite v Ríme bola v roku 2018 o jeho prínose obhájená aj dizertačná práca. To všetko potvrdzuje fakt, že udelenie čestného doktorátu, ktorý Straussovi v roku 1992 udelila Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v oblasti filozofických vied, nebolo len nejakým akademickým dekórom, ale vskutku veľkým uznaním veľkej osobnosti našich dejín.

A ako vnímam založenie takejto knižnice na našej univerzite? V dvoch

rovinách. Prvá sa týka Straussa. O Pavlovi Straussovi hovoria ešte tí, ktorí ho zažili, že to bol dobrý človek. Aký väčší vzor potrebujú naši študenti a my akademici, ak nie toho, ktorý bol veľký svojím myslením a zároveň dobrým človekom? Keď sa veda a dobro stretnú a kráčajú pospolu, tak sme na dobrej ceste. Druhá rovina sa týka našej univerzity. Od roku 2005 sa tu z podnetu prof. Jozefa Leikerta každoročne udeľovala Cena Pavla Straussa za trvalý prínos do oblasti kultúry a umenia. Návrhy kandidátov na cenu podávali študenti kulturológie a následne rozhodujúce slovo mala komisia, ktorá s definitívnou platnosťou rozhodla, komu bude cena určená. Okrem iného, jedna z budov Filozofickej fakulty, v ktorej, mimochodom, kedysi pôsobil aj MUDr. Pavol Strauss, sa hrdí bronzovou pamätnou tabuľou, ktorá pripomína tohto významného človeka v histórii Nitry. Oprávnené teda aj Univerzitné pastoračné centrum nesie názov po tejto veľkej osobnosti. Takže návrh, s ktorým sme prišli k riaditeľke Univerzitnej knižnice doc. Viere Tomkovej, PhD., mal už preoranú pôdu a našli sme spoločné súzvučenie.

Čomu sa Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa venuje, kedy vznikol?

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa je občianskym združením, ktoré bolo zaregistrované v roku 2003. No v prvom rade je to spoločenstvo rozličných ľudí, rôzneho vzdelania a dnes už môžem povedať, že aj ľudí zo všetkých kútov Slovenska. Sú medzi nami lekári, technici, pedagógovia, podnikatelia, jednoducho ľudia zo všetkých odvetí, ľudia, ktorých sa Strauss nejakým spôsobom dotkol. Ja, ako terajší predseda spolku, som docent v oblasti filozofie, no môj predchodca bol lekár v odbore interné lekárstvo. Hlásime sa k odkazu tohto významného vzdelanca. Každoročne sa stretávame v Liptovskom Mikuláši, v priestoroch Mestského múzea, na valnom zhromaždení spolku, kde zhodnocujeme svoju činnosť a plánujeme ďalšie aktivity do budúcnosti. Liptovský Mikuláš je rodiskom Straussa a my sa k tomuto mestu hlásime. Kolega doc. Ján Gallik z Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF raz vyjadril peknú myšlienku, a to, že Nitra, kde Strauss prežil väčšinu svojho života, je spojená s Liptovským Mikulášom pupočnou šnúrou. V neposlednom

rade, náš spolok vydáva aj časopis – dvojročenku s názvom Listy PS. Listy majú svoju redakčnú radu a vychádzajú od roku 2004 v počte od 500 do 1000 kusov. Najbližšie číslo bude jubilejné štyridsiate.

MUDr. Pavol Strauss bol bezpochyby charizmatická osobnosť, lekár, filozof, spisovateľ, humanista s hlbokým náboženským cítením. Čo si vy ako človek, filozof, pedagóg osobne najviac vážite, obdivujete na jeho živote a diele, čím by mohol byť vzorom pre dnešných mladých ľudí vo svete plnom pseudohodnôt, pretvárek a pokrivenej morálky?

Nielen vzorom pre mladých ľudí, ale pre všetkých, ktorí sa chcú postaviť k životu férovo. Pseudohodnoty, pretváрка a skrivená morálka, to tu bolo aj za čias Straussa, i predtým. Strauss však bol človekom jednej tváre a bol principiálny. Vedel pozeráť ponad veci, mal nadhľad a hlbokú duchovnú eleganciu. Nacisti mu ublížili – drvivá väčšina jemu blízkych a priateľov skončila vo vyhladzovacích táboroch. Najmä jeho vzácní priatelia Munkovci z Ružomberka, ktorých životnú štafetu niesol ďalej. Komunisti mu ublížili – brzdili jeho profesionálny rozvoj, degradovali ho, ako sa len dalo. Svoje spisy mohol publikovať len v určitom období, a keď mu to potom politická moc zakázala, musel vydávať v zahraničí pod pseudonymom. Jedným i druhým však odpustil. Osobne si vážim jeho učenlivosť a usilovnosť. Pri skúmaní jeho osoby len žasnem, koľko toho mal načítaného z odborov, ktoré boli mimo jeho medicínskeho smerovania. Jeho snaha zadovážovať si knihy zo zahraničia – čo bolo v totalitnej dobe mimoriadne náročné, a zvlášť

knihy, ktoré odrážali aktuálne témy – to vo mne vzbudzuje stále veľký obdiv, až stíchnutie. Jeho život sa pohyboval od skalpela ku knihe a medzi tým ešte bola hudba – klavír. Vedu a umenie nikdy nerozpojil, naopak, žil ich ako celok. Táto jeho akademická elegancia a antropologická aristokratickosť by nám mohli byť dnes veľkou inšpiráciou.

Čo bolo cieľom konferencie Hodnoty a cnosti v živote, v myslení a v diele Pavla Straussa? Pre koho bola určená?

Konferencia mala za cieľ skôr počúvať a uvažovať. Žijeme v značnom informačnom smogu. Máme príliš veľa informácií – čo nie je zlé – no nevládžeme množstvo informácií spracovať, lebo nemáme od nich odstup. Informácie nás potom determinujú, namiesto toho, aby nám pomáhali rásť. Preto sme na celý deň konferencie zvolili len štyri prednášky – aby sme mohli hlbšie stráviť vypovedané. Navyše, jeden z prednášajúcich, MUDr. Martin Jančuška, ktorý pricestoval už deň pred konferenciou do Nitry z Rakúska, kde žije už niekoľko desaťročí, mal úraz, takže svoju prednášku nemohol prezentovať. Nakoniec sme skonštatovali, že aj tri prednášky boli dostatočne veľa na to, aby sme v ten deň zmĺkli a aby sa Straussove myšlienky už len ďalej rozvíjali. Každopádne, príspevok MUDr. Martina Jančušku bude publikovaný s ostatnými tromi príspevkami, nakoľko je veľmi hodnotný.

Konferencia bola určená tak pre akademikov, ako aj pre študentov. Potešilo ma však, že na ňu prišli aj ľudia z univerzitného prostredia. Na konferencii som si všimol i stredoškolských učiteľov a pedagógov zo základných škôl, čo ma veľmi potešilo. Možno aj preto, že niektorí ešte poznali Pavla Straussa osobne, niektorí o ňom počuli od druhých a niečo ich k tejto osobe priťahovalo. A potom, ako ste správne naznačili vo svojej predchádzajúcej otázke, žijeme vo svete pseudohodnôt. Hodnoty často už len deklarujeme a dekorujeme ich až s antickou pompéznosťou, no fakt je ten, že hodnoty sme deportovali na perifériu života. Možno teda aj samotná téma hodnôt bola príťažlivá. Želám si, aby sme v našej spoločnosti znovuobjavili pravé hodnoty a aby sme ich prijali za svoje. Som plne presvedčený, že aj táto konferencia na našej univerzite k tomu prispela.

Spracovala a foto: Ing. Jana Černáková,
R – Oddelenie médií

Pozn. redakcie: Článok bol uverejnený na webovej stránke ukf.sk (4. 12. 2024)

Blahoslavený Ján Havlík

Rodák zo Záhoria, seminarista Misijnej spoločnosti sv. Vincen-
ta de Paul, blahoslave-
ný Ján Havlík, prežil
jedenásť krutých ro-
kov v koncentračných
kláštorech, uráno-
vých baniach, lágroch,
väzniciach či väzenských nemocniciach
v Československej socialistickej republi-
ke. Už odmalička sa túžil stať misijným kň-
azom, no jeho túžba bola komunistickým
režimom zmarená, nakoľko bol za tajné
štúdium teológie väznený a kruto muče-
ný, na následky čoho aj zomrel.

Dňa 31. augusta 2024 bol počas svä-
tej omše v areáli Baziliky Sedembolestnej
Panny Márie v Šaštíne slávnostne vyhlá-
sený za blahoslaveného. Úkon blahore-
čenia vykonal kardinál Marcello Seme-
raro, prefekt vatikánskeho Dikastéria pre
kauzy svätých, v nadväznosti na schvále-
nie dekrétu o mučeníctve Jána Havlíka
pápežom Františkom.

Predstavenie blahoslaveného Jána Havlíka

O živote Jána Havlíka sa môžeme do-
zvedieť napríklad z úvodného textu vin-
centína Augustína Slaninku do básnickej
zbierky *Anjel v cele*. Ján Havlík sa narodil
12. februára 1928 vo Vlčkovanech (v sú-
časnosti obec Dubovce) ako prvorodený
syn Justíny a Karola. Študoval na Masa-
rykovom štátnom gymnáziu v Skalici,
z ktorého v roku 1943 prestúpil na Reálne
gymnázium do Banskej Bystrice. Zároveň
sa stal chovancom „malého seminára“
Apoštolskej školy Kongregácie misijnej
spoločnosti svätého Vincenta de Paul
v Banskej Bystrici. Kvôli politickým zme-
nám mohol zmaturovať až v máji 1949.
Jeho najbližším cieľom bolo postúpiť do
vincentínskeho seminára v Bratislave,
aby mohol študovať na teologickej fakul-

te a stať sa misijným kňazom. V tom čase
však nastali vážne zmeny v politickom,
spoločenskom, kultúrnom i nábožen-
skom živote na Slovensku. Napriek tomu
na prelome leta 1949 vstúpil do noviciátu
Misijnej spoločnosti v Ladcoch.

V noci z 3. na 4. mája 1950 bol spolu
s ostatnými novicmi násilne vytrhnutý
z noviciátu a zavlečený na „preškolo-
vanie“ do Kostolnej a následne na nútené
práce na Priehradu mládeže pri Púcho-
ve. Na jeseň po rozpustení pracovných
táborov odišiel do Nitry, kde si so svoji-
mi staronovými spolubratmi – novicmi
prenajali spoločné bývanie, aby mohli
pod vedením pátrov vincentínov študo-
vať teológiu súkromne popri zamestnaní.
Dňa 29. októbra 1951 vtrhla ozbroje-
ná hliadka ŠtB do ich podnájmu a Janka
spolu s ostatnými zatkla. Vyšetrovací
väzba v Nitre sa pretiahla až do konca
februára 1952 a súdna väzba v Bratislave
v Justičnom paláci až do konca februára
1953. Súd v Nitre sa konal v dňoch 3. – 5.
februára, kde bol Ján Havlík odsúdený na
štrnásť rokov väzenia do jáchymovských
lágrov za „velezradu“, ktorá podľa doku-
mentov spočívala v tom, že „tajne študo-
val teológiu“. Dňa 11. 6. 1953 sa v Prahe
uskutočnil odvolací súd, ktorý mu znížil
trest odňatia slobody na 10 rokov.

Ján Havlík pritom nezaprel svoje vin-
centínske misionárske povolanie a medzi
väzňami, či už veriacimi alebo neveriaci-
mi, bol vyhľadávaný ako ten, kto vie po-
skytnúť účinnú duchovnú pomoc a po-
vzbudenie. Väzni si ho vážili pre jeho
čnosť hlboký duchovný život a obeta-
vú lásku. V máji 1958 bol obvinený zno-
vu, ale tentoraz už navyše ako trestanec,
ktorý „marí úradnú prevýchovu väzňov“.
Kvôli tomu bol bezodkladne eskortovaný
do vyšetrovacej väzby v Prahe na Pan-
kráci a v Ruzyni. Túto vyšetrovaciu väz-
bu, ktorej účelom bolo zlomiť osobnosť
vypočúvaného – teda zlikvidovať ho psy-
chicky tzv. „vymývaním mozgu“, Janko

označil za najchmúrnejšie obdobie svoj-
ho života. Ako sám píše, prekonal ho len
vďaka spolupráci s Božou milosťou. Dňa
25. až 27. februára 1959 sa konal na Krajs-
kej prokuratúre v Prahe druhý súd Jána
Havlíka, kde bol súdený doslova za du-
chovné a náboženské aktivity medzi väz-
ňami. Dostal ďalší rok väzenia. Odvtedy
ako dvojnásobný trestanec už nikdy ne-
dostal žiadnu milosť a bol vrhnutý do
najtvrdších foriem žalárovania. V máji
1959 bol eskortovaný do „žalára žalárov“
– do Valdíc pri Jičine, nazývaného Kar-
touzy, kde zvykli posielat mučiteľia svoje
obete na to, aby sa v nich odohral spätný
proces a aby sa tak z väzňov opäť mohli
stať efektívne pracovné sily.

V tom čase však už bol Ján Havlík
postihnutý ťažkou srdcovou chorobou.
V roku 1960 bola k jubilejnému 9. máju
vyhlásená všeobecná amnestia. Táto vý-
nimocne rozsiahla amnestia sa dotkla
podstatnej časti politických väzňov, vrá-
tane najbližších Jánových spolubratov
– seminaristov z Nitry, ako aj spolu od-
súdcov z jeho druhého súdu v Prahe.
Iba Janka Havlíka sa nedotkla. Nie preto,
že by bol buričom alebo že by vo väzení
robil priestupky, ale kvôli jeho nenapraví-
teľnosti, lebo ako sa uvádza v obžalobe,
„...konan tajné pobožnosti a ako bohoso-
vec a člen zrušenej rehole lazaristov vná-
šal medzi väzňov náboženského ducha.“

V októbri 1960 bol i napriek svojmu
ťažkému ochoreniu preradený do pev-
nej väzby (Väznica č. 2 Praha-Pankrác),
o ktorej sa vyjadrili tí, čo ju prežili, že
„život v jáchymovských lágroch je oproti
pevnému kriminálu prechádzka ružovou
záhradou“. Zároveň ho nasadili na najťaž-
šie práce. Koncom júla 1961 na pracovisku
odpadol. Nebolo to po prvý raz, ale ten-
tokrát už lekári zazvonili na poplach a je-
ho stav sa ukázal ako kritický. Tu sa jeho
krížová cesta po trestaneckých lágroch,
baniach, výskových stavbách a neľudskej
drine skončila a Janko neodvratne vošiel
do tunela väzenských liečební, lazaretov
a nemocníc. V októbri bol ťažko a nevy-
liečiteľne chorý Janko definitívne vyškrt-
nutý zo zoznamu pracovných síl a ako ne-
efektívny mukl („muž určen k likvidácii“)
bol odoslaný na Slovensko do Väzenskej
nemocnice v Ilave.

Po odpykaní celého jedenástročného trestu bol 29. októbra 1962 v stave smrteľne a nevyliciteľne chorého pacienta prepustený z väzenia. Na „slobode“ bol Ján Havlík neustále špehovaný a tí, ktorí sa mu usilovali pomôcť ako svojmu zomierajúcemu priateľovi, boli predvolaní na ŠtB, vypočúvaní a zastrašovaní. Na Štedrý deň v roku 1965 ho z nemocnice poslali stráviť sviatky domov k rodičom. Ráno 27. decembra 1965, na sviatok svojho patróna, svätého Jána, sa vybral k lekárovi. Keď Ján prechádzal skalickými uličkami, kráčalo sa mu čoraz ťažšie. Zastal pri jednej popolnici, ktorá patrila miestnemu lekárovi. Keď ho lekár oslovil, nedostal žiadnu odpoveď. S pomocou okoloidúceho preniesli Jána do domu, kde však zistili, že už nežije. Janko Havlík zomrel postojacky na následky neľudského zaobchádzania vo veku 37 rokov.

Proces blahorečenia Janka Havlíka

Diecéznu fázu blahorečenia Janka Havlíka slávnostne otvoril Mons. Stanislav Zvolenský dňa 9. júna 2013 v Kostole sv. Michala archanjela v Skalici. Žiadosť

o začatie procesu blahorečenia predniesol vicepostulátor procesu Augustín Slaninka CM. 24. februára 2018 sa verejným zasadnutím arcibiskupského tribunálu v Kostole sv. Vincenta de Paul v Bratislavskom Ružinovce skončila fáza prvého stupňa blahorečenia Jána Havlíka, kde boli zapečatené dokumenty obsahujúce svedectvá, historické správy či lekárske posudky. V nadväznosti na to bola Kongregácii pre kauzy svätých vo Vatikáne odovzdaná dokumentácia ukončenej diecéznej fázy procesu blahorečenia Božieho služobníka Jána Havlíka v rozsahu 2 515 strán v slovenčine a taliančine.

Ďalšími krokmi zo strany vatikánskej kongregácie bolo potvrdenie splnenia formálnych požiadaviek úradného spracovania dokumentov, menovanie relátora, ktorý sa do hĺbky oboznámil s kauzou, aby ju mohol úradne akceptovať. Po akceptácii relátor vypracoval kľúčový dokument rímskej fázy kauzy blahorečenia „Positio super martyrio“. Tzv. positio obsahuje materiál dôkazov, dokumentov a svedectiev o mučeníctve Božieho služobníka. Tvorí ho – krátke predstavenie zo strany relátora; Informatio super martyrio – čiže teologická časť, v ktorej je dokazované, že Boží služobník podstúpil mučeníctvo; a Summarium so svedeckými a dokumentačnými dôkazmi. Pripravené positio bolo skúmané konzultormi, teológmi Kongregácie pre kauzy svätých. Vizitátor slovenskej provincie vincentínov P. Tomáš Brezáni CM dňa 1. októbra 2021 odovzdal „Positio super martyrio“ kardinálovi Jozefovi Tomkovi vo Vatikáne. Dňa 30. marca 2023 zasadala Komisia teológov, ktorá po preštudovaní dokumentu Positio super martyrio o Božom služobníkovi Jánovi Havlíkovi, vyslovila jednomyselné pozitívne votum. Toto rozhodnutie bolo významným krokom k tomu, aby bol Ján Havlík vyhlásený za blahoslaveného. Dňa 5. decembra 2023 sa uskutočnilo Zasadnutie komisie kardinálov a 14. decembra 2023 pápež

František schválil dekrét o mučeníctve Jána Havlíka. Dňa 31. augusta 2024 sa uskutočnila slávnosť blahorečenia v Šaštíne. Pápež František stanovil 12. február ako dátum liturgického slávania sviatku blahoslaveného Jána Havlíka. Slávnosti blahorečenia predchádzali modlitby deviatnika z miest, v ktorých pôsobil Vincentská rodina. Relikviár s telesnými pozostatkami blahoslaveného mučeníka sa nachádza v Kostole svätého Vincenta de Paul v Bratislave. Autormi relikviára v tvare diamantu sú architekt Andrej Svorad Botek a sochár Marián Králik.

Betlehemske svetlo zo Záhoria

Osobnosť blahoslaveného Jána Havlíka môže súčasného človeka zaujať svojou hrdinskou nezlomnosťou a verným vzťahom s Bohom. Jeho blahorečenie sprevádzalo logo obsahujúce symbol reťaze. Slovom autora loga, dizajnéra Andreja Kmeťa, má logo dva významy: „Jeden je odkazom na väzenie a mučeníctvo Jána Havlíka, druhý má nám všetkým v súčasnosti povedať, že vďaka vzťahu s Bohom, len vďaka jeho vernosti, sme schopní zvládnuť ťažké okamihy a výzvy nášho života. Tieto dva momenty znázorňuje symbolická reťaz ako znak vernosti. Ján Havlík bol mučníkom vernosti, preto som sa rozhodol pre tento symbol.“ Napriek nemožnosti ukončenia štúdia teológie a vysvätenia za kňaza Janko dokázal vytušiť, že svoje povolanie a misiu môže vykonávať aj ako nekňaz medzi väzňami či muklami v lágroch, uránových baniach či väzenských nemocniciach. Svojmu spoluväzňovi a priateľovi Antonovi Srholcovi raz povedal: „Pripadám si ako na misiách. Veď lepšie a náročnejšie pôsobisko by si nemohol želať žiaden misionár!“ Anton Srholec ho nazval svetlom z hlbín jáchymovských lágrov. Za tým všetkým je možné vytušiť existenciu Boha, ktorý mu dodával silu odvážne, verne a vytrvalo kráčať ďalej. Podľa mňa je Janko Havlík ako betlehemska hviezda zo Záhoria, ktorá nám môže svietiť na cestu za Kristom. Svojím životom a hrdinstvom odkazuje na Ježiša Krista, ktorý je aktuálny a moderný v každom čase. Môže byť príkladom pre nás aj v tom, že svoje nenaplnené túžby môžeme uskutočňovať tam, kde sme sa v živote práve ocitli. Hoci sa Janko nikdy nestal kňazom, pochopil, že svoju misiu môže uskutočňovať kdekoľvek. Potvrdzujú to aj Jankove vlastné slová: „Ďakujem Ti, Matka Božia, že si učinila z tejto cely kaplnku.“ O krásnej osobnosti Janka Havlíka sa môžeme dozvedieť napríklad z publikácií Antona Srholca *Svetlo z hlbín jáchymovských lágrov*, Antona Havlíka *Lásku nemožno umlčať*, Heleny Slávikovej *Hrdinské svedectvo mladosti, Zomrel postojacky*, Jozefa Luscoňa *Ján Havlík*.

Pri príležitosti slávnosti blahorečenia Jána Havlíka vznikol dokumentárny film pod názvom *Na ceste k dokonalosti*, ktorého tvorcami sú režisér Branislav Valko so svojou dcérou Barborou Hrabajovou. Je fascinujúce, že sa zachovalo aj vlastné dielo blahoslaveného Jána Havlíka *Krížová cesta malých duší*. Ide o modlitbu krížovej cesty, na ktorej sprevádza Krista na Golgotu malé dieťa, symbolizujúce dušu každého, kto chce kráčať spolu s Kristom. V rámci ôsmeho zastavenia tejto modlitby nachádzame hlboké slová: „A čo ty malá duša? Podaj mi svoj život ako obeť na paténe lásky.“ Veľkou vzácnosťou sú aj jeho autentické zápisky, ktorými nám blahoslavený Ján Havlík akoby svietil z Neba na cestu za Kristom. V zachovaných zápiskoch nachádzame aj tieto jeho hlboké slová: „Kto sa úprimne modlí a rozmyšľa o šlachetných problémoch, jeho vlastné myšlienky ho budú chrániť – ako anjeli. Takú silu dal Boh myšlienke, že je hádam jedinou najmocnejšou zbraňou bezbranných ľudí.“ S cirkevným schválením bola zverejnená aj oficiálna Modlitba o pomoc na príhovor Jána Havlíka: „Všemohúci Bože, ty vkladáš do ľudských srdiec sväté túžby. Tvoj verný a pokorný služobník seminarista Ján Havlík túžil stať sa misionárom a svojho povolania sa nevzdal ani vtedy, keď bol väznený, zosmiešňovaný, ponížovaný a mučený. Všetko hrdinsky znášal pre teba, s tebou a z lásky k tebe. Na príhovor Nepoškvrnenej Panny Márie a na jeho príhovor udeľ nám túto osobitnú milosť ... a tiež lásku k Bohu, pravú zbožnosť a naplnenie svojho povolania. Skrze Krista, nášho Pána. Amen. (Impri-matur: Mons. Stanislav Zvolenský) Blahoslavený Ján Havlík, oroduj za nás!

Jozef Tomášik,
foto: vlastný archív autora článku

Jozef Tomášik
KOLEDA
(Jánovi Havlíkovi)

*Tichá noc sneží z Božích dlaní,
nebo si navždy pamätá
malebnú viesku Vlčkovany
a v srdciach lieta kométa.*

*Chvojníci tuhla voda v žilách
na popol(ni)cové Vianoce,
no láska kameň odvalila,
pod ľadom omša žblnkoce.*

*A svätá maštal' za pozlátkou,
jasličky, slama, Jezuliatko,
Betlehem – prameň i prístav.*

*Anjeli zniesli Božie veslá,
Ján Havlík stúpa na nebesia,
Pán za nás opäť z mŕtvych vstal.*

Tvorba Pavla Straussa v preklade do španielčiny

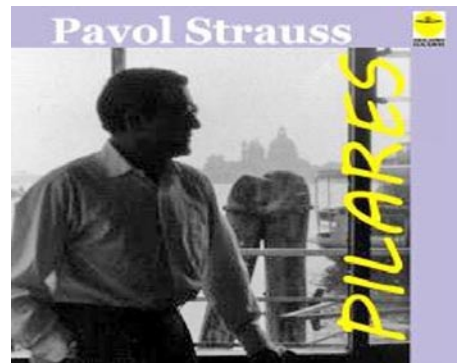

Hneď druhý januárový deň tohto roka uzrel svetlo sveta prvý španielsky preklad tvorby Pavla Straussa, konkrétne jeho zbierky (básní v próze) *Stĺpy*, ktorá v slovenčine vyšla v Ružomberku ešte v roku 1948. Jej preklad s názvom *Pilares (Poemas en prosa)* vydalo španielske vydavateľstvo *Ideas y Libros* a zaslúžila sa oň Adriana Lastičová, ktorá pôsobí na Univerzite Complutense v Madride. Prológ do zbierky napísal španielsky literárny vedec Antonio Barnés, úvod Ján Gallik a záver Tibor Žilka. Úvod a záver v slovenskom jazyku sme sa rozhodli uverejniť aj v tomto čísle časopisu.

Významný slovenský mysliteľ, lekár a esejista Pavol Strauss (1912 – 1994) svedectvom života a tvorby, v zložitej dobe násilníckych režimov fašizmu a komunizmu, udržiaval a zveľaďoval vo svojom národe kresťanskú líniu v spektre stredoeurópskeho kultúrneho vývoja. A hoci je čitateľom menej známy ako básnik, predsa len poézia v mnohých rozmeroch formovala jeho umeleckú existenciu. Pavol Strauss písal básne celý život, od mladosti až do osemdesiatky, a byť básnikom bolo jeho najvyššou literárnou ambíciou. Podľa neho bolo práve slovo dušou poézie a poézia dušou života. Aj výborný znalec Straussovho diela, jeho osobný priateľ, literárny vedec Július Rybák o ňom povedal, že Pavol Strauss je v prvom rade básnik. Všetky ostatné charakteristiky postihujú len časť jeho osobnosti, ale svojou podstatou a povahou je básnik. Július Rybák má okrem iného veľkú zásluhu na výbere, zostavení a vydaní Straussových myšlienok a aforizmov, ktoré vyšli v roku 1992 pod názvom *Úsmev nad úsmevom* s ilustráciami významného slovenského maliara Vincenta Hložníka.

V slovenskej literatúre mala vždy svoje výrazné zastúpenie poézia úzko spätá s religiozitou a spiritualitou. Je to dané i tým, že kresťanstvo patrí k imanentným faktorom slovenskej kultúry a identity. V súčasnosti to nie je inak, ako ukazujú konfesijné prieskumy, hoci aj stredná Európa už zaznamenáva svoju hodnotovú sekularizáciu.

Pavol Strauss nadviazal svojím dielom na autorov, pre ktorých bola náboženská viera často viac než len inšpiračným zdrojom. V rámci slovenského literárneho kontextu možno zo starších autorov spomenúť Jána Hollého, Richarda Osvalda, Dlhomíra Poľského, Tichomíra Milkina, Ignáca Grebáča Orlova, či Straussových generačných druhov zo slovenskej katolíckej moderny, ku ktorým ho možno priradiť. Po páde komunizmu sa o ňom mohli ľudia dozvedieť v mediálnom priestore najskôr prostredníctvom tridsaťminútového televízneho dokumentu Slovenskej televízie, ktorý vznikol v roku 1993 a odvysielaný bol v cykle *Profily*. O desať rokov neskôr bol nakrútený dvadsaťminútový televízny dokument, ktorý RTVS odvysielala v cykle *Patróni ľudskosti*. Slo-

venský rozhlas pripravil o jeho živote a tvorbe rozhlasový fícer *Neznámy známy Pavol Strauss* (2013) a niekoľko relácií mu venovalo aj slovenské katolícke Rádio Lumen. O širšiu vedeckú i populárno-náučnú osvetu o jeho živote a tvorbe sa v súčasnosti snaží Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa, ktorý zväčša raz či dva razy ročne vydáva časopis *Lísty Pavla Straussa*, podieľa sa na publikovaní autorovej tvorby v rôznych knižných reedíciách, archivuje mnohé pramene, informácie či vyššie zmienené televízne dokumenty a rozhlasové relácie na webovej stránke <http://www.pavolstrauss.sk/>. A jeden z členov tohto Spolku, literárny vedec Tibor Žilka, v úvode zborníka vedeckých štúdií s názvom *Pavol Strauss a katolícka moderna* (2014) poukázal na skutočnosť, že tvorbu Pavla Straussa sa zahraničnému príjemcovi snažia priblížiť i niektoré preklady. Prvým pokusom o hodnotenie a propagáciu tvorby Pavla Straussa v medzinárodnom kontexte bola medzinárodná konferencia na Filozofickej fakulte Katolíckej univerzity Petra Pázmánya v Pilišskej Čabe v roku 1996. Príspevky z tejto konferencie vyšli knižne v dvoch zborníkoch: jeden je známy pod názvom *Duchovnosť ako princíp tvorby* (2001), druhý je už menej známy, lebo bol vydaný v maďarčine a má názov *Író a senki földjén* (2002, Spisovateľ na území nikoho). Sándor Tóth preložil do maďarčiny vybrané básne Milana Rúfusa a Pavla Straussa, ktoré vyšli knižne pod názvom *Liptói lantosok* (Liptovskí pevcí, 2005), s doslovom Tibora Žilku. V Poľsku je jeho tvorba reflektovaná najmä cez optiku komparatistického výskumu Haliny Janaszek-Ivaničkovej, Bogusława Bakuła či

Małgorzaty Dambek. Straussovo dielo *Těsná brána* (1992) bolo preložené do taliančiny a vyšlo pod názvom *Stretta è la porta* v roku 2013 v Miláne (knihu preložil Enzo Passerini). A v tom istom roku pod názvom *Die enge Pforte* vyšiel preklad tejto knihy aj v nemčine v známom vydavateľstve vo Frankfurte nad Mohanom (vo Frankfurter Literaturverlag) s úvodom Tibora Žilku ako prvý diel trilógie. Veľkú zásluhu na vydaní tejto knihy v nemčine má Gerhard Weag, pričom bola prezentovaná v roku 2013 na Frankfurtskom knižnom veľtrhu i na Medzinárodnom knižnom veľtrhu vo Viedni (Žilka In Gallik, 2014, s. 5 – 6).

Ak by sme začali pri hľadaní priameho inšpiračného zdroja tvorby Pavla Straussa vo svetovej literatúre, tak literárny vedec a univerzitný profesor Andrej Červenák v televíznom dokumente *Profily* povedal, že každý, kto bude chcieť analyzovať a interpretovať jeho dielo, bude musieť reflektovať štyri obrovské oceány, na ktoré bola napojená Straussova tvorba – hebrejská duchovnosť, rímska kultúra, germánska filozofia a slovanská (slovenská) senzibilita. Literárny vedec Július Pašteka v predslove do Straussovho súborného diela *Slovenské básne* poukázal na fakt, že „Straussovi nebol východiskom symbolizmus ani poetizmus, rástol z nemeckého expresionizmu. Už aj preto, že začínal ako nemecký básnik. Prvé svoje dve zbierky vydal po nemecky v Prahe ako druh Franza Werfela. Najviac ho očaril subtilný Rainer Maria Rilke, spočiatku básnik náboženského ladenia, neskôr vzor formálnej dokonalosti. Vplývali na neho aj českí autori (Seifert, Nezval, Halas), zo slovenských davista Novomeský“ (Pašteka In Strauss, 2011, s. 5). Súčasný slovenský spirituálny básnik Teofil Klas (vlastným menom Jozef Zavarský), ktorý z nemeckého jazyka preložil do slovenčiny Straussovu básnickú tvorbu, napísal v predslove *Poctivý prorok básnik* (Z pohľadu jedného z prekladateľov) do deviateho zväzku Straussovho zbraného literárneho a mysliteľského diela s názvom *Nemecké básne/Deutsche Gedichte* (2012), že „básne písané po nemecky ozrejmuju nám v časovej postupnosti jeho zrenie ako literáta aj ako človeka hľadajúceho zmysel života a húževnato pracujúceho na svojom vnútornom raste. Neskoršie básne, písané už po slovensky, ba vôbec slovenská spisba tohto autora sa už ocitajú za spomenutým dúhovým oblúkom a hodnotovo sa už nesú bezprostredne v znamení nájdenej cesty k objavenému ideálu. Preto poznanie Straussovej nemeckej poézie má špecifický význam pre vnímanie celého jeho literárneho diela i pochopenie jeho definitívneho životného príklonu ku katolicizmu“ (Klas In Strauss, 2012, s. 5 – 6).

Literárna vedkyňa Mária Bátorová vníma v monografii *Paradoxy Pavla Straussa* (2006) jeho debutovú básnickú zbierku *Die Kanone auf dem Ei* (Kanón na vajci, 1936) ako snahu vyjadriť svoj postoj k svetovému a domácejmu dejinnému pro-

cesu (hospodárska kríza, španielska vojna, národný socializmus v Nemecku atď.), pretože si „osvojí ako vlastné a osobné problémy aj tie, o ktorých ostatní len píšú alebo hovoria“ (Bátorová, 2006, s. 45). V tomto zložitom období tak zaznieva v jednej z básní, že človek už akoby „nežije, je iba žitý“ (Strauss, 2012, s. 61). Absenciu dobra, ktorému podľa Straussovho poetického vyjadrenia azda chýba chuť byť, nahrádza zlo, ktoré „trvá veru dlho, / nestarne, mladne tvorivo. / Vari zem ozaj potrebuje / mŕtvoly ako hnojivo?“ (ibid., s. 119). Druhá zbierka básní *Schwarze Verse* (Čierne verše, 1937) je výrazne preniknutá motívom bolesti a smrti. Až v tretej zbierke *Worte aus der Nacht* (Slová z noci; rukopis vznikol v roku 1940, vydané knižne 2001) je motív smrti kvantitatívne zredukovaný. Vo viacerých básňach viera v Boha „rieši a zaplňa Straussovi prázdno, ktoré nastalo stratami“ (Bátorová, 2006, s. 57).

Dominantnou črtou v básnickej tvorbe Pavla Straussa je milosrdný súcit s trpiacimi, ohrozenými i umierajúcimi. Má pochopenie pre mnohé problémy, ktoré človeka obklopujú. Ľudská sféra je mu neobvyčajne blízka a dôverná. A je tomu tak aj v jeho prístupe k ľuďom v rámci svojho spoločenského postavenia a profesie. Pavol Strauss pracoval po celý svoj život ako lekár (chirurg).

Pavlovi Straussovi sa ešte podarilo publikovať v roku 1947 a 1948 síce rozsahom tri nevelké knižky (*Všetko je rovnako blízke i daleké*, 1947; *Mozaika nádeje*, 1948; *Stĺpy*, 1948), no s mimoriadnym myšlienkovým obsahom. S nástupom komunistickej moci vo februári 1948 sa odsunulo oficiálne vydanie väčšieho množstva jeho tvorby až o štyri desaťročia, počas ktorých intenzívne tvoril aj bez možnosti publikovania. Prvá po slovensky písaná neveršovaná zbierka básní v próze, ktorá vyšla v Ružomberku roku 1948 pod názvom *Stĺpy*, je výrazne ovplyvnená expresionistickou poetikou a zároveň je vôbec prvýkrát preložená do iného jazyka. Mám radosť, že je to práve španielsky jazyk, ktorý je štvrtým najpoužívanejším jazykom vo svetovom meradle.

Straussova poézia chce etizovať a spiritualizovať. Nemoralizuje a nie je nábožensky tendenčná. Vyzdvihuje jedinečnosť každého človeka a v duchu evanjelia proklamuje potrebu žitej viery a žitého kresťanstva, pretože pravá viera je viac ako konvencia. Môžeme tak súhlasiť s Teofilom Klasom, že Pavol Strauss sa vo svojich literárnych dielach cíti a je predovšetkým básnikom – tým, na čom mu podľa všetkého osobitne záležalo. Z toho môžeme usudzovať i na jeho existenciálny vzťah k sebe samému, k Bohu i k človeku. Básnik je tvorca, podobne ako Stvoriteľ (oboje v gréčtine poiétés). Poézia je uňho čímsi bytostným, potvrdzujúcim hranice dňa, no súčasne tvorivo človečensky ich prekračujúcim (Klas In Strauss, 2012, s. 17).

Ján Gallik

Pavol Strauss, Boží služobník

MUDr. Pavol Strauss sa narodil 30. augusta 1912 v Liptovskom Svätom Mikuláši na severe Slovenska. Po skončení gymnaziálnych štúdií sa Pavol Strauss (maturoval roku 1931) zapísal na

Lekársku fakultu Viedenskej univerzity, kde aj absolvoval dva semestre. Odtiaľ však prestúpil do Prahy na Nemeckú univerzitu a tam roku 1937 získal lekárskeho diplomu. Keďže po nemecky vedel na úrovni materinského jazyka, v tomto jazyku uzreli svetlo sveta jeho prvé dve básnické zbierky *Die Kanone auf dem Ei* (1936, Kanón na vajci) a *Schwarze Verse* (1937, Čierne verše). Prvý názov chtiac-nechtiac evokuje surrealistickú poéziu. Nie náhodou. Vtedy v českom prostredí sa surrealizmus rozvíjal a mal aj výrazných predstaviteľov (Vítězslav Nezval). V osobných rozhovoroch sa o V. Nezvalovi aj vyjadroval, ba vedel o ňom porozprávať aj zaujímavé historky. Viackrát mi porozprával, že Nezval predtým, než išiel tvoriť, sadol si do cukrárne a skonzumoval veľké kvantum zákuskov, lebo cukor napomáha k zvýšeniu mozgovej činnosti. Úprimne povediac, pravdivosť tohto tvrdenia fotky aj dokazujú, lebo český básnik mal značnú nadváhu.

P. Strauss svoje židovské korene a pôvod nikdy nezapieral, aj keď sa z neho stal hlboko veriaci katolík. Židovský chlapec totiž nemal ešte ani päť rokov, keď so svojou vychovávateľkou začal chodiť do katolíckeho kostola. Ale kým konvertoval, musel uplynúť ešte dlhý čas. Na katolícku vieru prestúpil ako tridsaťročný.

Jeho literárne texty majú tri pramene: hudba, literatúra a medicína. Skutočným Božím služobníkom bol predovšetkým v medicíne, bol iný ako mnohí ďalší lekári. Aj jeho literárna tvorba sa často opiera o skúsenosti získané v každodennej praxi. Cez deň liečil, ale vždy si našiel čas po práci, aby svoje zážitky spracoval aj literárne.

Cez medicínu sa otvárali autorovi priestory pre zmapovanie filozofie života a smrti, prechodu z jedného stavu do iného. Ale najzaujímavejšie sú tie pasáže, ktoré pojednávajú o lekároch-umelcoch. Aj sám sa pokladal za píšuceho lekára. Možno ako lekár sa stal autorom neustále pertraktujúcim otázku smrti. Život lekára si predstavuje ako službu a základom služby je láska k blížnemu. I v tom je kresťanský princíp, dokonca ten najvyšší. Keď analyzuje povinnosti chirurga, nezabudne pripomenúť nádej, lásku, vieru! Aj

smrť či skôr blízkosť smrti dokáže opísať v mnohých variáciách a obmenách.

Načiera totiž hlboko do tajov medicíny a z hľadiska svojho subjektu analyzuje tvorbu i život spisovateľov, pochádzajúcich spomedzi lekárov. Bolo ich veľa, veď medicína a jej predstavitelia sa najviac vedia priblížiť k ľudskej duši, najviac prenikajú do vnútra človeka. Kresťanský zmysel pre život sa zrači aj zo Straussovho postoja k pacientom: vždy je láskavý, ľudský, chápujúci. Aj v humore. Aj keď ide o smrť, resp. blízkosť smrti, dokáže dať návod na prijatie tohto stavu prirodzeným pokojom, ba aj humorom – nevtieravým, dobromyseľným, upokojujúcim. P. Strauss bol aj v medicíne osobnosťou, ktorá akoby bola riadená „zhora“ Božími zákonmi. Bol aj v medicíne skutočným Božím služobníkom. Pomáhal bez toho, aby vyžadoval uznanie či protihodnotu; pomáhal, aby liečil telo i dušu.

Za svojho 82 rokov trvajúceho života liečil a vyliečil veľa pacientov a zanechal po sebe vzácne knihy, ktoré majú svoj filozofický rozmer. Čo napísal, to v slovenskej literatúre pretrváva. O tom svedčí aj úsilie znovu sprístupniť jeho tvorbu čitateľskej verejnosti.

Literárne texty Pavla Straussa sú výpovedou buď o sebe alebo o iných, najčastejšie lekároch. Tieto príbehy neraz vyúsťujú do poučky, pointy, kde sa prejavuje Straussova viera, ba aj svedectvo vďaka Stvoriteľovi. Pripomíname, že doteraz sa často zameriavali znalci tvorby P. Straussa na aforizmy v jeho dielach, na ich funkciu. Tejto problematike venuje Mária Bátorová celú kapitolu vo svojej monografii *Paradoxy Pavla Straussa* (2006). Treba však dodať, že anekdotické príbehy oživujú tvorbu P. Straussa, priťahujú krátky príbeh v rámci štruktúry textu a z tohto hľadiska majú enormnú funkciu. A to najmä preto, lebo po dlhších pasážach úvah sú nositeľmi epickosti a beletrizujú, dynamizujú text, t. j. statickosť menia na dianie. Svedčí o tom príbeh o svojej záchrane, o neuveriteľnom ľudskom postoji nemeckého dôstojníka, ktorý akoby plnil Božie príkazy.

Kolovali o ňom v Nitre, ale aj inde na Slovensku, historiky, ako stál pred popravčou čatou, ako mu zázračným spôsobom Pán Boh zachránil život a ako sa následne stal skutočným katolíkom, ako konvertoval. Nie je to pravda. Konvertoval o dva roky skôr – v roku 1942. Záchrana teda prichádza až o dva roky neskoršie, teda v roku 1944.

Aj keď Pavol Strauss bol pôvodom Žid, napriek tomu sa zachrancom stáva nemecký dôstojník, ktorý ho prepustil zo svojej eskorty a v Ružomberku sa mohol uchýliť do nemocnice, kde mal známych.

Sám P. Strauss opisuje svoju záchr-

nu takto: „Už sme mali tréning v príprave na smrť. Len niekoľko dní predtým ma s dvoma známymi dôstojníkmi zajaala svorka banditov, ožratých, zozverštených chlapov, a chceli nás zastrelit... Štyri dni nového väzenia prešli. Niektorí ušli... Na piaty deň nás viedli na stanicu. V najbližšom meste nás vyložili. Bol sychravý novembrový deň. Skoro sa zvečierilo. Vedúci mladý oberfeldvébel nás vyviedol k súdnej budove. Tam vyvolávali všetkých s podozrivými nemeckými menami. Dodatočne sa ukázalo, že ich hneď na väzenskom dvore postriekali. Bolo mi nápadné, že ma nevolali. Presne sa pamätám, že som bol naplnený pokojom, až veselostou a nevysvetliteľnou serenitou. A ešte niečo mi bolo nápadné. Vedúci eskorty ma niekoľkokrát volal po mene a pribehol a šiel vedľa mňa. Až ma to mrzelo. I povedal som mu, žeby sa len nebál, že mu neutečiem, že nemám skoro nikoho, kto by za mnou smútil, a že on azda má rodinu a že by som mu útekom nechcel spôsobiť nepríjemnosti. Naraz zastavil eskortu. Pribehol ku mne a poše-pol: „Pán doktor, toto nie je pre vás. Ide sa do zajateckého tábora, a nie na výsluch do Bratislavy. Mám v eskorte stopäťdesiatjedem mužov. Mám však odovzdať len stopäťdesiat. Pre vás je to nebezpečnejšie ako pre tých druhých. Ak tu máte známych, pustím vás ta.“ – „Ďakujem vám, ak chcete, tu nablízku je nemocnica, mám tam známych.“ Zaviedol ma do nemocnice, objal ma a odobral sa. Bol som na slobode. Bolo desiateho novembra. Deň svätého Ondreja Avellina, patróna a ochrancu pred náhlou smrťou, kňaza, ktorý zomrel pred oltárom na začiatku stupňovej modlitby, keď povedal: Introibo ad altarem Dei“ (Človek pre nikoho, 2000, s. 109 – 110).

Dňa 10. novembra 1944 akoby sa znovu narodil. Navyše mu Ondrej Avellin (Andreas Avellino) zostal vzorom, jeho názory akoby prenikli do jeho vnútra. Bol to svätec, ktorý si nezakladal na asketickom spôsobe života, ale na trpezlivom znášaní nepríjemnosti rozličného druhu, v uznaní svojich nedostatkov a v horlivosti o spásu blížnych. Sv. Ondrej (1521 – 1608) veľa času vynakladal na návštevu nemocných a umierajúcich, vždy bol ochotný a pripravený pomôcť im. Vždy pristupoval k nim s veľkou láskou. Tieto vlastnosti charakterizovali aj Pavla Straussa. Vždy mal otvorené dvere pre návštevy, každý u neho nachádzal útechu. Spomínam si, ako ochotne pomáhal, keď najväčší slovenský básnik, Milan Rúfus havaroval na aute, alebo v posledných rokoch života maliarke Márii Medveckej, keď už umierala na rakovinu. Vždy našiel vhodné slovo, hoci jeho pomoc sa nikdy nezakladala na ľu-

tosti. Často hovoril: „Lútosť pokoruje.“

Nemecký dôstojník, ktorému vstúpila fašistická ideológia nenávisť k Židom, nielen zachraňoval MUDr. Pavla Straussa, ale ho aj objal a až potom sa odobral preč. Túto záchratu zažíva už ako katolík. Jeden zo základných argumentov svojej konverzie vysvetľuje tým, že Židia ešte stále čakajú na svojho Mesiáša, ale my, kresťania sme prijali za svojho Mesiáša Ježiša Krista. Máme svoj vzor, ktorý nás vedie na ceste životom. Tento názor pri osobných stretnutiach vyslovil viackrát. Práve múdre myšlienky, bystré postrehy, svojský humor boli zdrojom jeho charismatickej osobnosti. Bol ku každému láskavý a srdečný, obdarený iskrou humoru. Aforizmy tvoril aj v rámci konverzácie. Zároveň nezaprel v sebe lekára. Už ako dôchodcu ho zamestnali na patológii, kde som ho navštívil a zároveň som sa opýtal, ako sa máš. „Veľmi dobre“ – znela odpoveď – „tu sú najdisciplinovanejší pacienti.“

Svoju záchratu opisuje stručne, bez nároku na hrdinstvo. Iný autor by o tom napísal možno román, možno pamäti, ale v každom prípade by sa tomu venoval podrobne a detailne. Straussov text smeruje ku krátkej historke, ale s náboženským vyznením, po pointe nasleduje to, čo v teórii žánrov sa nazýva dodatkom – epimýtiou. Dodatok je poučný, svedčiaci o zásahu Pána Boha do osudu človeka. Tento moment totiž determinoval celé ďalšie roky života konvertitu. Ale tento moment navždy ovplyvnil jeho ďalšie zmýšľanie, lekársku prácu i postoje. Je zároveň dôkazom, že konvertita obyčajne hlbšie prežíva svoju nadobudnutú vieru ako mnohí kresťania, ktorí neprešli toľkými skúškami v živote. Svedčí o tom konverzia a mučenícka smrť Edity Steinovej (1891 – 1942), ako aj hlboká viera slovenských mučeníkov Tomáša a Františka, Gizely a Juraja Munkovcov, ktorí zomreli hrdinskou smrťou ako pokrstení katolíci. Munkovci napokon boli vzorom pre P. Straussa, jeho prerod sa uskutočnil predovšetkým pod ich vplyvom, v ich spoločnosti. On ich často spomínal, všetkých uchovával vo svojej pamäti. Prechádzal však ťažkými skúškami, aby pomáhal svojim blízkym, pacientom chirurgickým zákrokom, umierajúcim útechou.

Ale aj po februárovom puči v Československu v roku 1948 pokračovali jeho útrapy. Celý život bol outsiderom, o čom sa vo svojich životopisných úvahách vyjadřil takto: „A kým za slovenského štátu som bol židobolševikom, z kádrových spisov som sa dozvedel, že som klérofašistický bandita“ (Život pre nikoho, 2000, s. 137). Napriek tomu o ňom poznáme mnoho historiek.

Jednu historku som si mohol vypočuť od jeho niekdajšieho kolegu. MUDr.

Bohdan Hollý bol spolupracovníkom Pavla Straussa v Skalici. Podľa neho po návrate zo študijného pobytu vo Švajčiarsku Strauss používal nové metódy a stal sa lekárom s výnimočnými vlastnosťami. Raz do nemocnice priniesli sklenára, ktorý mal prerezanú ruku pod lakťom a každý z lekárov chcel ruku amputovať. P. Strauss ich presvedčil, že sa treba pokúsiť ruku zachrániť. Pustili sa do práce a ruku zachránili. Pán MUDr. Bohdan Hollý to aj v staršom veku pokladal takmer za zázrak, hoci roky bol riaditeľom Onkologického ústavu v Bratislave. Tento príbeh mi porozprával sám MUDr. Bohdan Hollý pri mojej návšteve u neho.

Je to svojský príbeh o Pavlovi Straussovi, o jeho postoji k pacientom. Vieme, že o tomto postoji veľa písal a zároveň aj radil iným lekárom vo svojich textoch, ako sa majú správať k pacientom, aký prístup si k nim zvoliť.

P. Strauss z lekárskeho prostredia čerpal mnohé námety pre svoje texty, pre svoje úvahy. Neraz historky vyznievajú anekdoticky, dokonca majú v sebe aj humor, aj v tomto zodpovedajú žánrovým požiadavkám anekdoty. Ako vieme, mal veľmi dobrý vzťah k starému otcovi, píše o ňom častejšie ako napr. o otcovi. Azda najlaskavejšou je táto anekdota o ňom a o jeho priateľovi, dr. Bellovi, s ktorým si často sadli na kus reči pri fľaši vína: „Akí priatelia boli s Bellom, sa ukázalo, keď starý otec začiatkom roku 1923 ťažko ochorel. Asi infarkt. Bella došiel denne i tri-štyrikrát. Raz, keď starý otec vzdychal, mu povedal: ‚Bercko, nože sa ty napi vína.‘ A starý otec: ‚Ale keď už sotva dýcham.‘ ‚No práve preto, nech prídeš ako veselá dušička k Abrahámovi“ (Rekviem za živých, 1991, s. 48).

Najmä blízkosť smrti dokázala anekdotami odľahčiť, vyberal si historky, vyvolávajúce úsmev alebo aspoň úškrn na tvári čitateľa. O lekároch-spisovateľoch písal často, vyberal si historky z ich života a potom ich spracúval do podoby anekdot. Svedčí o tom i opis smrti A. P. Čechova: „Čechov miloval kvety a stromy nadovšetko a posielal často manželku, aby sa šla prejsť po parku. I 14. júla 1904, keď sa vrátila z prechádzky, bol veselý, ba porozprával jej veselú anekdotu. Naraz došlo u neho k ťažkej zádušnosti. Lekár poslal po kyslík. Ale Čechov pokojne namietal: ‚Netreba už, kým ho donesú, budem mŕtv.‘ Požiadal o pohár šampanského a vyprázdnil ho na zdravie manželky. Potom zaspal a viac sa neprebudil“ (Rekviem za živých, 1991, s. 139). Treba dodať, že ho osobitne zaujímal lekári-umelci. Občas ich aj vymenúva: Cronin, Schiller, Döblin, Douglas, Doy-

le, Marnon, Baroja, Kerner, Carossa, Duhamel, Munthe, Soubirau. V slovenskej literatúre (kultúre): Zechenter-Laskomerský, Jégé, Škarvan, Stodola, Žarnov, Králik, Papp, Stacho, Hudec. K nim nesporne patrí aj súčasný slovenský spisovateľ Viliam Klimáček.

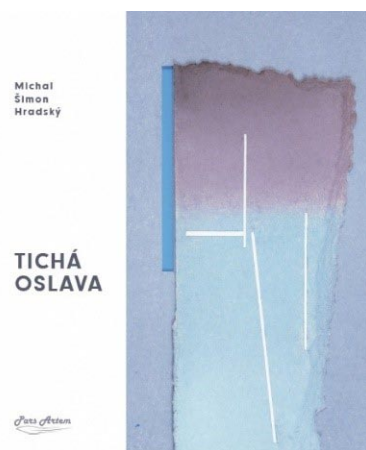
Cítil ich príbuznosť, preto o nich a o skladateľoch má najviac historiek, anekdot vo svojich textoch. Treba dodať, že tieto časti jeho tvorby sú z hľadiska lektúry najzaujímavejšie, sú korením jeho nevšedných umeleckých diel. A veľmi často sa v nich prejavuje ako veriaci, ktorý sa po kresťansky vyrovnáva so smrťou.

Za svojho života liečil a vyliečil veľa pacientov, ktorí sa s ním dostali do styku, rád si na neho spomínali. Podobne ako sv. Ondrej Avellin svoju kresťanskú vieru prejavoval skutkami, aby slúžil svojej cirkvi slovom a príkladom. Pavol Strauss aj svoje literárne texty tvoril predovšetkým pre veriacich, ale aj pre tých, ktorí ešte len hľadajú svojho Mesiáša. Božím slovom je presýtená aj jeho literárna tvorba. Liečiť dokázal aj svojou charizmou, svojím láskavým prístupom ku každému z nás. Bol jedným z nás, a predsa iný. Božím služobníkom na životnej púti.

Pavol Strauss skončil 3. júna 1994 v Nitre. Zomrel v ten istý deň ako jeden z najvýznamnejších predstaviteľov literatúry 20. stor. – Franz Kafka. Lenže ten skončil o 70 rokov skôr. Spájalo ich, že obidvaja mali židovský pôvod. P. Strauss až na sklonku svojho života objavil pravú umeleckú hodnotu literárnych diel F. Kafku, o to intenzívnejšie ho čítal a svojsky interpretoval ich podstatu a výpovednú hodnotu. Orientoval sa hlavne na rakúsku a nemeckú literatúru. R. M. Rilke bol jeho najväčším vzorom, ale v samotnej beletrii prvotné podnety pre tvorbu získaval od rakúskych prozaikov (R. Musil, H. Broch, K. Kraus). Najviac sa upínal na románovú tvorbu H. Brocha, hoci je tento autor náročnou lektúrou, ale aj Milan Kundera ho pokladá za jedného z najväčších prozaikov strednej Európy. Z literárneho hľadiska popri básnickej tvorby Straussov esejizmus dosahuje také výšky, na ktoré sa nevyšplhal žiadny autor slovenskej literatúry. A všetci spomenutí autori sú Rakúšania, sú súčasťou rakúskej literatúry. Jeho prvé básnické zbierky mnohí pokladali za priekopnícke, lebo sa zaraďujú k surrealistickej tvorbe, čiže znamenajú začiatok tohto umeleckého smeru v nemeckej literatúre. Straussova básnická a esejistická tvorba teda patrí k vrcholným dielam stredoeurópskej literatúry vo svojom žánri. Na záver sa žiada k tomu dodať: okrem prvých dvoch zbierok je jeho tvorba presýtená katolíckou vierou.

Tibor Žilka

RECENZIE

Debutová básnická zbierka *Tichá oslava* (2024) mladého talentovaného autora Michala Šimona Hradského (nar. 2005, Bratislava) nie je narýchlo, prvoplánovo vytvorenou knihou, ale dozrievala počas niekoľkých rokov jeho autorského zrenia, ktoré som mal možnosť priamo sledovať aj ako člen odbornej poroty literárnej súťaže v písaní duchovnej tvorby s názvom Jurinova jeseň, ktorú organizuje už dve desaťročia Kysucká knižnica v Čadci. Michal Šimon Hradský získal za posledné roky v rámci nej viacero ocenení za poéziu, ktorú som hodnotil ako autenticky prežitú lyrickým subjektom, pričom sa očami mladého človeka stali napríklad i biblické príbehy nosnými motívmi jeho poetické výpovede. S religióznymi pojmami narába citlivo a majstrovsky, vzácnosťou je, že píše krásne básne nielen vo voľnom, ale aj v tradičnom viazanom verši. Napokon, kvalitu jeho poézie odráža i skutočnosť, že jeho tvorbu si je možné prečítať aj na stránkach etablovaných literárnych časopisov, akými sú *Romboid* či *Slovenské pohľady*.

Na webom portáli *Donio Slovensko* možno nájsť informácie, že mladý autor, absolvent bilingválneho gymnázia, sa okrem poézie aktívne venuje štúdiu hry na klavír a hudobnej kompozícii. Zúčastňuje sa literárnych súťaží v kategórii poézia – Literárna súťaž Petržalka, Jurinova jeseň, Literárny Kežmarok a i., pričom v roku 2022, ako aj 2023 získal cenu v rámci festivalu PARS POETRY, v literárnej súťaži o cenu Maroša M. Bančejca. Má blízko k duchovnej poézii a vzorom sú mu básnici slovenskej katolíckej moderny Janko Silan (venoval mu vo svojej debutovej zbierke báseň *Niečo je za tým*) a Svetoslav Veigl. Jozef Brunclík, ktorý pôsobí ako docent na Katedre slovenských filológií (Oddelenie slovenského jazyka a literatúry) Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, o jeho poetickej tvorbe napísal, že „ide o modernú a naozaj serióznou (spirituálnu) súčasnú poéziu. Cítim z nej

kontemplatívny ráz a ten autor nenavodzuje explicitne konkrétnymi výrazmi, ktoré by prvoplánovo zvyrazňovali lacnú religiozitu, ale práve naopak, implicitne pracuje (niekedy aj synekdochicky) na jej kontextuálnom vypointovaní. Pri čítaní uvedených textov som mal zimomriavky – takže nadbehol dokonca i mojím individuálnym očakávaniam.“

Na zadnom prebale básnickej zbierky si možno prečítať aj zaujímavé hodnotenie etablovanej slovenskej poety a prozaičky Kataríny Džunkovej, ktorá autora pozná ako členka poroty literárnej súťaže Jurinova jeseň už niekoľko rokov. Jeho básne vníma ako útle verše, ktoré siahajú „kamsi do dávnych sekvencií alebo na Ďaleký východ, do priestranstiev a čias, kde sa šetrilo slovami. Alebo až k samotným nebesiam, kde hudbu sfér môžeme len tušiť.“

Už úvodná báseň *Modrý svit* doslova vyprevádza lyrický subjekt na cestu, na ktorej je možné začuť „Božie volanie“ (s. 9), v ďalších veršoch túži zacítiť „nový vietor“ (s. 11, báseň *Nový vietor*), vnímať to, „v čom je krása ukrytá“, pretože i samotný nádych „je stopa na najbližšej ceste. / Naďalej lásku touto cestou neste“ (s. 15, báseň *Hniezdenie ciest*). Hoci je ťažké mlčať, básnik sa to v mori súčasného akustického smogu učí a núti i príjemcu jeho poézie zamyslieť sa nad tým, že aj keď treba prehovoriť, stačí povedať „iba to, čo treba“ (s. 21, báseň *Oslava*). Dôležité je ticho pokánia, v ktorom duša túži pochopiť Božie volanie, získať „ovocie ducha, iné nemáme“ (s. 25, báseň *Modlitba za tvorbu*). Veď ako zaznieva aj v básnickej zbierke Pavla Straussa s názvom *Trofeje ticha* (1962), len „v tichu vyklíčia semená veľkosti“ (s. 36). Podobne ako veľký poľský básnik a kňaz Ján Twardowski využíva i Michal Šimon Hradský motív slz, ktorý má akúsi očistnú, priam katarznú funkciu, pričom v Twardowského poézii často súvisí aj s motívom úsmevu, radosti, humoru a smiechu. Twardowski ním deklaruje, že netuží byť „smutným svätým“, dokonca nadľahčene, ale výstižne píše o potrebnej „sviatosti úsmevu“, napr. aj nad zostarnutou slzou, ktorá „schne na spovednici“ (Twardowski, zbierka *Srdce vyťahnuté z pekla* z roku 1994, s. 15). Hradského lyrický subjekt zas verí, že možno práve slza „uzdraví moju nevidomosť / a iba ty uvidíš že pláčem / (...) / A tak ťa prijímam / hoci si ma ty / vždy pozýval / ako prvý“ (s. 33, báseň *Slza*). A v slzách nachádza i „**najkrajšie úsmevy** / (...) // keď skĺzneme z listu / zrazu sme pri zemi // po čase príde mi / dialka čarovnejšia / ako mnohé slová //

slza je v mnohom / ako dialka ktorá kríva // spolu čakáme / na blízkosť“ (s. 66).

Autor vo svojej poézii rozvíja i motív nádeje, pretože chce byť „blízko blízko / opakovanej nádeji“ (s. 42, báseň *Kána*). Nádej je totiž ľudská schopnosť predstaviť si budúcnosť, aj keď sme niekedy v obkolesení rôznych pohrôm. Boh tak vstupuje do života každého človeka prezlečený za nádej. A často k nám prichádza aj prezlečený za náš život, a to nám umožňuje poďakovať i za bolesť, lebo

v konečnom dôsledku nás aj tá posúva vpred. Uvedomuje si to i básnik, keď vo veršoch nazvaných *Život a krása* vníma „chvíle, keď krása mizne / ako hmla. Nič cez ňu nevidno. / A vtedy je život majákom, / hoci len na krátku chvíľu“ (s. 51). Možno tak súhlasiť so slovami Kataríny Džunkovej, že zbierka Michala Šimona Hradského je „*Tichou oslavou* veľkej budúcej hostiny. Predoslavou slávy. A jemné básne predzvestou moci poézie.“

Ján Gallik

Ivan A. Petranský

Vyčiarknutý zo slovníkov a syntéz

Po vydaní knihy *Zákruty bez ciest* v roku 1971 až do začiatku deväťdesiatych rokov Pavlovi Straussovi už na Slovensku nemohla vyjsť žiadna kniha. Ako autor sa stal

v normalizačnej ére nežiaducim. Postupne sa však ukazovalo, že nielenže nebude môcť publikovať či byť členom spisovateľského zväzu, ale jeho meno sa má aj oficiálne vyradiť zo slovenskej literatúry. Viac ako čokoľvek iné o tom svedčili okolnosti tvorby *Slovníka slovenskej literatúry* a neskôr *Encyklopédie slovenských spisovateľov*. V druhej polovici šesťdesiatych a v sedemdesiatych rokoch sa v Slovenskej akadémii vied, na pôde Ústavu slovenskej literatúry a od roku 1973 Literárnovedného ústavu, do ktorého sa tento ústav spolu s Ústavom svetovej literatúry a jazykov zlúčil, realizoval ako štátna úloha mohutný projekt *Slovník slovenskej literatúry*. Viedol ho literárny vedec Karol Rosenbaum. Ten sa v roku 1973 stal aj riaditeľom Literárnovedného ústavu SAV a bol ním až do roku 1985. Štvorzväzkové dielo, ktoré so širokým kolektívom pripravoval, bolo koncipované ako základná príručka k slovenským literárnym dejinám od najstarších čias po súčasnosť. Mali sa v ňom objaviť heslá slovenských spisovateľov a ďalších literárnych pracovníkov, ako aj vecné heslá venované literárnym inštitúciám, časopisom, vydavateľstvám či edíciám.¹

Na slovníku pracovali zamestnanci ústavu aj externí spolupracovníci. Na konci šesťdesiatych rokov sa ukončila tvorba heslára a prišlo k vypracovaniu textov hesiel. Súčasťou heslára (podľa stavu z roku 1970) bolo aj Straussovo meno. Na starosti mal toto heslo pracovník ústavu, literárny vedec Július

Vanovič. Straussovi malo byť v slovníku, konkrétne v jeho štvrtej časti, venovaných osem rukopisných strán.² Bolo to dôstojné miesto, keďže sa zaradil z hľadiska významu zo štyroch kategórií (A – D) do kategórie B (hneď po najväčších velikánoch slovenskej literatúry). Do nej tvorcovia začlenili „autorov neepigónov, zúčastňujúcich sa na vývine literatúry tej-ktorej epochy, rozširujúcich hodnoty, dosiahnuté literatúrou, no neklesajúcich ešte na okraj literárneho procesu“.³ Straussovi z ústavu doručili aj Rosenbaumom podpísanú žiadosť, aby vyplnil dotazník, ktorý by slúžil ako podklad pre vypracovanie hesla. „Veríme, že pochopíte celonárodný význam nášho podujatia a podrobne nám odpoviete na položené otázky.“⁴ Strauss s tým nemal žiadny problém a vyplnený dotazník ústavu odoslal.⁵ To sa písalo rok 1972. V ďalších rokoch však nastal vývoj, ktorý sa dal len ťažko predvídať, a to nielen z hľadiska Straussovej pozície, ale aj pri realizácii projektu slovníka.

Karol Rosenbaum bol pri príprave slovníka veľmi opatrný, uvedomoval si, že citlivý projekt je pod dohľadom najvyšších stranických orgánov. Nechcel vyvolať akékoľvek trenice, a to tým skôr, že sám nemal z hľadiska stranického pohľadu na činnosť v „krízovom období“ úplne čisté konto. Július Vanovič, ktorý s Rosenbaumom pracoval v ústave, než musel v rámci „konsolidácie“ akademickej sféry na začiatku sedemdesiatych rokov opustiť, ho veľmi ostro označil za ohybného a prispôsobivého človeka, ktorý „spory nevyvolával, skôr ich pacifikoval: rodený majster kompromisu a výmeny kabátov“.⁶ V procese priprav slovníka sa Rosenbaum snažil aktívne komunikovať s obávaným Ľudovítom Pezlárom, členom predsedníctva a tajomníkom

Ústredného výboru KSS, tvrdo ideologicky dohliadajúcim na realizáciu normalizačného kurzu v slovenskej kultúre. Súčasťou koncepcie slovníka bolo aj uverejnenie hesiel spisovateľov, ktorí po druhej svetovej vojne ako „odporcovia socialistického štátu“ emigrovali, alebo sa v rokoch 1968 – 1969 zúčastnili na činnosti „politickej pravice“. V heslách mali byť, samozrejme, aj tieto ich činy kriticky zhodnotené. U Pezlára zaradenie takýchto spisovateľov nevyvolávalo úplne súhlasné odozvy a opakovane odporúčal prehodnotenie postupu; podoba slovníka však predsa získala aj ideologické stráničke schválenie.⁷

Napokon bol koncom roka 1979 vydaný prvý zväzok, obsahujúci heslá začínajúce sa na písmená A – H.⁸ Vyvolal neočakávanú búrku, keďže sa ukázalo, že ani starostlivá predbežná kontrola nedokázala zabrániť tomu, aby sa do hesiel problematických autorov dostali formulácie vzbudzujúce nespokojnosť stránických ideológov na čele s Pezlárom. Tvorcovia slovníka už v januári 1980 nešetřili kritikou na samých seba a priznali, že „niektoré heslá vyvolávajú oprávnené kritické pripomienky predovšetkým z hľadiska politického“. Naďalej však trvali na tom, že v slovníku majú mať miesto aj „klérofašisti“, emigranti a spisovatelia „pravicovej orientácie“. Zaviazali sa, že pri ďalších zväzkoch dôslednejšie využijú možnosti na „politické skvalitnenie konečnej textácie hesiel“.⁹ Na to však už bolo neskoro a Karol Rosenbaum ako vedúci autorského kolektívu a Stanislav Šmatlák ako hlavný redaktor nedostali príležitosť svoje „chyby“ v projekte *Slovníka slovenskej literatúry* napraviť. Politické rozhodnutie definitívne spečatilo jeho existenciu. Nielenže sa prerušila práca na nasledujúcich troch zväzkoch (druhý zväzok bol už v tlači), ale vydaný prvý zväzok, ktorý bol vytlačený v tridsaťtisícovom náklade, musel byť zošrotovaný.¹⁰

Z precízne pripravovaného náročného projektu sa jeho tvorcom podarilo zachrániť len torzo. Na verejnosť sa dostalo ako dvojzväzková *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. Vyšla ako dielo kolektívu pod vedením Karola Rosenbauma (bez uvedenia mien ostatných autorov) v roku 1984 vo vydavateľstve Obzor.¹¹ Kým Rosenbaum ešte v roku 1980 tvrdil, že do slovníka patria aj spisovatelia „reakčnej politickej orientácie“, v úvode k encyklopédii vydané o štyri roky neskôr sa už hovorilo iné: „Prirodzene, autori, ktorých reakčné politické postoje, spočívajúce na

ideológii ľudáckeho klérofašizmu, antikomunizmu či pravicového oportunizmu, priviedli k občianskej zrade našej vlasti a k politickej emigrácii, nestali sa predmetom pozornosti Encyklopédie. Títo autori sa sami vyradili zo spoločenstva našej literatúry a kultúry.“¹³ Do encyklopédie nemohli byť (s výnimkami) zaradení politickí emigranti, ani politicky nepohodlní spisovatelia. Nebolo tam, spolu s profilmi ďalších ostrakizovaných autorov, začlenené ani Straussovo heslo. Priateľovi Júliusovi Rybákovi v januári 1984 napísal: „Z encyklopédie nás vyškrtili: Dr. Hanusa, Janka Silana, Joža Kútnika a mňa a ešte mnohých. I na cennejších, ako sme my, sa naschvál zabudlo. Taký veľký národ si to môže dovoliť; Franciá je vďačnejšia ku všetkým, čo sú od ducha. Majú redšiu rievicu dobrej vôle.“¹⁴

Veľa v súvislosti s tvorbou tohto výberového slovníka vysvetľujú slová literárneho vedca Milana Žitného: „Oficiálnymi vedeckými recenzentmi boli národný umelec Vladimír Mináč a akademik Viliam Plevza, riaditeľ Ústavu dejín KSS. Vyššie postavených recenzentov si sotva možno predstaviť. V situácii ústavu išlo o bytie a nebytie, a tak aj záštitu nad encyklopédiou prevzali najvyššie authority, ktoré museli obstať pred argusovským pohľadom Pezlára a jeho kamarilý.“¹⁵ Strauss si bol vedomý toho, že práve Ľudovít Pezlár stál za rozhodnutím nezaraďovať do encyklopédie politicky nepohodlných autorov, vrátane jeho samého: „Pontifex Maximus kultúry Pezlár nás všetkých z Encyklopédie slovenských spisovateľov vyškrtil a vyradil z literárneho povedomia.“¹⁶

V súvislosti s povedaným neprekvapuje, že meno Pavla Straussa, a nielen jeho, sa neobjavilo ani v syntetických dielach o dejinách slovenskej literatúry, ktoré vznikli v rokoch normalizácie. Išlo napríklad o tretie vydanie populárno-vedeckej publikácie Milana Pišúta a kolektívu *Dejiny slovenskej literatúry* z vydavateľstva Obzor, ktorá vyšla v roku 1984 po vyše dvadsiatich rokoch od posledného vydania a bola aktualizovaná o najnovší vývoj v literatúre.¹⁷ Príkladom boli aj *Dejiny slovenskej literatúry od stredoveku po súčasnosť* Stanislava Šmatláka, ktoré v roku 1988 vydalo vydavateľstvo Tatran a autor do nich zaradil aj kapitolu *Literatúra v epoche budovania socializmu (Od roku 1945 po dnešok)*.¹⁸ Spomenúť možno aj štvorzväzkovú vysokoškolskú učebnicu *Dejiny slovenskej literatúry*. Jej posledný diel, napísaný kolektívom Jána Števéčka, bol vydaný v Slovenskom pedagogickom

nakladateľstve v roku 1987 a venoval sa slovenskej literatúre od roku 1945.¹⁹ Tieto diela boli napísané v duchu predpísaných ideologických šablón a tvorbu autorov, vymykajúcich sa dobovým požiadavkám kladeným na slovenských spisovateľov, buď úplne zamlčali, alebo o nej informovali len v obmedzenej podobe, so zaujatou kritickosťou a skresľujúco.

Poznámky:

- ¹ Archív Slovenskej akadémie vied, Bratislava (ASAV), f. Ústav slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied (ÚSL SAV), šk. č. 14. Stav práce na Slovníku slovenskej literatúry a jej problémy, 10. 1. 1974.
- ² ASAV, f. ÚSL SAV, šk. č. 13. Zoznam hesiel.
- ³ ASAV, f. ÚSL SAV, šk. č. 13. Návrh na metodický postup pri tvorení hesiel SSL.
- ⁴ Zbierka Jozefa Straussa. List K. Rosenbauma P. Straussovi, bez dátumu.
- ⁵ Ústav slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava. Dotazník P. Straussa, 25. 9. 1972.
- ⁶ VANOVIČ, Július: *Zápisky z mŕtveho času: Antimemoáre*. Bratislava: LIC, 2014, s. 177.
- ⁷ ASAV, f. ÚSL SAV, šk. č. 15. Informácia o 1. zväzku Slovníka slovenskej literatúry, január 1980.
- ⁸ ROSENBAUM, Karol a kol.: *Slovník slovenskej literatúry: Prvý zväzok: A – H*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1979.
- ⁹ ASAV, f. ÚSL SAV, šk. č. 15. Informácia o 1. zväzku Slovníka slovenskej literatúry, január 1980.
- ¹⁰ ŽITNÝ, Milan: Čo nebolo vo Winczerovej bilancii. In *World Literature Studies*, roč. 7, 2015, č. 2, s. 91.
- ¹¹ ROSENBAUM, Karol a kol.: *Encyklopédia slovenských spisovateľov: 1. zväzok*. Bratislava: Obzor, 1984; ROSENBAUM, Karol a kol.: *Encyklopédia slovenských spisovateľov: 2. zväzok*. Bratislava: Obzor, 1984.
- ¹² ASAV, f. ÚSL SAV, šk. č. 15. Informácia o 1. zväzku Slovníka slovenskej literatúry, január 1980.
- ¹³ ROSENBAUM, Karol a kol.: *Encyklopédia slovenských spisovateľov: 1. zväzok*, s. 6.
- ¹⁴ STRAUSS, Pavol: *Preklady: Korešpondencia: Bibliografia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2012, s. 234.
- ¹⁵ ŽITNÝ, Milan: Čo nebolo vo Winczerovej bilancii, s. 91.
- ¹⁶ ŽILKOVÁ, Marta – ŽILKA, Tibor: Odmocnina ticha: Hovoríme so spisovateľom Pavlom Straussom. In *Literárny týždenník*, roč. 3, 13. 4. 1990, č. 15, s. 6.
- ¹⁷ PIŠÚT, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Obzor, 1984.
- ¹⁸ ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry od stredoveku po súčasnosť*. Bratislava: Tatran, 1988.
- ¹⁹ ŠTEVČEK, Ján a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry 4 (Slovenská literatúra po roku 1945)*. Bratislava: SPN, 1987.

Svet ako „hojdačka života“, ľudia ako „hnojivo dejín“?

Niekoľko komentárov k myšlienkam Pavla Straussa

V nasledujúcom príspevku sa zameriame na krátku reflexiu textu Pavla Straussa, ktorý sa nachádza v povojnovom diele *Všetko je rovnako blízke i ďaleké. Kaleidoskop z cesty po Švajčiarsku* (1947):¹

„Na „Jungfrauoch“ pri Interlakene² vedie elektrická zubačka asi hodinovým tunelom. Na jednej zo zastávok je tento nápis: „Či žid, či pohan, či kresťania, sme turisti len – pozemšťania.“ Áno. Pestrý film príchodu a odchodu generácií hrá sa nepretržite, nemilosrdne. Ale smutný to obraz pre pozitivisticky naladený svet, v ktorom sa milióny ľudí menia pokojným alebo krvavejším spôsobom na hnojivo dejín. Ani pevcia a proroci hedonistických nebies na zemi, ani nedostatočne vyrátané sľuby evolucionizmu nezastavia po svete sa pohybujúce pohrebné sprievody a dym krematórií. Mestá sú postavené nad troskami starých kultúr a pohrebísk, nové ulice vedú cez staré zabudnuté cintery³. Na hojdačke života a smrti sa objavujú stále iní, stále noví ľudia“⁴.

Pre dobré porozumenie kontextu uvedme, že Strauss stratil svojich drahých a priateľov v nemeckých vyhladzovacích táboroch, zvlášť jemu blízku rodinu Munkovcov. Tieto tragické a bolestné straty sa stali aj istou optikou jeho filozofického nazerania. Z uvedeného textu fragmentárne dedukujeme len niekoľko dôležitých bodov.

„Hojdačka života“ evokuje pólóvosť ľudskej existencie (raz sme na jednej strane, raz na druhej), krajnosti života, extrémne formy ľudskej existencie, s ktorými treba počítať. Zmyslom hojdačky sú však ľudia, nie hojdačka sama o sebe a sama pre seba. Platí teda, že bez ľudí nemá hojdačka zmysel. Oprávnené sa teda pýtame: Sú pre Straussa zmyslom sveta, zmyslom dejín ľudia alebo prázdne mechanizmy dejinného sveta? Ak platí, že pre Straussa je človek „základom a bunkou sveta“⁵, potom je odpoveď evidentná.

Strauss odmieta vidieť ľudí materialisticky ako „hnojivo dejín“. Či už ľudia odchádzajú z tohto sveta pokojne alebo krvavo, ich celý život a konkrétne aj ich životné príbehy majú zmysel. Stavia sa proti materializmu a pozitivizmu. Zastáva názor, že jestvuje presahujúci obsah sveta a života, v ktorom aj „hnojivo dejín“ má hodnotu a zmysel. Tu sa pozastavme a aspoň krátko otvorme filozoficko-antropologické otázky. Pýtame sa, či sa človek nerodí v potkynaní,

v zakrvavení, v zjazvení, v bolesti života. Pýtame sa, či sú dejiny chorôb a patologického zauzlenia potrebné na to, aby človek rástol. Musí človek rásť cez jazyvy, padania, omyly, krutosti a nenávisti? Urobme odbočku a na tieto otázky sa najprv pozrime cez prizmu Pierra T. de Chardina (1881 – 1955), ktorého Strauss čítaval a ktorý svoju reflexiu o ľudskej bolesti predložil v eseji *Zmysel a pozitívna hodnota utrpenia*.⁶ Podľa de Chardina sa „svet stavia“ a nie je to „obyčajná náhoda“ ani „ľubovôľa“, ktorá určuje miesta a osudy ľudí. Svet možno pripodobniť k „organickému sústavu, preniknutej mohutným pohybom rastu, ktorý je tejto sústave vlastný.“ [...] „Cez ľudské aktivity a pod ich ochranou sa práce vytvára, uvoľňuje a prečisťuje nová Zem. Nie. Nie sme uvinutá kytica, sme listy a kvety veľkého stromu, kde sa všetko objavuje vo svojom čase a na svojom mieste, ako rastie a ako to vyžaduje celok.“⁷ Podľa de Chardina celé vesmírne dielo prispieva k hodnote osobného ľudského úsilia a svet je svetom, ktorý sa práve teraz dobýva. Ľudia sú spolupracovníkmi, ale aj stávkou, a pre úspech celého vesmírneho úsilia je prítomnosť ľudského utrpenia niečím nevyhnutným.⁸ Áno, „svet“, podľa de Chardina, „je nesmierne tápanie, nesmierne hľadanie, nesmierny útok.“ Avšak ľudia, „všetci trpiaci“ [...] „nie sú bezcenné a umenšené prvky, sú to prosťo tí, ktorí platia za vstup a víťazstvo všetkých. Sú to padnutí na 'poli cti'“ [...] Oni „vo svojom osobnom tele nesú váhu sveta v pohybe“ a im dáva prozreteľnosť „byť najaktívnejšími činiteľmi tohto pokroku, ktorý ich zdanlivo obetoval a drvil.“⁹ De Chardinove myšlienky nám pomôžu viac chápať potkynanie, zakrvavenie a straussovsky vyjadrené zjazvenie, o ktorom písal Strauss v *Mozaika nádeje* (1948), v časti „Malá rozprava o jazyvách“: Strauss vníma jazyvy prednostne antropologicky a singularne, no najmä osobnostne. V jazyve začína v človekovi nové bytie, jazyvou začíname byť novými, jazyvou do nás vniká to, čomu sme nedovolili vstúpiť, jazyva je overovací list pre život, ale jazyva je aj „plodom vykúpenia z nebezpečenstva“, „je často úctyhodným novotvarom na človeku“¹⁰. V tom všetkom je veľmi silný antropocentrický pohľad, ktorý cieľ človeka. Aj preto Strauss vníma človeka vo svojej jedinečnosti, veľkosti a dôstojnosti: „Každý človek je jedinečný, jednorazový, v časovosti i večnosti unikátny výtvor.“¹¹ No jazyvy sú „dvojaké, súkromné a verejné“¹². Sú jazyvy interpersonálne, nadosobné. Strauss o jazyvách ďalej napísal: „O dejinách ja-

ziev by sa mohli popísať knihy, a to celkom nelekárske. Veď dejiny ľudstva – to sú dejiny jaziev.“¹³

Práve ale preto, že jazyvy a dejiny súvisia, že jazyvy vytvárajú dejiny a že dejiny sú dejinami ľudí, že jazyvy sú *súčasťou* sveta a dejín, že teda majú svoj význam, nemožno označiť ľudstvo za „hnojivo dejín“, iba ak s presahujúcim obsahom sveta a života. Do tohto obsahu Strauss wpisuje Boha, ktorý bolesť uzatvára a lieči, ktorý vracia zo smrti do života: „Jazyva je malbou osudu a kresbou dobrej vôle Božej. Jazyva je vstupenka, ktorú nám vrátila smrť.“¹⁴

Straussov „príchod a odchod generácií“ naznačuje istú evolučnú zmenu a určitú kontinuitu, no nemožno tieto Straussove výpovede brať ako smerodajné. Nové sa stavia na starom, čo je prirodzeným kolobehom dejín. Z týchto jeho výpovedí možno skôr dedukovať určitú prevažujúcu nostalgiu za tým, čo sa pomínulo, odišlo do minulosti, než dôraz na kontinuitu, i keď to nemožno vylúčiť. Jedno je isté, nové mestá a ulice nahrádzajú staré kultúry a pohrebiská, ako aj zabudnuté cintoríny. Nostalgia Straussa je evidentná a je súčasťou gramatiky jeho uvažovania. Z druhej strany, dalo sa po zdrvivúcej druhej svetovej vojne uvažovať inak? Sme presvedčení, že Strauss minulostou myslel na budúcnosť ľudstva.¹⁵

Tomáš Pružinec

Poznámky:

- Text napísal Strauss po trojmesačnom pracovnom pobyte na klinikách chirurgie a neurochirurgie u známych švajčiarskych lekárov, prof. A. Brunnera a prof. Kräyenbühla v Zürichu (1946).
- Interlaken je švajčiarske mesto v bernskom kantóne, ktoré leží medzi dvomi jazerami Thunersee a Brienzsee.
- Straussov výraz pre cintoríny. „Cmity“ ako označenie názvu pre cintorín sa v niektorých nárečiach severného Slovenska používa doteraz.
- STRAUSS, Pavol: *Všetko je rovnako blízke i ďaleké. Kaleidoskop z cesty po Švajčiarsku*. In: STRAUSS, Pavol: *S výhľadom do nekonečna. 1. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 53 – 54.
- STRAUSS, Pavol: *Mozaika nádeje*. In: STRAUSS, Pavol: *S výhľadom do nekonečna. 1. Zbrané literárne a mysliteľské diela*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 60.
- Esej sa nachádza ako súčasť de Charinového diela *Ľudská energia* (fran. *L'Énergie humaine*).
- CHARDIN, Pierre Teilhard de: *Smysl a pozitívna hodnota utrpenia*. In: *Bolest a nádej. Deset esejí o osobním zrání*. Praha: Vyšehrad, 1992, s. 252 – 253.
- Ibid., s. 253 – 254.
- Ibid., s. 254.
- Mozaika nádeje*, s. 71.
- Ibid., s. 70.
- Mozaika nádeje*, s. 71.
- Ibid.
- Ibid.
- Príspevok je výstupom projektu *Ako myslieť svet? Limity myslenia sveta vo filozofii dejín* (VEGA 1/0279/23).

To Boh ma čaká a svieti mi na chodník k Nemu

Evička Voskárová, rodená Dvorská

* 5. 4. 1937 Komárno

† 10. 8. 2024 Sabinov

Detstvo prežila v Komárne a v Bratislave. Na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sa zoznámila s Jožkom Voskárom. Po skončení vysokej školy manželka Voskárovci dostali učiteľskú umiestenku na gymnáziách v Sabinove a v Lipanoch. Postupne sa im narodilo šesť detí.

Žena tichá, nenápadná, pri stretnutiach s neznámymi plachá, niekedy naočko neprístupná, ale v srdci veľmi citlivá, vnímavá na potreby iných.

Po páde totality vyštudovala Teologickú fakultu v Spišskej Kapitule. Až do dôchodku učila na Základnej škole sv. Mikuláša v Prešove biológiu a náboženstvo. Naplno sa venovala štúdiu Božieho slova. 25 rokov v rámci sabinovskej farnosti viedla biblické stretnutia – lekcie divina. Je autorkou knižky meditácií *V hĺbinách ticha (z rodinných spomienok)*.

Ako duša v tele...

Človek je telo, rozum a duchovno.

Pán si z nášho pozemského, do svojho nebeského spoločenstva pozval Evičku Voskárovú. Ženy, duchovné ženy, majú osobitnú danosť – byť medzi nami niečím takým, ako je duša v tele, ako je duchovnosť popri rácii a fyzických schopnostiach. Bez duchovnosti je človek hrubý. V nehe a citlivosti je krása.

Bola veľkou obdivovateľkou Pavla Straussa. Všetky jeho knihy mala prečítané a premítané.

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa ďakuje Evičke, že nie sme len fyzicky výkonným a racionálne vyskladaným a zdôvodneným spolkom, ale že toto všetko nahusto pretkáva pravá neha, láska, citlivosť, teplo srdca...

Ďakujeme Ti, Evička, a vyprosuj nám, aby sme sa nikdy nehanbili, tak ako Ty, byť aj nežnými...

Pripravil Pavol Ondřík z Likavky

Rebrová I

Už som starý...

*Už som starý,
nie unavený telom,
ale viacej duchom...*

*Medzi ľuďmi žiť je náročné.
Lebo čo povieš ústami,
nejde im ucho,
a už vôbec –
– pri srdci sa nezastaví...*

*Únava nie je plač,
ston, nad svojou nemohúcnosťou.
Skôr vedomie sýtosti
a plnosti dní...
A to si prežívam.*

*Preto mám rád samotu,
rád mám odlúčenie od sveta.*

*Hoc' vedomý,
že kým som tu,
poslaním mojím je obeta...*

*Tak tá na oltári,
no najmä tá – svojho života...*

*Jako ten ohník,
čo mi horí,
– ako svieca na oltári –
i môj život
k Tebe Pane,
svetlom a vonným dymom blkotá*
Rebrová 14. január 2025

+ + +

Rebrová II

Poznanie

*Sedím si pri ohníku,
vo tme, vo veľkom tichu,
ale nie sám.*

*Všetkých vás objímam!
Ku každému v srdci lásku mám.*

A na to je potrebná samota.

Pochopiť, že v tom je zmysel života...

*Objasť a ľúbiť!...
...ako som ja zopätý horami,
lesmi, dolinami...*

*Ale nie som sám,
všetkých vás v srdci mám!*

S láskou a nehou si vás objímam.

*Ako vyznať lásku?
Lásku k človeku...?
Povedať mu do očí –
„milujem ťa“
stalo sa frázou.*

Často ten človek práve nie je tu...

*Ale prežiť v srdci túžbu objasť ťa,
to je zázrak,
zázrak života.*

*Blahorečím ti,
temná tma,
i tebe,
ticho vprostred hôr,
ktorému len potok
zľahka žblnkotá.*

Pavol Ondřík z Likavky

Teofil Klas Harfénia

(Venujem Jánovi Gallikovi)

Šok z údivu

*Je opätovne retrográdne.
Prepadávam sa ladne do hĺbín.*

*A pritom
stále nie som na dne.
Len rozhliadam sa
zrakom hladne holubím.*

*Z tej hĺbky isto sa i vrátim.
Až ďalej čiahne
Webbov teleskop.
To s predpokladom obohratým,
že nenazdaných málo nájdem
v sebe stôp.*

Šok z údivu ma možno zmoce.

*Budem si musieť zvyknúť
na pravé.*

Zas na Turíce, na Vianoce.

*Na oči srdca,
jednostajne pátravé.*

Bratislava 9. septembra 2023

+ + +

Na rovne

*Chýba mi.
Chýba.*

*Krákor vrany
aj vrkúťanie hrdličky.
Skúmam už spoza brány.
Odkedy
nevychádzam von.*

Leto
už vážne odletelo.
Dni *heftujú sa*,
„dušičky“,
na superľahké telo.
V afektovaní
zrádzavom.

Och,
nedožičilo mi krídel.
Tobôž tak
škovránčieho sna.

Oblohu som vše videl,
aj *halo* na nej
čarovné.
Ibaže
teraz je to *mimo*.

Tichá bolesť
je belostná.
Prekrádanie sa
klímou
spomedzi lesa *na rovne*.
Bratislava 9. septembra 2023

+ + +

Harfénia krásy

Vlny a struny.
Harfénia krásy
a všetko dipólová monáda.
Do toho
ktosi ťažké zbrane tasí,
korenčie harmónie rozkladá.

Tu útočí sa
delom proti telu
zoslabenému infekciou zla.
Šíri sa vírus krivdy z epitelu,
karika
vari minuciózna.

Achže, aj,
sen sa na prídvorí *praží*.
Nie podľa piesne
Louisa Armstronga.
Rozhoduje sa vari o prívraži,
kde dáky *nenazdaný* nástroj hrá?
Budže už pokoj. Tíš sa povolanie.
Ozvučuj sa raz
v prenesmiernej hre.
Sú iba jedny *strunokrásne* dlane.
Harfová ozvučnica
tóny preberie.
Bratislava 18. septembra 2023

+ + +

Uznanie

Zázrakov plné portfólio.
Až tak ti oči prechodia.
Očarúvaš sa *eufóriou*,
no od ňôh číha nehoda.

Už to je zázrak, že *ta jesto*.
Nezakrývaj sa ledačím.
Zdá sa, že primálo je trestov.
Nenadchýnať sa nenačím.

Nohy sú menej ako barly.
A to je vari famózne.
Súvaha na predpoklad žiarli.
Uznanie každé ráno znie.
Bratislava 20. septembra 2023

+ + +

Na medzi

Čelenka
v čudovratnom príboji.
Strunový prívrat pózu prikúva.
Harfenie vari smútok vyhojí?
Bodaj by.
Kebyže nie *výmrvá*.

Ešte je všade *horda* prorokov.
Takých aj onakých.
No *svojpravých*.
Vyslobodím sa *divý* spod okov?
Od koho by som, ajže,
žobral dych?

Čerstvo je,
ale iba *na medzi*.
Stále sa stepi niekto privráva.
Odvaha
vzdychá kdesi v zápleci.
A čakanka je vlastne *sinavá*.
Bratislava 22. septembra 2023

+ + +

Nevina

Každý deň Vianoce.
Na jar i v lete,
na jeseň aj v zime.
Batoľa
v prúde monád prichodí.
Batoľa laloce.

Boží Syn v každom z nás.
Hej, v každom. Lenže:
ktože z nás ho prijme?
Vari tu nie sme
súdnej prírody?
Prehánkam napospas?

Z vesmírnej šíravy
anjeli
priestor *hlbín* rozprestrelí.
Chatrným dieram priradili
vzplam.
Svätý a ihravý.

Matka je jediná.
Panna
a prvá služobnica v cieli.
Vzoprieš sa, človek,
tvrdým krividlám?
Zrodí sa *nevina*?
Bratislava 23. septembra 2023

Spomienka na tón

Prestaneš spievať,
padneš *na rov*.
Kľúč od zeme máš v tóne.
Serafi sprevodia ťa chmárou.
Tak zjakživa je, „*po nynie*“.

Kto nezažíva melódiu
a *motívu* sa nezverí,
tomu
sa ouvertúry bijú.
A predčasné sú *večery*.
Škovránčie nepočuť už
trilky
ni prepeličie *podťe žať*.
Abyže nebolo tu mýlky:
nedá sa prísť tak odniekaď.

Ak nie sú
na spev predpoklady,
hynie aj duša *v ozvene*.
Rezonanciu nenaladí.
Kto už si *na tón* spomenie?
Bratislava 28. septembra 2023

+ + +

Sezam

Komplikované jednoduché.
Sezam je kľúčom od skaly.
Reč môže byť len o potuche.
V nej *stepi* šancu dostali.

Na Gerlachu sa *vidmo* hraní.
Nie je to *dúha* v rozvrate,
lež *prstenec* a prísľub daný,
že odrieklo sa odplate.

V *symboloch* prituho je trňa.
Výklad je morou poznania.
V kozme sa slová tóry vlnia,
lež *rozvratnosť* ich rozháňa.

Kde *srdce*, tam je povolanie.
Odblokovaná blokáda.
Málo je toho v Božom pláne?
Kto *šíry sveta* ovláda?
Bratislava 30. septembra 2023

+ + +

Prudké ražne

Prsty? Ach, *digitálne*.
S počítačom sa nezhodnú.
Tok pomalých správ kalnie.
Na dlhšiu chvíľu. *Prechodnú?*

Už je raz tak. Ten zoznam
číslic a slov je prstoklad.
Čo pritom nerozpoznam,
je *maľovaný* úskok zrád.

Vravím si: Je to *vážne*.
Lebo ma tým už odbíja.
Prsty sú prudké ražne.
A či (ba!) zradná *kopija*.

Bratislava 6. októbra 2023

Body istoty

Posledný denník 1. 1. – 3. 6. 1994

Minulý rok uplynulo 30 rokov od smrti Pavla Straussa. I z tohto dôvodu by sme sa radi vrátili k jeho posledným textom, ktoré si pred smrťou napísal do denníka, ktorý bol knižne publikovaný pod názvom *Body istoty* (konkrétne v roku 2010 v piatom zväzku zobraňujúceho a mysliteľského diela Pavla Straussa). Vyberáme časť z nich, ďalšie by sme radi uverejnili v *Listoch Pavla Straussa* č. 41. I po troch desaťročiach by sme si totiž mali pri čítaní týchto Straussových denníkových zápiskov uvedomiť, akú nesmierne nadčasovú hodnotu a zmysel v sebe ukrývajú.

Január

1. 1. 1994

Tešme sa, že ľudia sa môžu tešiť. Pavlovsky sa tešme s tešiacimi. Nech zaznie v našich ušiach ozvena múdrych rozhodnutí, ktoré budú mať silu spájať, približovať a zjednocovať. Nech zmiznú priehrady. Nech rednú ploty. Nech blednú hranice. Večný úsmev dobroty nech je naším slnkom.

Prešiel rok a vieme, že sme nič nevedeli vyriešiť o človeku, o jeho podstate biologickej i poznávacej. Kopia sa vedomosti biologické, ale k podstate problému človeka sme nedospeli. Budeme i naďalej hľadať, skúmať a premýšľať. Nech život posluží životu vo vedomostiach a v tušeniach. Všetko je pred nami.

2. 1. 1994

Deň ako deň. A každý – úlomok večnosti.

Príval myšlienok je jediná perspektíva. Spomienka na školu je recidíva zlého svedomia.

Keď sa končí rok, vynárajú sa myšlienky na zmysel všetkého, na jeho pôvod a jeho určenie. A nik to zatiaľ definitívne nevyriešil.

3. 1. 1994

Najväčší hriech spisovateľa je písanie v mozgových prestávkach.

Objavenie starých plánov kritériom vlastnej hlúposti.

Stojíme s otvorenými ústami pred realitou vesmíru a jeho ustavičného vývoja.

Skutočnosť je sudca nášho chápania vývoja. Impulzy a informácie stále dochádzajú.

Hľadáme pravdu, naháňame sa za ňou. A predsa jej bol bližšie každý svätý ako najväčší z aktuálnych filozofov. Ani nové pero nenahradí invenciu.

4. 1. 1994

Nestačí nám bytie. Túžime po vyšších hodnotách. Stále sa vrtíme okolo pojmu rozumu a viery. A v tom postoji sa triešti jednota kresťanstva.

5. 1. 1994

Existuje vonkajší a vnútorný posunutý čas. Tým rozdielom sa riadime. Sú medzi nami aj takí, ktorí čas vôbec neuznávajú. Podľa toho sa rôznia formy šialenstva.

Modlitbu nenahradí filozofia. Na uprázdnené miesto po filozofii sa dostáva modlitba.

Sú situácie, keď smrť je výhovorkou života.

Dejiny kresťanstva sú škriepky, či je rozum schopný poznania pravdy o Božej existencii. Tí, čo pochybujú o realite poznávania, a o schopnosti poznávať Boha, sú vlastne hrdlorezi racionalizmu. Len nech sa obrátia na prírodnú vedu a jej racionalistické metódy. Tomu vďačíme za celý pokrok.

6. 1. 1994

Len umierajúci filozof sa blíži k pravde. Nemožno súhlasiť s pohľadom na svet ako na absolútne bytie. To je tak asi pohľad na všetko z pozície ateizmu. Kant im je pri tom oporou.

A to je postoj luteranizmu. Zatiaľ!

Napriek filozofickým nezhodám a škriepkam sa vyplatí žiť.

7. 1. 1994

Kvalita rozumu a kvalita charakteru neprebiehajú synchronne. Pozri obraz kňazov v politike.

Rozum je najväčší dar Boží.

Blúdime okolo všeličoho od posledného výkriku Pána Ježiša na kríži až po poznanie a poznateľnosť sveta a nášho bytia.

Všetko, čo tu je, ma predvídateľný začiatok a predpokladaný koniec.

8. 1. 1994

Všetko vychádza z jedného, nepatrného. A keď sa priblíži k jednému na ceste zdokonalenia, združujú sa obrazy z rôznych strán a odvetví. Zbližujú sa cesty rôznych odvetví, z rôznych oblastí, veda sa blíži k umeniu a všetky princípy majú tendenciu sa zjednotiť, akoby sa koniec približovali začiatku. Do všetké-

ho vnikne princíp hudby, i veda sa jej otvára. A veda a umenie majú spoločný krycí pojem. Poézia sa v tom dožíva uplatnenia stvoriteľského. Život rastie vo všetkých fázach rastu a dotvárania.

Genéza nás prenasleduje po všetkých fázach metafyzického či ontologického myslenia. A sme šťastní, že všetky fázy týchto celosvetových škriepok sa inkorporovali i do nášho myšlienkového sveta a do všetkých jeho fáz. A nech sa dostaneme čím hlbšie, dostaneme sa do šťastných hĺbok i vlastného vývoja.

MLčanie je vrátnica nášho rozumu.

9. 1. 1994

Najväčšie nadanie je usilovnosť.

Čítam nesmierne pozoruhodnú knihu o dejinách vesmíru a zmysle stvorenia od Tresmontanta.

V nej sa zblížujú skúsenosti prírodných vied, fyziky, astrofyziky a Písma od genezís. Vývoj od chvíle stvorenia sa šinie po osemdesiat miliárd rokov vo všetkých oblastiach. Je to kontinuálne stvorenie, ktoré pomocou stále nových i genetických informácií narastá. Ani vo vesmíre nie (je) nič stále, i hviezdy sa vyvíjajú, ale aj hynú. A tak sa podstatne líši tento svet v pohľade proti názorom takých, ako Hegel, Kant, Heidegger, čo považujú vesmír za konštantný a za úplné bytie, a tým vlastne ústia do ateizmu. A tí druhí do ontologického sveta. A tak si uvedomujem, že všetko žije a rastie a všetko je presvetlené stálym živým pôsobením Boha a Božieho Syna. A tak ostáva večná jednota Boha a človeka.

10. 1. 1994

Telefón môže byť podvojný, ale bytie nie.

Mohli by sme byť najšťastnejšie ľudstvo, lebo nám bol daný Kristus, Boh z Boha, v ktorom je subsumovaný všetok zmysel bytia a jeho možnosti. Evanjelium sv. Jána a sv. Pavol majú v sebe všetko, čo umožňuje ďalší vývoj vesmíru i sveta človeka. Všetko rastie a doznieva. Všetky možnosti sú tu pred nami, i v nás. A vyvíja sa to stále a vo všetkom, v malom i v kozmickom rozsahu („Creatio continua“ – súvislý vývin). Môžeme byť šťastní, všetko sa rodí a dorastá.

11. 1. 1994

Vesmír sa vytváral cez miliardy rokov. Prenášali sa informácie, a to vo všetkých oblastiach, rástli novšie a novšie diferenciácie a napredovania. Zlomeniny čias a tisícročí sú tie malé kroky vývoja sveta. Ale najväčší prelom, ničím neprekonaný, bol stav, keď sem prišiel Boh z Boha.

Bez toho by svet nebol obstál. Budme vďační, že v tejto atmosfére môžeme tráviť život.

Pred miliardami rokov ešte nebolo na zemi mysliaceho človeka. Ale pred pár tisícročiami vystupovali proroci, inšpirovaní ľudia, čo hlásali zmenu, pokrok, čo svet hneď neakceptoval. Ale boli všetci ukameňovaní. A všetko to bolo zavŕšené Kristom.

Pre našu dobu boli proroci Teilhard de Chardin a sčasti Einstein. Proroci nového prerozenia myslenia. A svet sa proti nim bránil, pre nový pohľad do budúcnosti.

12. 1. 1994

Sartre i v mene svojich ateistických kumpánov vyhlásil finalitu i celé stvorenie za zbytočné. A na tomto poste stojí jeho vnútorný svet. My sa radšej držíme výkladu a perspektívy starých biblických prorokov, lebo to zapadá i do poznania prírodných vied.

Tak sa druží najstaršie a najnovšie.

13. 1. 1994

Doteraz sú dva typy mysliteľov. Pre jedných je vesmír fixná entita, a pre tých druhých má všetko – i vesmír – vývojový dynamizmus, ktorý sa vyvíja, dorastá a starne. Po stupňoch entropie sa všetko vyvíja.

Myslenie je stále očakávanie skoku do budúcnosti, v hmotnom i v duchovnom.

14. 1. 1994

Čas je len otrok vývoja. Zatiaľ žijeme bezstarostne, v perspektíve sa vyčerpá slnko premenou svojho vodíka v hélium možno za päť miliárd rokov. Žijeme cudzí v cudzom svete. Astrofyzika nás múdro informuje.

15. 1. 1994

Nádej je poštový holub vývoja. Izraelskí proroci sú veľké informačné miesta narastajúceho vývoja sveta. Cez nich ide rast vývoja.

16. 1. 1994

Všetko žije, pulzuje, i vesmír aj vesmír duší.

Nič nemožno premeškať.

17. 1. 1994

Pri vesmíre som začal, pri Kristovi som skončil.

18. 1. 1994

Pre všelijaké banálne záväzky nepríde človek na rozchod s nevyhnutnosťami.

Dôsledné videnie vývoja vesmíru nás uistí o oprávnenom videní vývoja stvorenia. Stojíme na stanovisku „creatio continua“ – kontinuálneho vývinu.

19. 1. 1994

Teilhard de Chardin je najväčší prorok dvadsiateho storočia.

20. 1. 1994

Vývoj sú kontinuálne nápady Božie.

23. 1. 1994

Najkrajšia prosba je: daruj nám pokoj. I keď je svet hrozitánsky, veľký a ťažký. Ale je výplod Božej vôle.

Ak chceme byť noví ľudia, potrebujeme Kristov recept.

24. 1. 1994

Najväčšia životná múdrosť je – pokoj.

Tak ako bol Kristus kráľ a kňaz podľa vzoru Melchisedeka, ktorý požehnával i Abraháma. A tak sme všetci z tohto svetového poriadku. Teda predpovedané nové ľudstvo. A mozog je už v takých službách. Tak je to len okatejšie pri hrôze z úplnej pohromy. A Boh rozumie každej reči, len nech je to modlitba, úklon a pokora.

Vesmír sa len potroške rozsypáva, pre náš chabý zrak neviditeľne. U človeka to ide ľahšie.

Byť racionalistickým ateistom vyžaduje intenzívnu námahu.

Rúfusove rozprávky sú múdrejšie ako mnohá filozofia.

25. 1. 1994

Choroby sú milníky našich životov. Božie prísľuby Abrahámovi sú základom vývoja sveta i vesmíru. Nie sme izolovaní na tejto tmavej planéte.

Už sme nasmerovaní vesmírnymi krokmi.

26. 1. 1994

Daj mi obísť celý vesmír i celý vesmír ľudského vnútra, a nenájdeš nič, len lásku. Prvý prvok vnútra a jeho posledný. Do čohokoľvek sa zapletie duša, nič z toho nezostane okrem Božích prísľubov. A k tomu vesmírny rozum – a čo z toho môže ostať. Život je bez toho príľahký. Rozhodné sú rozmery vnútra. Len ma vezmi za ruku!

Aj proroci sú svätci, aj vedci sú proroci.

Každý ich nový nápad je božská informácia.

A informáciami rastie svet.

Aj spisovateľský.

27. 1. 1994

Škoda, že má život len dve strany. Živý vzťah k vesmíru je rozkoš duše. Vesmír zasahuje do všetkých oblastí života na zemi.

Delba života od dôb animálneho života do pokristovskej doby je najpodstatnejšia diferenciácia.

28. 1. 1994

Zmluva s Večným je záruka nášho spojenia s vesmírom a s prírodou i celým stvorením. A veríme v neprestajnosť stvorenia – „creatio continua“. Vo všetkom.

Celý vesmír, celý svet, príroda i svet duchovný je najdokonalejšia a najoriginálnejšia symfónia s najzvláštnjšou a najkrajšou absolútnou krásou melodiky i harmonizácie, ktorá signalizuje pôvod i stále pokračovanie Stvoriteľa ako skladateľa v duchovnom obohatení duší a všetkého tvorstva.

29. 1. 1994

V tento deň roku 1930 som sedel pri mamičkinej posteli, z ktorej už nemala vstať. A pamätám sa, že 30. januára sa stal Hitler kancelárom, keď ho povolal Hindenburg. Kus ťažkých a krvavých dejín nastalo. Koľko utrpenia i pre nemec-
ký národ!

A spomínam i na návštevu troch hostí v stane Abrahámovom. Nesmierne úctivo ich prijal, a vtedy mu predpovedali syna. Traja hostia – evidentne Najsvätejšia Trojica. Nič dôstojnejšie si neviem predstaviť. Toto je tiež fixný bod vo mne. Veľmi chorá mama! Ja pri nej študujem anatómiu, zjavenie Božie a nástup démonickosti. A vesmír je stále ten istý.

30. 1. 1994

Tento svet i Amerika sú na úrovni Sodomy. Ale kde by bol v ňom Abrahám, čo by prosil Boha o odpustenie, a kde by našiel tých, pre ktorých by prosil?

Svet je v žalostnej situácii, bez najmenšej perspektívy na záchranu. Pane, zmiluj sa! Biblické scény a biblické situácie i okolnosti sa stále opakujú. Ako rastie a vyvíja sa a mení vesmír, opakuje sa to i stále vo vesmíre duší.

31. 1. 1994

Ouvertúra záhuby je šťastie.

Vesmír sa trasie šťastím nad vyliečením dieťaťa, a tým viac nad uzdravením matky.

Ani terajší svet by neobstál bez svätcov. Celý život neviem zabudnúť na sugesciu zo životného stretnutia v rue de Bac a na stoličku, na ktorej sedela Panna Mária v prítomnosti svätej Kataríny Labouré a jej medaily; Ó, bez hriechu počatá Panna Mária, oroduj za nás, ktorí sa k Tebe utiekame. A nezabúdam na Svätého Otca Pia XII., ktorý ju svätorečil.

A vesmír žije a upadá v prítomnosti toho všetkého a v prítomnosti i tohto všetkého. A žije aj svet týchto mojich intimít.

Z Valného zhromaždenia Spolku PS 19. októbra 2024

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 40, február 2025; Editor: Jozef Šišila; Redakčná rada: vedúci redaktor Ján Gallik, Tomáš Pružinec, Enzo Passerini, Jozef Strauss, Michal Krauter; Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: telink@telink.sk; Číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751; Tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com; Počet výtlačkov: 500; ISSN 2453-9333.

Telink